

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานและประวัติตำบลลำพะยา

ข้อมูลพื้นฐาน

ตำบลลำพะยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รหัสไปรษณีย์ 95160

ที่ตั้ง

ทิศเหนือของจังหวัดยะลา

ทิศเหนือ	จดตำบลปากล่อ, ทุ่งพลา, ทรายขาว	อำเภอโคกโพธิ์	จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	จดตำบลตาชี	อำเภอยะหา	จังหวัดยะลา
ทิศตะวันออก	จดตำบลลำใหม่, ลิดล	อำเภอเมือง	จังหวัดยะลา
ทิศตะวันตก	จดตำบลบ้านโหนด	อำเภอสะบ้าย้อย	จังหวัดสงขลา

ขนาดพื้นที่

ตำบลลำพะยามีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 44 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 27,500 ไร่ (เฉลิมยศ อุทัยรัตน์และคณะ, 2549 ก : 8)

ส่วนกว้างและยาวที่สุดประมาณ 7 X 11 กิโลเมตร (ลำพะยา. ใน Google Earth, 2009)

ลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลูกกลอนลาดคลื่นมีระดับความสูงไม่เกิน 200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางและมีเทือกเขาสันกาลาศีรีล้อม 3 ด้านภูเขาบริเวณนี้มีความสูงประมาณ 400 – 800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางยอดเขาสูงที่สุดมีความสูงประมาณ 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีลำธารไหลผ่านตลอดหมู่บ้าน (เฉลิมยศ อุทัยรัตน์และคณะ, 2549 ก : 9)

ป่าไม้โดยมากอยู่ในส่วนที่เป็นภูเขา ส่วนที่เป็นที่ราบหรือที่ราบเชิงเขามักเป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้

ภูมิอากาศ แบบภาคใต้ตอนล่าง คือ ร้อนชื้น ฝนชุกช่วงปลายปีถึงช่วงต้นปีถัดไป บางปีเช่น พ.ศ. 2554 ฝนชุกเกือบตลอดทั้งปี บนภูเขาบางจุด เช่น แอ่งบุดงอากาศเย็นตลอดปี และทุกวันนี้อากาศร้อนมากกว่าในอดีต (แปลก ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2553)

การเดินทาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองยะลาประมาณ 20 กิโลเมตร ตามเส้นทางถนนสายหลักทางหลวงแผ่นดินสาย 409 (ปัตตานี – ยะลา) จนมาถึงตำบลลำใหม่และเลี้ยวเข้าทางย่อยหรือทางหลวงสาย 4068 (ลำใหม่ – ลำพะยา) ประมาณ 3 กิโลเมตร สู่ตำบลลำพะยา

การแบ่งเขตการปกครองตำบลพะยาจำแนกเป็น 7 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 1 บ้านเหนือ

หมู่ 2 บ้านลำพะยา

หมู่ 3 บ้านพรุ

หมู่ 4 บ้านทำเนียบ

หมู่ 5 บ้านออก

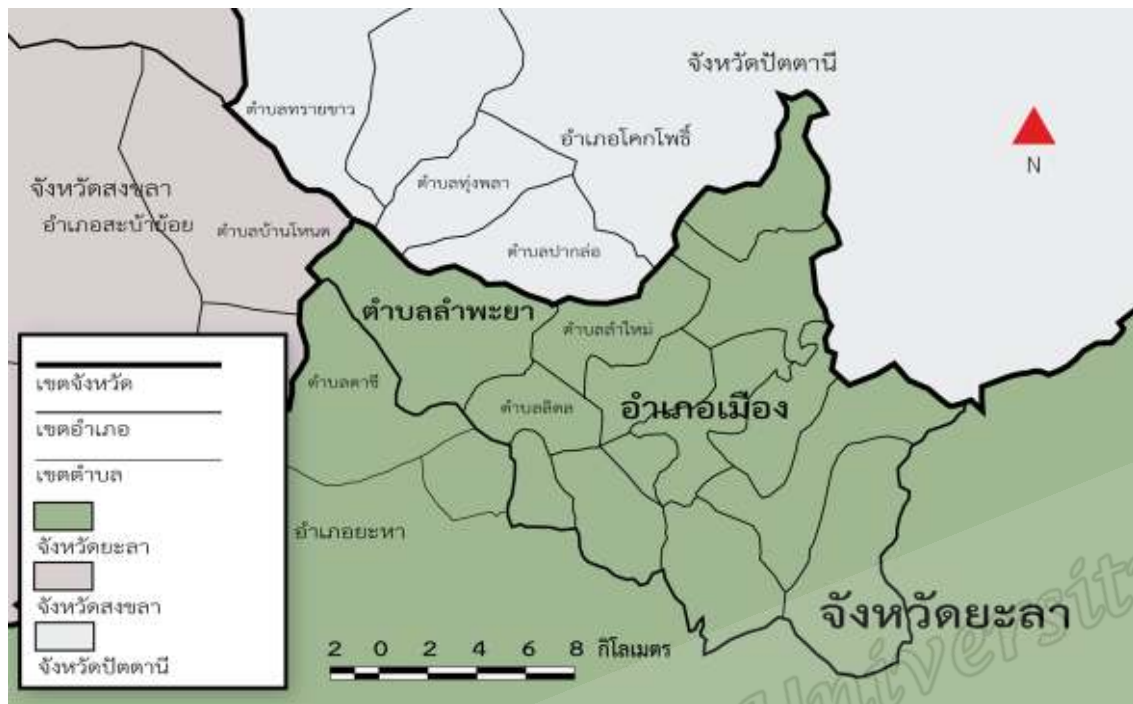
หมู่ 6 บ้านทองลัน

หมู่ 7 บ้านตันหยก

ศูนย์กลางชุมชนคือ บริเวณถนนสายหลักในตำบลช่วงผ่านหมู่ 4 บริเวณวัดลำพะยา เป็นบริเวณที่มีบ้านเรือนที่อาศัย ร้านค้าหนาแน่นที่สุดของตำบล บริเวณนี้เรียกว่า “หน้าวัด”

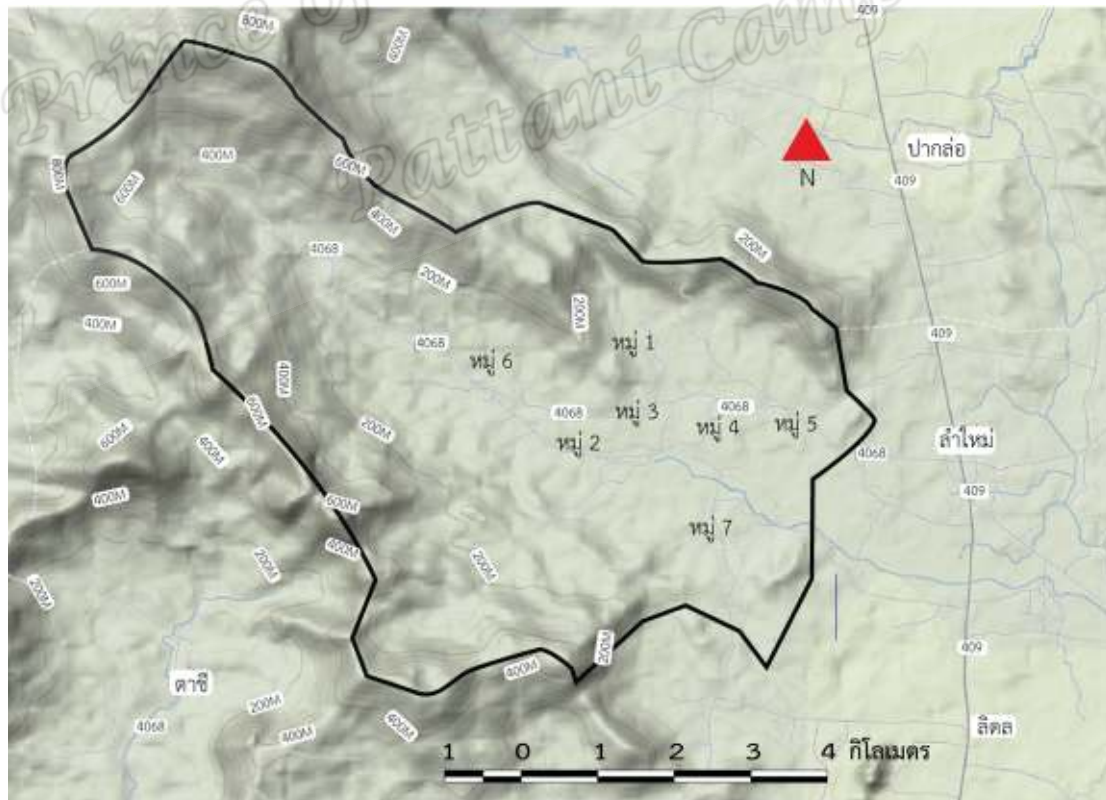
Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 5 แผนที่ที่ตั้งตำบลลำพะยา

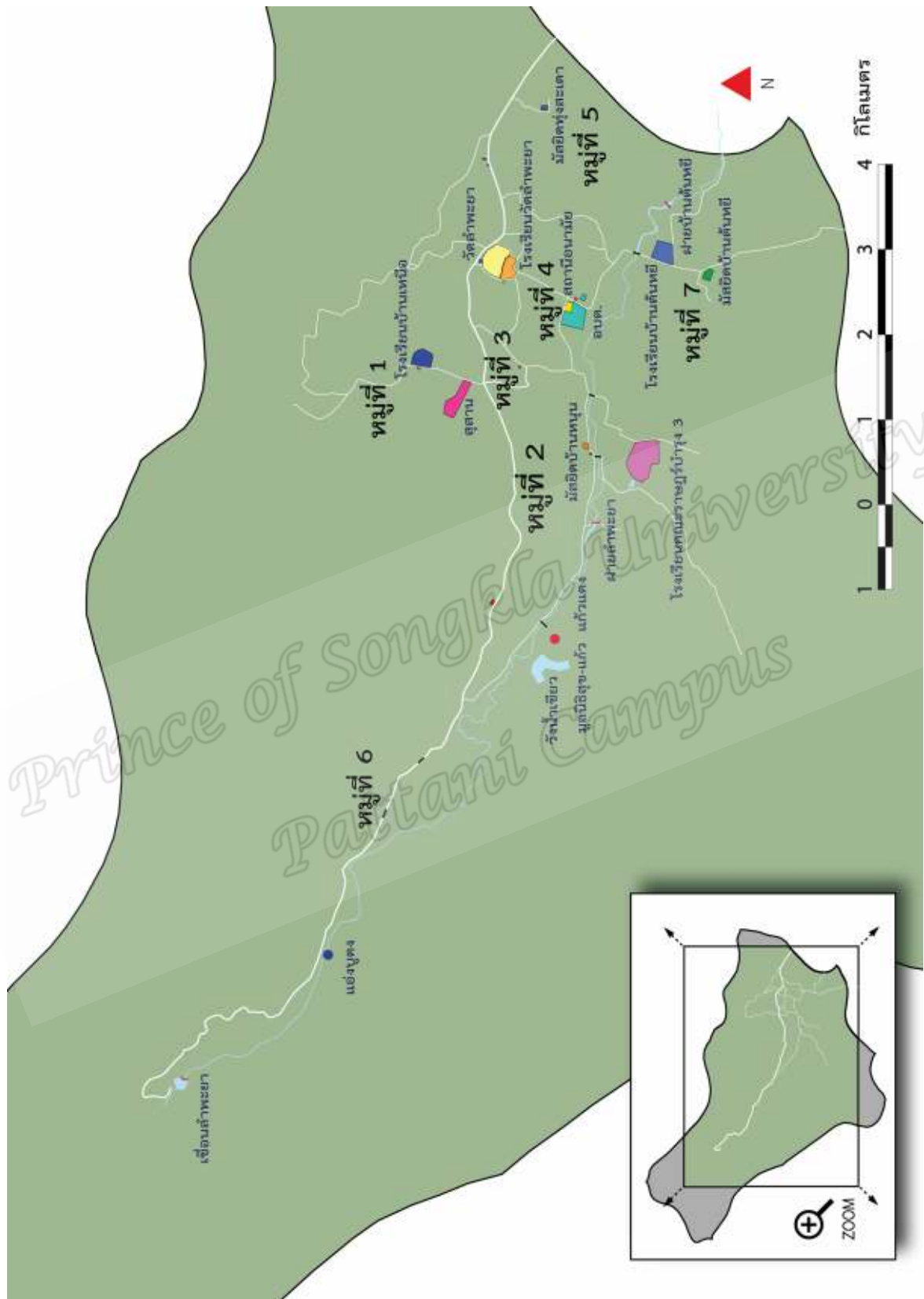
ที่มา : ลำพะยา.ใน MapMagic [14 Southern Provinces of Thailand 2009], 2009

แผนภาพ 6 แผนที่ภูมิประเทศตำบลลำพะยา

ที่มา : ลำพะยา.ใน GoogleEarth, 2009

แผนภาพ 7 แผนที่ตำบลลำพะยา

ที่มา : ข้อมูลพื้นที่ ตำบลลำพะยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ภาพถ่ายออร์โธรีซิแซงเลข. สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมพัฒนาที่ดิน, 2554

ที่ดิน

สามารถจำแนกประเภทที่ดิน ได้ดังนี้

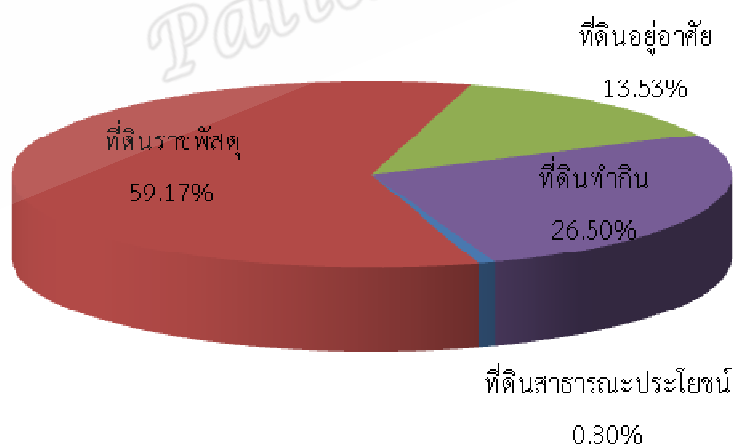
ที่ดินสาธารณะประโยชน์	220.00	ไร่
ที่ดินราชพัสดุ	16,271.75	ไร่
ที่ดินอยู่อาศัย	3,720.75	ไร่
ที่ดินทำกิน	7,287.50	ไร่

ที่มา : เฉลิมยศ อุทยารัตน์ และคณะ (2549 ก : 8 - 9)

ตาราง 5 ที่ดินตำบลลำพะยาจำแนกตามประเภท

ที่ดิน	รวม	ร้อยละ
ที่ดินสาธารณะประโยชน์	220.00	0.80
ที่ดินราชพัสดุ	16,271.75	59.17
ที่ดินอยู่อาศัย	3,720.75	13.53
ที่ดินทำกิน	7,287.50	26.50
รวม	27,500.00	100.00

แผนภาพ 9 ที่ดินตำบลลำพะยาจำแนกตามประเภท

ที่มา : เฉลิมยศ อุทยารัตน์ และคณะ (ก. 2549 : 8 - 9)

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้

ป่าไม้โดยมากอยู่บริเวณบนพื้นที่สูงหรือภูเขา มีไม้ขนาดใหญ่หลายชนิด ส่วนพื้นที่ราบเชิงเขาเป็นสวนยางพารา สวนผลไม้ เป็นแห่งเดียวในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาที่มีป่าสงวนแห่งชาติ (ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552) คือเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว

แร่ธาตุ

แร่ธาตุ คือ ดีบุก (Tin) และ วุลแฟรม (Wolframite) หรือ “กะจี” ในภาษาท้องถิ่น (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554) ปาน ไชยอ่อน (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) กล่าวว่า เชื้อนลำพะยาสร้างเมื่อบริษัทฝรั่งมาทำเหมือง เนื่องจากการทำเหมืองต้องใช้น้ำจำนวนมาก เกิดมาก็เห็นเขาทำเหมืองกันแล้ว บ้านตนเองใช้ทรายใกล้ๆ เรือขุดถมที่ปลูกบ้าน ...พอญี่ปุ่นบุกไทยบริษัทฝรั่งต้องออกไป และต่อมาบริษัทของคนไทยได้ซื้อเรือขุดแร่ไป ในปัจจุบันแร่เหล็มน้อยไม่คุ้มการลงทุนในการทำเหมือง

สัตว์ป่า

หมู่ป่าเหล็มน้อย ที่สัตว์ลดลงเพราะถูกล่า โดยมากเป็นสัตว์เล็กๆ (เจตน์ หมอกมา. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2552) เช่น มูสั้ง (ชะมด) กระรอก กบภูเขา ปลาตุ๊กภูเขา เลน (สัตว์ตระกูลตะกวด) นกชนิดต่างๆ บางคนบอกว่ายังพอมีไก่ป่า งูชนิดต่างๆ เช่น งูจงอาง งูกะปะ งูเขียวหางไหม้ เป็นต้น และมีผีเสื้อนานาชนิด รวมถึงพันธุ์ “ถุงทอง” ซึ่งเป็นพันธุ์หายาก (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554)

สมัยก่อนมีเสือ ปัจจุบันบางคนก็ว่ายังมีเพราะพบรอยเท้า ส่วนช้างป่าบางคนก็ว่ามี บางคนก็ว่าไม่เคยเห็น มีแต่ช้างงาน

ลักษณะดิน

เป็นดินร่วนปนทราย

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำลำห้วย 3 แห่ง บึงและหนอง 5 แห่ง (ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552)

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ฝาย	3	แห่ง
บ่อน้ำตื้น	25	แห่ง
บ่อโยก 11		แห่ง
เขื่อน	1	แห่ง

ที่มา : ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552

สถานที่สำคัญ

ตำบลลำพะยา มีสถานที่สำคัญและชื่อสถานที่หลายแห่ง ทั้งอยู่ในเขตตำบลลำพะยาและตำบลใกล้เคียง ซึ่งมีรายชื่อบางส่วน ตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 6 สถานที่สำคัญและชื่อสถานที่บางส่วน จำแนกตามหมู่และตำบลใกล้เคียง

หมู่และตำบล	สถานที่สำคัญ	ชื่อสถานที่
1	โรงเรียนบ้านเหนือ และศาลาเอนกประสงค์หมู่ 1	วัดลำดับที่สองและสาม, บ้านเหนือ, บ้านกลาง, บ้านดิน, ตาเดร, บ้านปากคุรง, บ้านนา, บ้านน้ำรอบ, บ้านสี่เหลี่ยม, ต้นเรียบใหญ่, เกาะเปลว, ร่องลม, นาเรือ
2	มัสยิดดารุสศากิม(มัสยิดบ้านหนุน), ศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพฯ, สุสานไทย-จีน และศาลาเอนกประสงค์หมู่ 2, มุลินธิสุข - แก้ว แก้วแดง และฟาร์มแพะ, พานยายเค็ม, ฝ่ายทตน้ำลำพะยา, วังน้ำเขียว	บ้านลำพะยาหรือที่ล้ามพระยา, วัดลำดับแรกหรือถ้ำคนธรรพ์ (วัดโน), ลานหินเพลิง และถ้ำน้ำลอด, บ้านหนุน, เกาะท้องบั้ง, ถ้ำน้ำลอด, ลานหินเพลิง, นางจก
3	ศาลาเอนกประสงค์หมู่ 3	บ้านพรุ, ปากันตง
4	วัดลำพะยา, มัสยิดแม่กำปงตะก้อแดง, มัสยิดบุรุษยันนะห์, โรงเรียนวัดลำพะยา, โรงเรียนลำพะยาประชาชนุเคราะห์, อบต., สถานีอนามัย, ห้องสมุดตำบล, ธนาคารข้าว และศูนย์บริการกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ฯ	เหมืองล้าง บ้านต้นชด นาปาน, โรงเรียนคลอง, โรงเรียนมัธยม, พรหมน โคกโคต ควนหัวนอน, ม่วงรังกา, บ้านกุล, วังสามพี่น้อง, หน้าวัด, หลังวัด, ผักกูด(สวนผักกูด)
5	มัสยิดทุ่งเตา, ศาลาโรงอิฐ, ศาลาเอนกประสงค์หมู่ 5	ทุ่งสะเตา, บ้านออก, ถ้ำเต่า, หินดาลข้างกิ่ง, ทางลุ่ม, โคนเปรง, ป่อหมาเลีย
6	อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว, ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้ำตกบูตง, เขื่อนลำพะยา, ศาลาเอนกประสงค์หมู่ 6	แอ่งบูตง, วังหินขาว, วังปาหลี, เหมืองบน, บ้านทองลัน, นาโน, ลิเหลง, ปลักยาง (ต้นชดหัวพราน), ห้วยโบาย, ต้องหลอน, โคนไ้อร์อก, หน้าดิน, แหล่งกากายักษ์, เขากะทะ, บ้านห้าง, หลุมศพทวดบูตง, ป่าเพล, หินโลง
7 ลำใหม่ ปากล่อ	มัสยิดบ้านต้นหยี และโรงเรียนบ้านต้นหยี	บ้านต้นหยี, วังสองพี่น้อง, ป่อหิน, นากอปีเปะ ควนลัน ปากหลา, แหล่งข้าวสารดำ, หินดาลเตียน

ที่มา : เฉลิมยศ อุทยานรัตน์ และคณะ(ก. 2549) และอภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554)

วัด

วัดมี 1 แห่ง คือ วัดลำพะยาหรือวัดสิริบุญณาราม

วัดลำพะยาหรือวัดสิริบุญณาราม

ที่ตั้ง หมู่ 4 บริเวณศูนย์กลางตำบล (แผนภาพ 11 หน้า 41)

พระสงฆ์ประจำ 8 รูป ในช่วงเช้าพรรษาจะมีพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น ในแต่ละปีมีผู้มาบวชประมาณ 15 ราย (พระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2554 และ 1 ตุลาคม 2553)

ช่วงเช้าพรรษา กันยายน 2553 มีพระ 15 รูป (นำ ชำระ. สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2554) ช่วงปี พ.ศ. 2554 (จากต้นปีถึงเดือนกรกฎาคม) มีพระสงฆ์ที่บวชอยู่ และสึกไปแล้วราวๆ 10 กว่ารูป (พระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, อ่างแล้ว)

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัด ได้แก่ สถูปหลวงพ่อกุโร, โบสถ์, โรงเรียนมหาธรรมวิทยา, กุด(กุฎิ)หัวล้าน, กุด(กุฎิ)ร้านเปรต, พิพิธภัณฑสถาน พระสิริสารโคภณ, โรงธรรม, โรงครัวหรือโรงทาน และบ่อปลา

สถูปหลวงพ่อกุโร เป็นสถูปฐานสี่เหลี่ยม ยอดปราสาทมีมุขยื่นทั้ง 4 ด้านๆหนึ่งเป็นทางเข้า ด้านในกว้างขนาดคนเข้าไปได้ไม่เกิน 6 - 7 คน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2509 ภายในมีรูปปั้นหลวงพ่อกุโรหลายรูป ทั้งขนาดรูปเท่าคนจริงและเล็กกว่า รวมถึงพระพุทธรูป

อภินันท์ คัญทะชา (สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2554) กล่าวว่า ในพ.ศ. 2505 ชุดพบอัฐิหลวงพ่อกุโรที่วัดใน เป็นขวดแก้วบรรจุอัฐิหลายใบ จึงอัญเชิญลงมาที่วัด เมื่อนำอัฐิท่านลงมา ได้สร้างรูปเหมือนท่าน ซึ่งใช้การประทับทรงในการกำกับการสร้าง หลวงพ่อกุโรได้บอกรูปร่างลักษณะให้ช่างปั้น และบอกให้แก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ผิดเพี้ยน จนกระทั่งเหมือนท่าน และต่อมา (พ.ศ. 2509) จึงสร้างสถูปในวัดลำพะยาตั้งที่เห็นในปัจจุบัน

โบสถ์ เป็นอาคารปูนชั้นเดียว ทรงไทย มีกำแพงแก้ว

โรงเรียนมหาธรรมวิทยา เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเมื่อหลายสิบปีก่อน

กุด(กุฎิ)หัวล้าน เป็นอาคารปูนโบราณชั้นเดียว สร้างเมื่อ พ.ศ. 2496

กุด(กุฎิ)ร้านเปรต เป็นตึก 2 ชั้น แบบเก่า ชั้นล่างเป็นปูน ชั้นบนเป็นไม้ ฝั่งตึกเป็นรูปตัว“L”ในอักษรภาษาอังกฤษ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2499 ปัจจุบันไม่มีพระสงฆ์จำวัด ครูปานหรือ ปาน ไชยอ่อน (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม พ.ศ. 2552) เล่าว่า กุฎิหลังนี้สร้างตอนครูปานเด็กๆโดยท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้น

พิพิธภัณฑสถาน พระสิริสารโคภณ เป็นอาคารปูนชั้นเดียวทรงไทย

โรงธรรมหรือธรรมสภาสิริประชานุกูล เป็นอาคารปูนชั้นเดียว ทรงไทย เป็นอาคารที่ใหญ่ที่สุดในวัดลำพะยา

โรงครัวหรือโรงทาน เป็นอาคารปูนชั้นเดียว มียกพื้นด้านหนึ่งเป็นที่นั่งของพระสงฆ์ ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนาและฉันภัตตาหาร

บ่อปลา อยู่บริเวณหลังวัดที่ริมกำแพงหลังวัด ขนาดประมาณ 3 X 10 เมตร มีปลาช่อนอเมซอนและปลาพื้นเมืองอื่นๆ ปลาตัวโตที่สุดเป็นปลาช่อนอเมซอนขนาดยาวกว่า 2 เมตร เป็นปลาของท่านเจ้าอาวาส

มัสยิด

มัสยิดมี 4 แห่ง ได้แก่

1. มัสยิดดารุสตาгим (มัสยิดบ้านหนูน) ที่ตั้ง หมู่ 2
2. มัสยิดยามะกะง่าปะตะกือแด (มัสยิดบ้านต้นหยี) ที่ตั้ง หมู่ 7
3. มัสยิดนุรุลยันนะห์ ที่ตั้ง หมู่ 4
4. มัสยิดทุ่งเตา ที่ตั้ง หมู่ 5

สุสาน

สุสานไทย – จีน 1 แห่ง สุสานจีน 1 แห่ง และกุโบร์ 3 แห่ง (แผนภาพ 13 หน้า 43)

สุสานไทย – จีน ที่ตั้ง หมู่ 2 ทางไปโรงเรียนบ้านเหนือ มีทั้งหลุมศพแบบจีน และสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “บัว” แต่ “บัว” มีมากกว่ามาก

นอกจากนี้ยังมีเชิงตะกอนเผาศพ หรือ “สามสร้าง” ต่อมาวัดสร้างเมรุจึงเลิกใช้งาน (ปาน ไชยอ่อน. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2552)

สุสานจีน ที่ตั้ง หมู่ 6 บริเวณริมถนนสายหลัก ถ้ามาจากทิศตะวันออกจะเลยชุมชนของหมู่ 6 ไปทางแ่งบุดง บริเวณนี้จะไม่มีย่านพักอาศัย เป็นหมู่สุสานของแต่ละตระกูล เรียงรายริมถนนยาวหลายร้อยเมตร บางช่วงที่หญ้าขึ้นสูงๆถ้าไม่สังเกตจะมองไม่เห็นหมู่สุสาน

กุโบร์ 3 แห่ง ที่ตั้ง หมู่ 4, หมู่ 5 และหมู่ 7 (ยูโซ๊ะ สาและ. สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2554)

โรงเรียน

โรงเรียนมี 8 แห่ง จำแนกเป็นโรงเรียนมัธยม 1 แห่ง, แห่งโรงเรียนประถม 3 แห่ง และโรงเรียนตาดิกา 4 แห่ง (แผนภาพ 12 หน้า 42)

โรงเรียนมัธยม 1 แห่งคือ โรงเรียนลำพะยาประชาชนเคราะห์ อยู่ในกำกับดูแลของอบจ.หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ตั้ง หมู่ 4 แวดล้อมไปด้วยป่าเขาทิวทัศน์สวยงาม

นักเรียน 154 คน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนไทยมุสลิม 19 คน

อาจารย์ 17 คน เจ้าหน้าที่ 2 คน และนักการ 3 คน

(สุพล เถาว์สุวรรณ. สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

โรงเรียนประถม 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนบ้านต้นหยี ที่ตั้ง หมู่ 7 มีอาจารย์ 10 คน เป็นชาวไทยพุทธ 4 คนรวมผู้อำนวยการ และอาจารย์ชาวไทยมุสลิม 6 คน นักเรียน 77 คน นักเรียนชายและหญิงมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน และนักเรียนทั้งหมดอาศัยอยู่ในรัศมีไม่เกิน 2 – 3 กิโลเมตร ราวๆ 4 – 5 ปี ก่อนมีนักเรียนมากกว่า 200 คน (วิชัย เพ็ชรพวง. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2554)

2. โรงเรียนบ้านเหนือ (วัดลำพะยา 2) ที่ตั้ง หมู่ 1

3. โรงเรียนวัดลำพะยา (มิ่งชูชาติ – ขวัญราษฎร์นารี) ที่ตั้ง หมู่ 4 นักเรียน 169 คน ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 80 เป็นนักเรียนไทยมุสลิม อาจารย์ 14 คนในจำนวนนี้เป็นมุสลิม 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน (ปรีดา แซ่กิ่ง. สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2553)

โรงเรียนตาติกา

โรงเรียนตาติกา 4 แห่ง ได้แก่

- 1.โรงเรียนตาติกานุรุสอิสลาฮียะห์ อยู่ที่ หมู่ 4
- 2.โรงเรียนตาติกาบำรุงวิทยา อยู่ที่ หมู่ 7
- 3.โรงเรียนนุรุสยันนะห์ อยู่ที่ หมู่ 4
- 4.โรงเรียนตาติกาสะเดา อยู่ที่ หมู่ 5

องค์การบริหารส่วนตำบลลำพะยา

ที่ตั้ง หมู่ 4 เป็นอาคาร 2 ชั้น (แผนภาพ 12 หน้า 42)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลลำพะยา

ที่ตั้ง หมู่ 4 เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น (แผนภาพ 12 หน้า 42)

ห้องสมุดตำบล

ที่ตั้ง หมู่ 4 เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว และมีหอกระจายข่าว ซึ่งไม่ได้ใช้งานแล้ว ห้องสมุดนี้เคยใช้เป็นที่ตั้งของตำรวจตำบล ปัจจุบันไม่ค่อยมีใครใช้บริการอ่านหนังสือ แต่มักใช้ห้องสมุดตำบลในกิจกรรมอื่น เช่น เป็นที่ฝึกหัดอาชีพของคน. และใช้เป็นสำนักงาน “กู้ภัยเจ้าแม่ทับทิม” สาขาลำพะยา มีสำนักงานใหญ่ที่ตัวเมืองยะลา เริ่มก่อตั้งสาขาลำพะยาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2553 มีเจ้าหน้าที่ประมาณ 20 คน ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันปฏิบัติหน้าที่ มีภารกิจหลัก คือ บรรเทาสาธารณภัย กู้ภัย และสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น ตัดหญ้าในที่สาธารณะ (ขจร ศรีมาศ. สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2553)

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้ำตกบุดง

ที่ตั้ง หมู่ 6 ปัจจุบันหยุดดำเนินงาน

ศูนย์บริการกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิตลำพะยาและสถาบันการจัดการการเงินทุนชุมชนตำบลลำพะยา

ที่ตั้ง หมู่ 4 ที่ตั้งอาคารจันทร์ประชาสามัคคี อยู่ภายในวัดลำพะยาใกล้โรงครัวเป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว (แผนภาพ 12 หน้า 42)

ธนาคารข้าวหมู่ 4

ที่ตั้ง หมู่ 4 เป็นอาคารไม้ยกพื้นหลังเล็กๆ ตรงข้ามอบต.ลำพะยา (แผนภาพ 12 หน้า 42)

กองทุนสวัสดิการบ้านกุล

ที่ตั้ง หมู่ 4 บ้านกุล (แผนภาพ 12 หน้า 42)

ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บรมราชินีนาถ

ที่ตั้ง หมู่ 2 เป็นอาคารชั้นเดียวมองเห็นๆเหมือนบ้านตากอากาศหลังเล็กๆ (แผนภาพ 12 หน้า 42)

เฉลิมยศ อุทัยรัตน์ และคณะ (ช. 2549 : 6-7) กล่าวว่า ต้นปีพ.ศ. 2546 เลขาธิการสำนักงานสภาการศึกษา ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้เสนอโครงการจัดตั้งศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ณ ตำบลลำพะยาเสนอต่อสำนักงานปลัดสำนักงานนายกรัฐมนตรีและได้รับการพิจารณาให้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติฯ หลังจากนั้นมหาวิทยาลัยฯ ได้ดำเนินการขอพระราชทานชื่อศูนย์และตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 12 สิงหาคม 2547 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชทานชื่อศูนย์ว่า “ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บรมราชินีนาถ” เป้าหมายในการดำเนินงานของศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพฯ เพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศน์ บริเวณหุบเขาลำพะยา ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อความมั่นคง ของประเทศ

มูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง

ที่ตั้ง หมู่ 2 เป็นหมู่อาคารหลายหลัง (แผนภาพ 13 หน้า 43)

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545 วัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ คือ 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งที่มูลนิธิฯ และองค์กรเครือข่าย 2) เพื่อทำการวิจัยเรื่องการศึกษา อาชีพ การเกษตร และสิ่งแวดล้อม 3) เพื่อพัฒนาองค์กรเยาวชน นักเรียน นักศึกษา สตรี ผู้นำชุมชนและภูมิปัญญา 4) เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลายของชายแดนใต้ 5) เพื่อส่งเสริมอาชีพขององค์กรเยาวชน องค์กรสตรีและผู้สูงอายุ 6) เพื่อพัฒนาเยาวชนนักเขียนให้สามารถเล่าเรื่องราวดีๆของชายแดนใต้สู่โลกภายนอกได้ 7) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติเรื่องสิทธิมนุษยชน 8) เพื่อทำการประเมินคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาชายแดนใต้ (มูลนิธิสุข - แก้ว แก้วแดง. ออนไลน์, 2555)

ลานกีฬา

ลานกีฬา มี 4 แห่ง อยู่ที่ หมู่ 1 จำนวน 1 แห่ง ในโรงเรียนบ้านเหนือ และหมู่ 4 จำนวน 3 แห่ง คือ ลานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลลำพะยา, อาคารเอนกประสงค์ ของอบต. และในโรงเรียนลำพะยาประชานุเคราะห์

เขื่อนลำพะยา

ที่ตั้ง หมู่ 6 (แผนภาพ 13 หน้า 43)

ประวัติเขื่อนลำพะยา (ม.ป.ป. : 1-5) กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ.2468 ก่อนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและก่อนที่จะมีรถไฟสายใต้ มีบริษัทของชาวอังกฤษชื่อว่า “บริษัทปัตตานีทิน จำกัด” ตั้งอยู่ที่แหลมปัตตานี บริษัทนี้เข้ามาสำรวจทรัพยากรธรรมชาติจนมาสำรวจที่ลำพะยาและพบว่าแม่น้ำดีบุกมากพอที่จะลงทุนทำเหมืองแร่ จากนั้นทางบริษัทได้ขอสัมปทานไปยังรัฐบาล ซึ่งได้รับการอนุมัติ

งานแรกที่บริษัททำ คือ ตัดถนนหนทางเข้าไปในลำพะยา เนื่องจากสมัยนั้น ถนนในลำพะยาเป็นเพียงถนนแคบๆไม่สามารถขนสัมภาระเครื่องจักรและอุปกรณ์ขนาดใหญ่เข้าไปได้ เพราะจะต้องสร้างเรือขุดแร่ขนาดใหญ่ และใหญ่ที่สุดของภาคใต้

การขนส่งภาระเข้าไปนั้นใช้ “รถตะขาบ” ขนเข้าไป รถตะขาบที่ว่านี้ คือ รถไม่มีหลังคา มีเหล็กเป็นโครงสร้าง ขนาดความยาวประมาณ 20 เมตร มีล้อเหล็กประมาณ 40 ล้อ อุปกรณ์เครื่องจักรต่างๆเป็นของจากประเทศอังกฤษที่ส่งมาจากทางเรือขึ้นฝั่งที่ปัตตานี รถคันนี้ต้องขนส่งภาระเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆมาจากปัตตานีมาที่ลำพะยา การเดินทางจากปัตตานีมาลำพะยาใช้เวลาประมาณ 1 วันเนื่องจากรถแบบนี้วิ่งช้ามาก ฉะนั้นกว่าจะสร้างเรือชุดแรกเสร็จต้องใช้เวลาถึง 5 ปี คือ ประมาณพ.ศ. 2472 จึงแล้วเสร็จ

การทำเหมืองแร่จำเป็นต้องใช้น้ำจำนวนมาก กล่าวคือ การขุดเหมืองแร่ที่ลำพะยามี 2 วิธี วิธีแรกเหมืองเรือชุดต้องมีน้ำสูงและมากพอทำให้เรือชุดแผล่งไปได้ วิธีสองเหมืองชนิดก็ต้องใช้น้ำมากเช่นกัน จึงจำเป็นต้องสร้างเขื่อนลำพะยาขึ้นมาเพื่อให้มีน้ำสำรองและใช้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ยังใช้แรงน้ำที่ลงมาจากเขื่อนใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าด้วย

การสร้างเขื่อนลำพะยาเต็มไปด้วยความลำบากยิ่งเพราะการเดินทางต้องผ่านเขาและป่าทึบไปประมาณ 5 กิโลเมตร การสร้างเขื่อนได้สร้างขึ้นบริเวณหุบเขา ซึ่งมีลำธารสายต่างๆไหลมารวมกันบริเวณนี้ปัจจุบันเรียกว่า “ควนป่าเพล” การสร้างเขื่อนจำเป็นต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากแต่ลำพะยาสมัยนั้นมีประชากรแค่ 20 กว่าหลังคาเรือน ดังนั้นบริษัทอังกฤษต้องนำพวก “แขกดำ” และพวกอื่นๆมาเป็นแรงงานรวมแล้วกว่า 100 คน พวกแขกดำที่ว่านี้ตัวเล็กผิวดำมีตึกนอย่ง่าย “นอนกลางดินกินกลางทราย” ความเป็นอยู่เยี่ยงทาสสุดแต่ฝรั่งจะใช้การงานอย่างไรก็ได้

การสร้างเขื่อนนั้น ไม่ว่าทำเช่นไรเขื่อนก็พังหลายลงมาไม่สามารถสร้างได้ แม้จะทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขาแล้วก็ตาม ต่อมาคืนหนึ่งวิศวกรชาวอังกฤษได้ฝันว่าเจ้ามาบอกว่าถ้าจะสร้างเขื่อนให้สำเร็จจะต้องนำคน 2,000 คน มาเป็นบริวาร คณะทำงานจึงปรึกษารือกันแก้เคล็ดวิธี สรุปว่าจะทำพิธีบวงสรวงโดยใช้แขกดำชายหญิงให้ลงไปในรูสร้างเขื่อนทั้งหัวและท้ายเขื่อนด้านละ 1 คน ปรากฏว่าแขกดำชายหญิงก็ตายอยู่ที่หัวเขื่อนท้ายเขื่อนนั้น จากนั้นมา การสร้างเขื่อนก็สามารถดำเนินไปได้โดยไม่มีอุปสรรคจนแล้วเสร็จ

เขื่อนแห่งนี้มีขนาดยาวประมาณ 100 เมตรเศษ สันเขื่อนรถยนต์สามารถวิ่งไปมาได้สบาย ความลึกประมาณ 8 เมตร สามารถกักเก็บน้ำได้ประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตร

หลังจากสร้างเขื่อนเสร็จ งานต่อไปคือ เอน้ำจากเขื่อนลงไปที่เหมืองโดยการต่อท่อใหญ่ขนาดคนเข้าไปนั่งได้ลงมาจากเขื่อนไปสู่เหมืองมีระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งทำได้ยากลำบากและใช้ทุนมาก

เหมืองในลำพะยามี 2 แห่ง เรียกกันว่า “เหมืองบน” และ “เหมืองล่าง”

“เหมืองล่าง” เป็นเหมืองเรือชุดอยู่บริเวณบึงใหญ่ใกล้โรงเรียนบ้านตันหยกและบ้านตันซุด (หมู่ 7 และ 4 ในปัจจุบัน) เมื่อสามารถนำน้ำลงมาจากเขื่อนสู่เหมืองแล้ว งานต่อไปคือเริ่มงานขุด เริ่มจากขุดบริเวณรอบตัวเรือชุดแรกเพื่อเป็นที่พักน้ำรอบตัวเรือ จากนั้นเรือจะเริ่มขุดดินเป็นวงวนเพื่อให้เรือสามารถเคลื่อนตัวลงสู่ น้ำและลอยตัวกลางน้ำที่ลงมาจากเขื่อน

“เหมืองบน” เป็นเหมืองชนิดเป็นบ่อลึกกว้างใหญ่อยู่บริเวณหลังโรงเรียนบ้านทองลัน (ปัจจุบันปิดการดำเนินการไปแล้ว) เป็นส่วนหนึ่งของหมู่ 6 ทำโดยการฉุดน้ำลงไปจนถึงหินดินดานชั้นล่าง

จำนวนแร่ที่ขุดได้แต่ละวันอยู่ระหว่าง 2,000 – 5,000 กิโลกรัม

การขุดแร่นั้นต้องย้ายจุดไปเรื่อยๆ ในปัจจุบันก็ยังเห็นร่องรอยว่าคลองลำพะยากว้างขวางตลอดไปจนถึงโรงเรียนมัธยม (โรงเรียนลำพะยาประชานุเคราะห์) และบริเวณบ้านหนูน (หมู่ 2)

การทำเหมืองได้ยุติลงในปี พ.ศ. 2484 ช่วงเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะญี่ปุ่นบุกไทย บริษัทของชาวอังกฤษจึงไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ รวมเวลาที่บริษัทปัตตานีหิน จำกัด ดำเนินการขุดเหมืองแร่ที่ลำพะยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 – 2484 รวม 13 ปี แม้หลังสงครามมีความพยายามดำเนินการใหม่ก็ไม่เป็นผล และถูกปล่อยให้ร้าง

จนกระทั่ง พ.ศ. 2518 ในสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการฟื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศรวมถึงที่ลำพะยา ทางราชการได้ร่วมมือกับสภาพัฒนาชลประทานปรับปรุงบูรณะเขื่อนลำพะยา โดยการขุดลอกแอ่งน้ำบนเขื่อน ซึ่งเวลานั้นมีดินทรายทับถมเต็มไปหมด การขุดลอกเขื่อนลำพะยาต้องใช้แรงงานชาวบ้านประมาณ 200 คน และใช้ระยะเวลาประมาณเดือนเศษจึงแล้วเสร็จพร้อมๆกับการปรับปรุงถนนหนทาง สิ้นงบประมาณไปกว่า 200,000 บาท

หลังจากที่ลอกเขื่อนเสร็จจึงทำท่อต่อน้ำลงมาจากเขื่อนไปทุกหมู่บ้านสิ้นงบประมาณไปกว่า 3,000,000 บาท

เขื่อนลำพะยาเป็นเขื่อนคอนกรีตขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนซอกเขามีลำธารน้ำตกต้นๆที่มีก้อนหินใหญ่น้อยไหลลงทะเลสาบที่เกิดจากเขื่อน เขื่อนลำพะยาเคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของลำพะยามิถุนจนถึงเขื่อน และมีลานจอดรถแต่ปัจจุบันเงียบเหงาเพราะมีคนมาเที่ยวขมน้อยลงมาก เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ

ลักษณะเขื่อน เป็นกำแพงคอนกรีตโค้งตั้งกั้นช่องเขา สันเขื่อนบนสุดกว้างประมาณ 3 เมตรยาวประมาณ 50 – 60 เมตร สูงราวๆ 10 เมตร ทะเลสาบที่เกิดจากการสร้างเขื่อนกว้างยาวด้านละสองสามร้อยเมตร (ทั้งหมดประเมินด้วยสายตา) มีจุดหนึ่งที่กลางสันเขื่อนบางช่วงเวลาของแต่ละปี น้ำจะล้นออกมาเหมือนน้ำตก มองลงไปจากสันเขื่อนด้านล่างหรือใต้สันเขื่อนเป็นหินทั้งหมดมีสภาพเป็นน้ำตกที่ลาดลงเรื่อยๆไม่ชันมีน้ำไหลไม่มากนักคือเป็นลำธารเล็กๆบนพื้นหิน สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ต้นไม้ร่มครึ้มต้นไม้บางต้นขนาดถึง 5 – 6 โอบ เถาวัลย์ระโยงระยาง

ฝายทดน้ำลำพะยา

ที่ตั้ง หมู่ 2 (แผนภาพ 12 หน้า 43)

ลักษณะทั่วไป เป็นฝายน้ำล้นคอนกรีต กว้างประมาณ 30 เมตร มีประตูระบายน้ำ 4 ประตู เหนือสันฝายทำเป็นสะพานข้ามไปอีกฝาก และมีความกว้างขนาดที่รถจักรยานยนต์ผ่านไปได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดพระเนตร เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2523 (โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ออนไลน์, 2554)

น้ำตกบุดง

ที่ตั้ง หมู่ 6 (แผนภาพ 15 หน้า 45)

เฉลิมยศ อุทยารัตน์และคณะ (ข. 2549 : 16 - 17) กล่าวว่า น้ำตกบุดงหรือ“ลูโป๊ะบุดง” เป็นลำธารสายหลักของตำบล ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 หรือบ้านทองลันหรือเหมืองบน น้ำตกบุดงไหลมาจากเทือกเขาสันกาลาศีรีระยะทางการไหลของน้ำตกหลายกิโลเมตรผ่านหมู่ 6 และหมู่ 2 ที่มีฝายกั้นน้ำ และไหลผ่านหมู่ 4 และหมู่ 7 ก่อนจะไหลออกสู่ตำบลลำใหม่

บริเวณที่คนนิยมไปท่องเที่ยว คือ บริเวณแอ่งบุดงซึ่งบริเวณนี้มีระยะทางประมาณ 400 เมตร

ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมากกล่าวว่า “ทวดบุดง” หรือ “รายาบุสู” ได้เข้ามาให้หุบเขาลำพะยาพร้อมกับพี่ชายชื่อโต๊ะศรีตำหร่าหรือโต๊ะเปาะหวัง เพื่อมาทำเหมืองแร่ดีบุก หลังจากท่านได้สร้างเนื้อสร้างตัวและมีครอบครัว ท่านแยกตัวออกมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณหุบเขาบริเวณน้ำตกบุดง ตำแหน่งหลุมศพทวดบุดงและภรรยาอยู่บริเวณทิศใต้ของ “วังหินขาว” (วังหินขาว คือ ส่วนหนึ่งของน้ำตกบุดง) ไปประมาณ 100 เมตร

ชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อว่าทวดบุตงมีความศักดิ์สิทธิ์ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อนใจก็จะมาบนบานที่หลุมศพของท่าน หรือกรรมที่ฝนแล้งก็จะทำพิธีขอฝนกับท่าน

ลานหินเพลงหรือบ่อเพลง

ที่ตั้ง หมู่ 2 (แผนภาพ 15 หน้า 42)

เฉลิมยศ อุทัยรัตน์ และคณะ (ช. 2549 : 9) กล่าวว่า ลานหินเพลงอยู่ที่หมู่ 2 เขตน้ำตกน้ำลอด ห่างจากศูนย์วิจัยทางชีวภาพฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณลานหินเพลงนี้ลักษณะเป็นรูหินซึ่งถูกกัดกร่อนไปตามธรรมชาติ รูหินดังกล่าวมี 7 รูและมีขนาดแตกต่างกันเมื่อมีฝนตกน้ำจะไหลลงไปทำให้เกิดเสียงกังวานเหมือนเสียงดนตรี

ลานหินเพลงเป็นน้ำตกผาหินหรือลานหิน ลาดประมาณ 40 องศา กว้างประมาณ 20 – 30 เมตร ลักษณะของบ่อเพลงเป็นหลุมหรือรูหิน 7 รู ที่เกิดบริเวณผาหินนี้ หลุมเรียงไปตามความยาวของน้ำตก ถ้ามองลงมารูหรือหลุมอยู่ตำแหน่งค่อนข้างไปทางซ้ายมือของน้ำตก รูหรือหลุมกว้างประมาณ 40 – 50 ซม. วัตถุประสงค์ได้เฉลี่ยประมาณ 3 เมตร หลุมที่ลึกที่สุดคือหลุมที่ 6 (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554) ความถี่ของหลุม 6 หลุมแรกจะอยู่ติดๆกัน หลุมสุดท้ายหรือหลุมที่ 7 จะห่างออกไป ระยะทางหลุมแรกถึงหลุมสุดท้ายประมาณ 15 เมตร ถ้าไปในช่วงหน้าน้ำอาจจะไม่เห็นหลุม

ถ้ำน้ำลอด

ที่ตั้ง หมู่ 2 (แผนภาพ 15 หน้า 45)

เฉลิมยศ อุทัยรัตน์ และคณะ (ช. 2549 : 11) กล่าวว่า ถ้ำลอดอยู่ในลำธารแห่งหนึ่ง ห่างจากศูนย์วิจัยทางชีวภาพฯ ประมาณ 800 เมตร ในเขตหมู่ 2 มีลักษณะเป็นก้อนหินเรียงทับกันจนมีลักษณะเป็นโพรงยาวประมาณ 20 เมตร และด้านในมีตมมากในหน้าแล้งหรือช่วงที่น้ำไม่มากจะสามารถเดินลอดเข้าไปได้ แต่ในฤดูฝนหรือช่วงที่น้ำมากจะไม่สามารถเข้าไปได้

บริเวณถ้ำน้ำลอด ลำธารกว้างประมาณ 2 - 4 เมตร และลึกประมาณเข้าหรือหน้าขา ซึ่งเป็นระยะความลึกของลำธารส่วนใหญ่ในลำพะยา ถ้ำน้ำลอดเป็นหมู่ก้อนหิน มีช่องใต้ก้อนหินและมีน้ำไหลผ่าน ช่องที่กว้างพอที่คนมุดเข้าไปได้

หินดาดเตียน

ที่ตั้ง ตำบลปากล่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (แผนภาพ 15 หน้า 45)

ลักษณะทั่วไป เป็นลานหินกว้าง 2 ลานบนภูเขาลูกหนึ่ง ทางตอนเหนือของตำบล ระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร จากบริเวณสุสานไทย – จีน โดยทางรถจักรยานยนต์

จากหินดาดเตียนสามารถมองเห็นทิวทัศน์จังหวัดปัตตานี หินดาดเตียนเป็นลานหินกว้าง 2 ลาน ลานแรกกว้างประมาณ 70 – 80 เมตรและชันประมาณ 45 องศา เดินลงมาไปตามความลาดประมาณ 50 เมตร มีหลุมน้ำเล็กๆเป็นทรงรีกลางลานหิน ขนาดประมาณ 40 X 15 เซนติเมตร มีน้ำเต็มและมีจอกแหนรอบๆบริเวณเป็นป่า และมีสับประรดป่าขึ้นอยู่มากมาย เท่าที่เห็นลูกจะเล็กกว่าสับประรดทั่วไป และมีเปลือกสีแดง

ลานที่ 2 แคบกว่าลานแรก แต่ลักษณะโดยรวมคล้ายๆกัน ลานที่ 2 นี้้นอกจากเห็นทิวทัศน์ของจังหวัดปัตตานีแล้ว ยังสามารถมองเห็นน้ำตกโผนเฝ้า อยู่ในเขตตำบลปากถ่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ปากหลาและแหล่งข้าวสารดำ

ที่ตั้ง ตำบลปากถ่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (แผนภาพ 14 หน้า 44)

ลักษณะทั่วไป ปากหลาเป็นที่ราบบนยอดเขา จากพื้นล่างบริเวณอุทยานไทย-จีน ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตรโดยทางรถจักรยานยนต์ จากปากหลาเดินด้วยเท้าขึ้นไปบนเขาราว 500 เมตร ก็จะถึงแหล่งข้าวสารดำ แหล่งข้าวสารดำนี้อยู่บนยอดเขาเป็นลานดินทราย มีข้าวสารดำปนอยู่กับดินทราย

ทางไปปากหลาเป็นทางจักรยานยนต์ที่ชันและเดินทางลำบากที่สุดของตำบลลำพะยา นอกจากขึ้นทางอุทยานไทย-จีนแล้ว สามารถขึ้นทางหมู่ 1 บ้านเหนือ และทางน้ำตกโผนเฝ้า ซึ่งอยู่ในเขตตำบลปากถ่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (อุบล จิตยล. สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2554)

ถ้ำเต่า

ที่ตั้ง หมู่ 5 (แผนภาพ 15 หน้า 45)

ลักษณะทั่วไป มีธารน้ำเล็กๆไหลลอดผ่านก้อนหินใหญ่ รอบๆถ้ำเต่าเป็นสวนยาง แต่บริเวณถ้ำเต่ามีต้นไม้ขนาดใหญ่ ถ้ำเต่ามีลักษณะเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ประมาณตึก 2 ชั้นขนาดเล็กๆ บนก้อนหินมีต้นไม้ขึ้น และมีหินขนาดลดหลั่นกันลงมาทำให้เกิดเป็นซอกหิน และมีลำธารเล็กๆไหลผ่านระหว่างซอกหินนั้น

บังบู

ที่ตั้ง หมู่ 4 (แผนภาพ 14 หน้า 44)

ลักษณะทั่วไป เป็นพื้นที่ราบบนภูเขา มีนาร้าง เคยเป็นชุมชนชาวไทยมุสลิมเล็กๆ แต่ปัจจุบันมักไม่ค่อยมีคนอยู่อาศัย มีบ้านอยู่ไม่เกิน 10 หลังคาเรือน

อุบล จิตยล (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า บังบูเป็นชื่อชาวไทยมุสลิมคนหนึ่ง ที่มีบ้านอยู่บริเวณนั้น เมื่อก่อนยังมีชีวิตอยู่ ถ้ามีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันอายุคงถึง 100 ปี สมัยก่อนตนเคยขึ้นไปเพราะมีสวนทุเรียนของญาติอยู่แถวนั้น ทางไปบังบูมีแค่ทางเดินแคบๆ บางทีเดินลงแล้วหยุดไม่ได้เพราะทางชันมาก

แหล่งกากายักษ์

ที่ตั้ง หมู่ 6 เขากะทะ

ลักษณะทั่วไป อยู่บนไหล่เขาสูงจากพื้นราบเล็กน้อย มีอากาศชื้น มีลำธารไหลผ่าน ดินดำที่อยู่ตามธรรมชาติเป็นชั้นดินที่แทรกอยู่กับดินทราย

บริเวณแหล่งกากายักษ์นี้ มีลำธารเล็กๆไหลผ่าน พื้นดินชื้นแฉะ เต็มไปด้วยแมงไม้ มีหลุมลึกประมาณ 2 – 3 เมตร เป็นแนวยาว และมีหลุมที่ขุดแหว่งเป็นหย่อมๆหลายจุด หลุมพวกนี้เป็นหลุมที่เกิดจากการขุดกากายักษ์ บริเวณนี้มีต้นไม้ต้นหนึ่งสูงใหญ่มาก ลำต้นสีน้ำตาลอ่อนออกแดง ใบขนาดเล็กสีเขียวอ่อน ผู้ที่มาขุดจะต้องทำพิธีขออนุญาต

กากายักษ์เป็นดินสีดำเข้มกว่าดินเหนียวทั่วไป และมักจะไม่มีส่วนอื่นเจือปนในเนื้อดิน ลักษณะที่อยู่ในธรรมชาติจะเป็นชั้นดินหนาบ้างบางบ้าง บางช่วงอาจหนาไม่กี่ ซม. สลับชั้นกับดินทราย

วัดใน

ที่ตั้ง หมู่ 2 (แผนภาพ 14 หน้า 44)

ลักษณะทั่วไป เป็นลานหินกว้าง บนไหล่เขาสูงหนึ่ง ทางตอนเหนือของตำบล ลักษณะใกล้เคียงกับหินดาดเตียน แต่มีลานหินเพียงลานเดียว และมีขนาดเล็กกว่าหินดาดเตียน

ทางไปวัดในอยู่เยื้องกับ บ้านลำยาซอย 5 (บ้านป่ากัน) ทางขวามือของถนนเส้นหลักจะมีทางดินกว้างขนาดรถยนต์เข้าได้ เข้าไปไม่กี่ไกลทางซ้ายจะเป็นทางเล็กๆ สำหรับจักรยานยนต์ขึ้นได้เท่านั้น วัดในมีลักษณะใกล้เคียงกับหินดาดเตียนแต่ว่าเล็กกว่า และมีเพียงลานเดียว เป็นลานหินขนาดใหญ่ลาดลงประมาณ 30 องศา

หลุมศพทวดบุตร

ที่ตั้ง หมู่ 6 (แผนภาพ 14 หน้า 44)

ลักษณะทั่วไป มีหินสี่เหลี่ยม 2 ก้อน และหินทรงกลม 2 ก้อน โผล่จากดินขึ้นมาเล็กน้อย ปักเป็นแท่นหลุมศพ หลุมศพทวดบุตรอยู่บริเวณวังหินขาว

ถ้าหันหน้าไปทางทิศเหนือ แท่นหลุมศพที่เป็นเหลี่ยมจะอยู่ทางซ้าย และหินกลมฝังดินจะอยู่ทางขวา ขนาดแท่นหินเหลี่ยม สูงประมาณ 25 – 30 ซม. กว้างประมาณ 20 ซม. หน้าประมาณ 10 ซม. ส่วนหินกลมส่วนที่โผล่พื้นดินมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 ซม. หินเหลี่ยมทั้ง 2 ก้อน จะห่างกันราวๆ 2 เมตร หินกลมทั้ง 2 ก้อนห่างกันน้อยกว่า 2 เมตร หินเหลี่ยมกับหินกลมห่างกันราวๆ 0.8 เมตร

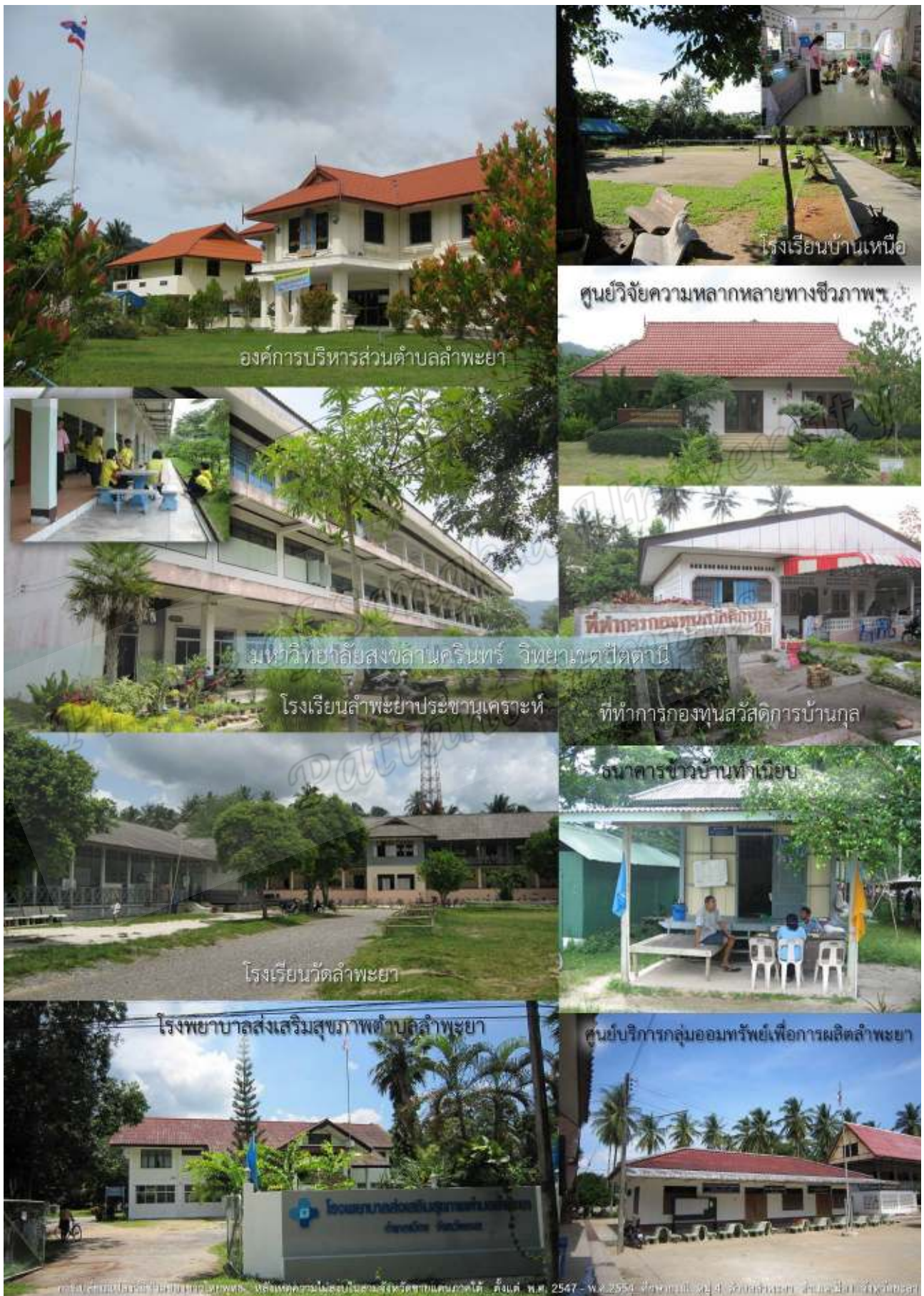
แผนภาพ 10 ตำบลลำพะยา

แผนภาพ 11 วัดลำพะยา

แผนภาพ 12 สถานที่สำคัญ 1

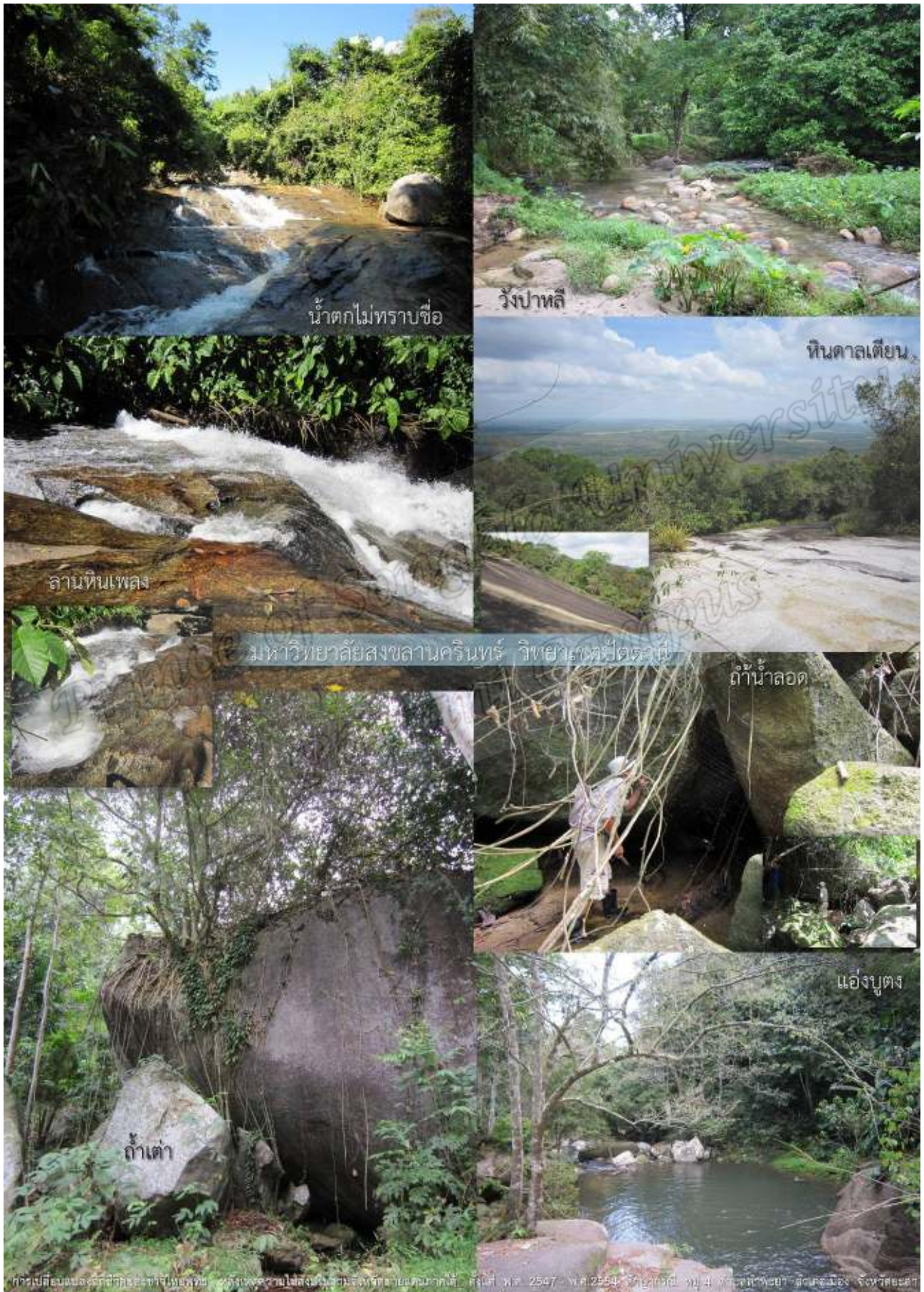
แผนภาพ 13 สถานที่สำคัญ 2

แผนภาพ 14 สถานที่ในตำบล 1

แผนภาพ 15 สถานที่ในตำบล 2

ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร

จำนวนครัวเรือน 977 ครัวเรือน

จำนวนประชากร ชาย 1,704 คน หญิง 1,895 คน รวม 3,599 คน

(ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553)

อาชีพหลัก เกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา

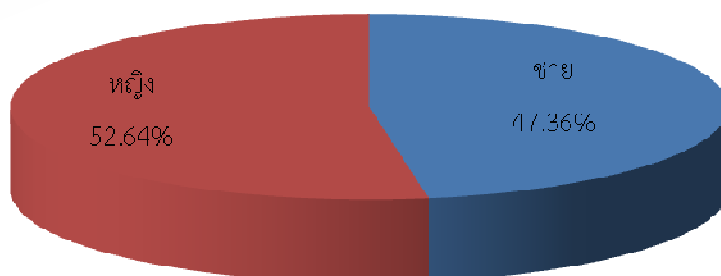
ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หรือประมาณร้อยละ 66 นับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 34 ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

พุทธ	จำนวน	2,387	คน
คริสต์	จำนวน	2	คน
อิสลาม	จำนวน	1,202	คน
ซิกข์	จำนวน	1	คน
ฮินดู	จำนวน	0	คน
อื่นๆ	จำนวน	7	คน

หมู่ 4 มี 186 ครอบครัวยุคแรกเป็นชาวไทยพุทธ 153 ครอบครัวยุคแรกชาวไทยมุสลิม 33 ครอบครัวยุคแรก (นางลักษณ์ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554)

ครอบครัวยุคแรกชาวไทยพุทธ ในหมู่ 4 มีทั้งหมด 153 ครอบครัวยุคแรก ประกอบด้วย ครอบครัวยุคแรกเดี่ยวจำนวน 113 ครอบครัวยุคแรกขยายจำนวน 40 ครอบครัวยุคแรก (อุทุม ยอดแก้ว. สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2554, นางลักษณ์ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554, นุชนาถ ลายเจียร และสายัณห์ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554)

แผนภาพ 16 ประชากรตำบลลำพะยาจำแนกตามเพศ

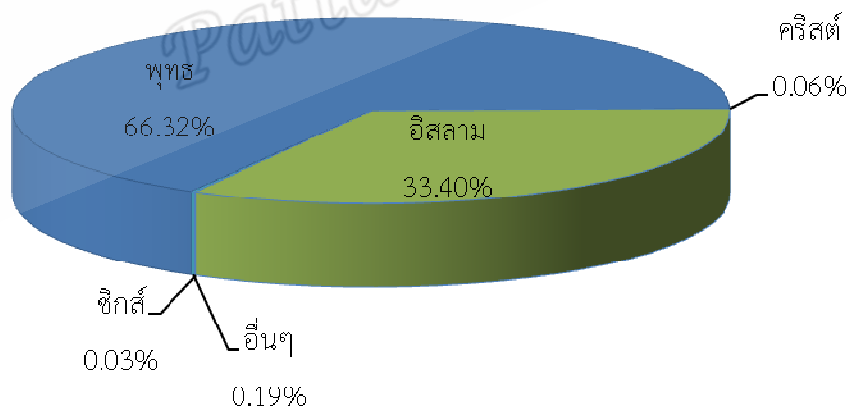
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ตาราง 7 ประชากรตำบลลำพะยาจำแนกตามเพศและศาสนา

ศาสนา	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
พุทธ	1,112	30.90	1,275	35.43	2,387	66.32
คริสต์	1	0.03	1	0.03	2	0.06
อิสลาม	586	16.28	616	17.12	1,202	33.40
ซิกข์	1	0.03	-	-	1	0.03
ฮินดู	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ	4	0.11	3	0.08	7	0.19
รวม	1,704	47.35	1,895	52.65	3,599	100.00

หมายเหตุ จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริงจากการสำรวจ อาจจะไม่เท่ากับจำนวนที่มีอยู่ในทะเบียนบ้าน
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 17 ประชากรตำบลลำพะยาจำแนกตามศาสนา

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ตาราง 8 จำนวนหลังคาเรือนและจำนวนประชากรแต่ละหมู่

หมู่	หลังคาเรือน	ประชากร(คน)
1	119	389
2	106	460
3	159	538
4	191	704
5	171	608
6	120	412
7	111	488
รวม	977	3,599

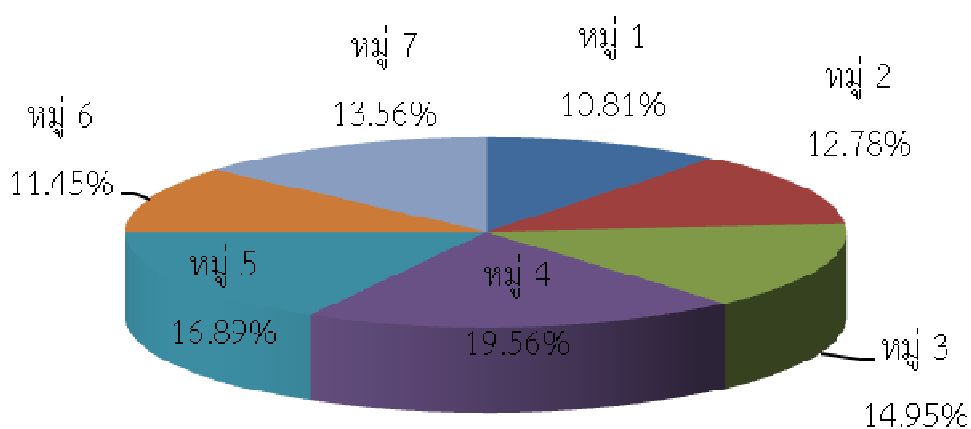
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ตาราง 9 จำนวนประชากรแต่ละหมู่จำแนกตามเพศ

หมู่	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
1	176	10.33	213	11.24	389	10.81
2	228	13.38	232	12.24	460	12.78
3	259	15.20	279	14.72	538	14.95
4	336	19.72	368	19.42	704	19.56
5	289	16.96	319	16.83	608	16.89
6	185	10.86	227	11.98	412	11.45
7	231	13.55	257	13.57	488	13.56
รวม	1,704	100.00	1,895	100.00	3,599	100.00

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 18 ประชากรตำบลลำพะยาจำแนกตามหมู่

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

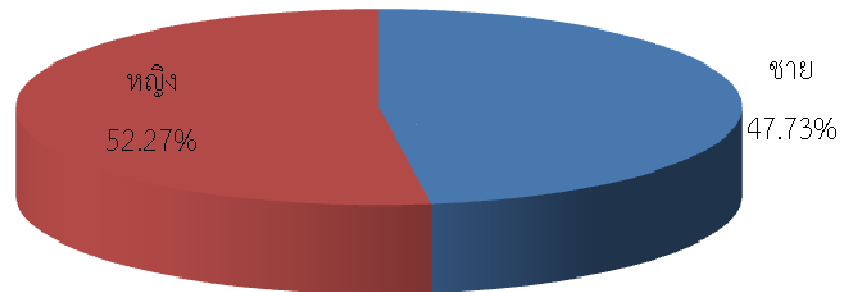
ตาราง 10 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามเพศและศาสนา

ศาสนา	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
พุทธ	253	35.94	291	41.34	544	77.27
คริสต์	-	-	-	-	-	-
อิสลาม	82	11.65	77	10.94	159	22.59
ซิกข์	1	0.14	-	-	1	0.14
ฮินดู	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	-	-	-	-
รวม	336	47.73	368	52.27	704	100.00

หมายเหตุ จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริงจากการสำรวจ อาจจะไม่เท่ากับจำนวนที่มีอยู่ในทะเบียนบ้าน

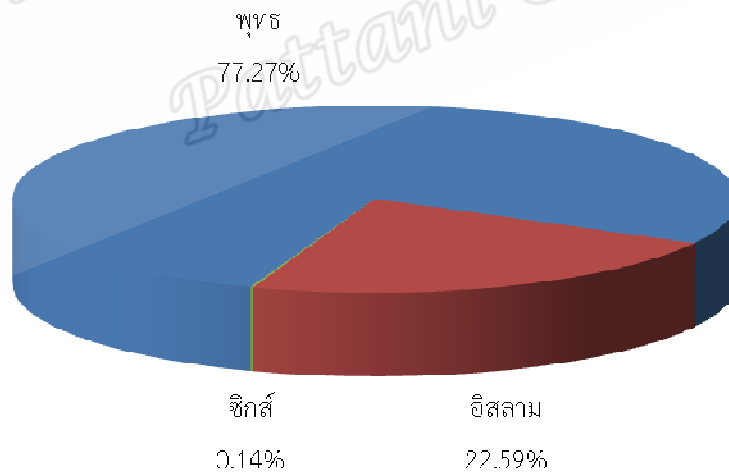
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 19 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามเพศ

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 20 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามศาสนา

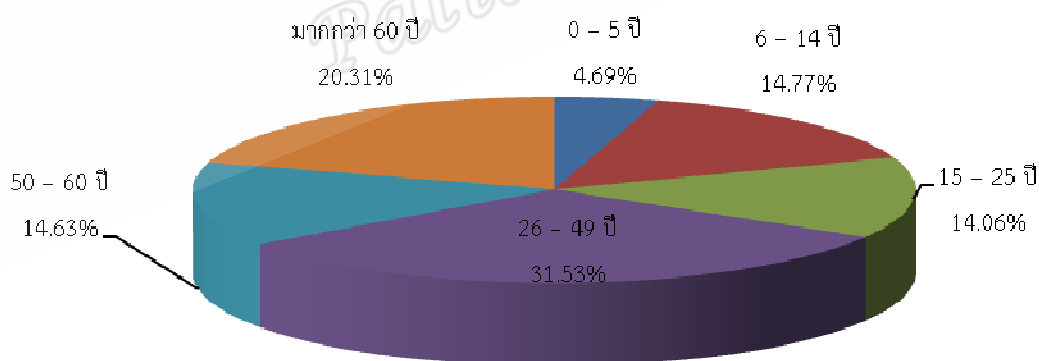
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ตาราง 11 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามเพศและช่วงวัย

ช่วงวัย	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
0 - 5	12	1.70	21	2.98	33	4.69
6 - 14	47	6.68	57	8.10	104	14.77
15 - 25	55	7.81	44	6.25	99	14.06
26 - 49	103	14.63	119	16.90	222	31.53
50 - 60	45	6.39	58	8.24	103	14.63
มากกว่า 60 ปี	74	10.51	69	9.80	143	20.31
รวมทั้งหมด	336	47.73	368	52.27	704	100.00

หมายเหตุ จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริงจากการสำรวจ อาจจะไม่เท่ากับจำนวนที่มีอยู่ในทะเบียนบ้าน
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 21 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามช่วงวัย

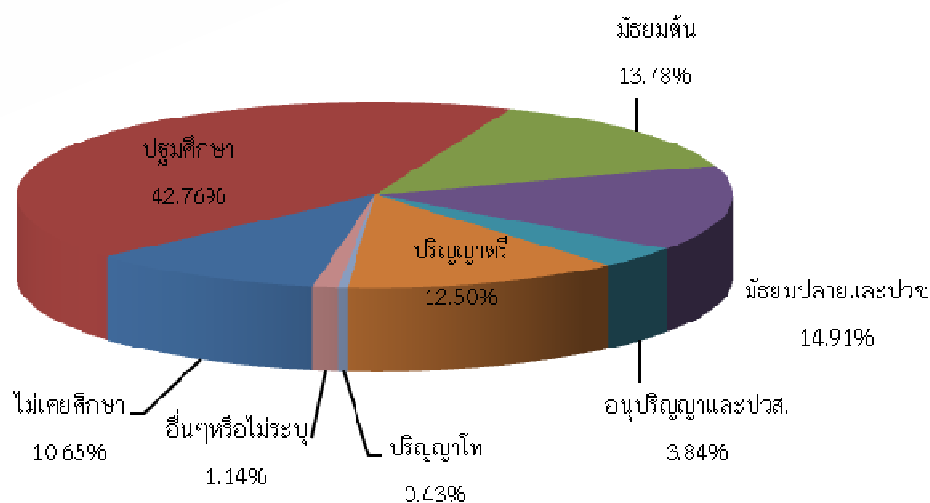
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ตาราง 12 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามเพศและระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
ไม่เคยศึกษา	31	4.40	44	6.25	75	10.65
ประถมศึกษา	140	19.89	161	22.87	301	42.76
มัธยมต้น	42	5.97	55	7.81	97	13.78
มัธยมปลาย และปวช.	57	8.10	48	6.82	105	14.91
อนุปริญญาและปวส	19	2.70	8	1.14	27	3.84
ปริญญาตรี	40	5.68	48	6.82	88	12.50
ปริญญาโท	2	0.28	1	0.14	3	0.43
ปริญญาเอก	-	-	-	-	-	-
อื่นๆหรือไม่ระบุ	5	0.71	3	0.43	8	1.14
รวมทั้งหมด	336	47.73	368	52.27	704	100.00

หมายเหตุ จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริงจากการสำรวจ อาจจะไม่เท่ากับจำนวนที่มีอยู่ในทะเบียนบ้าน
ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

แผนภาพ 22 ประชากรหมู่ 4 จำแนกตามระดับการศึกษา

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน(จปฐ.) ปี 2553 ตำบลลำพะยา, 2553

ประวัติตำบลลำพะยา

ความเป็นมา

ที่มาของคำว่า “ลำพะยา”

เจ้าพระยาปัตตานีใช้บริเวณลำพะยาเป็นสถานที่พักผ่อนและที่คล้องช้าง เพราะท่านชอบการคล้องช้างมากจึงได้สร้างที่พักขึ้นบริเวณที่เรียกว่า “บ้านท่าเนียบ” หรือบริเวณที่เป็นที่ตั้งของวัดลำพะยาในปัจจุบัน

เจ้าพระยาปัตตานีพูดภาษายาวีจึงจำเป็นต้องหาลามมาช่วยในการสื่อสารกับคนท้องถิ่นที่พูดภาษาไทย คำว่า “ลำพะยา” นั้นเพี้ยนมาจากคำว่า “ล่อมพะยา” เนื่องจากที่บริเวณนี้เคยเป็นบ้านพักล่อมของพระยา (พ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่งดงาม, 2546 : 68)

เฉลิมยศ อุทัยรัตน์ และคณะ (ก. 2549 :3 - 6) กล่าวว่า คำว่า “ลำพะยา” มีที่มาที่แตกต่างกัน 2 ที่มาคือ

1. ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมืองปัตตานีไม่ได้ส่งเครื่องบรรณาการไปถวาย ด้วยต้องการแยกตนเองออกเป็นอิสระ ทางเมืองหลวงจึงแต่งตั้งมาปราบพญาตานีหรือโต๊ะบาหม ในข้อหากบฏ กองทัพได้ล้อมเมืองไว้จนในเมืองขาดเสบียงอาหารจึงจำต้องยอมจำนน ทหารได้นำตัวพญาตานีไปผืนป่าแห่งหนึ่งทางทิศใต้ของปัตตานีเป็นป่ารกชัฏและมีช้างป่าชุกชุมและได้นำพญาตานีลาม (ผูก) ไว้กับต้นไม้ และได้ทำที่พักทหาร และใช้เป็นที่พักช้างป่าเพื่อส่งกลับไปเมืองหลวง เมื่อทัพยกกลับพระนครได้กวาดต้อนชาวบ้านไปเป็นเชลยสงคราม สมัยต่อมาลูกหลานของชาวบ้านที่ถูกกวาดต้อนได้กลับมาที่นี่อีกครั้ง ตามคำบอกเล่าของปู่ตายายว่ามีสมบัติฝังไว้บริเวณที่เคยล่อมพญาปัตตานี เมื่อค้นหาพื้นที่นี้จึงพบจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านล่อมพญา” และเพี้ยนเป็น “บ้านลำพะยา” ในเวลาต่อมาส่วนบริเวณที่เป็นที่พักทหารเรียกว่า “บ้านท่าเนียบ”

2. มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกับในหนังสือพ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่งดงาม ที่กล่าวไว้แล้ว

การเปลี่ยนคำและเปลี่ยนตัวสะกดจากคำว่า “ล่อมพญา” เป็น “ลำพญา” และ “ลำพะยา”

ประวัติวัดในลำพะยา (2538 : 4) กล่าวว่า “...ต่อมาสำนักสงฆ์แห่งนี้ก็ได้ชื่อเรียกกันว่าวัดลำพญาตามชื่อหมู่บ้าน ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่าล่อมพญามาเป็นลำพญา...”

“อนึ่งในสมัยท่านเจ้าคุณสิริสารโสภณเป็นเจ้าอาวาส (เจ้าอาวาสลำดับที่ 4) ข้าพเจ้า ผู้เขียนได้ปรึกษากับพระเดชพระคุณว่าลำพญาเป็นชื่อที่ไม่เหมาะสมกับภาษาไทย ควรจะเป็น “ลำพะยา” ท่านเจ้าคุณก็เห็นด้วยกับผู้เขียนจึงตกลงใช้คำว่าลำพะยาทั้งในราชการ และประชาชนทั่วไป...”

สรุปได้ว่าชื่อแรกของตำบลคือ “ล่อมพญา” ต่อมาเพี้ยนเป็น “ลำพญา” และในเวลาต่อมาได้เปลี่ยนตัวสะกดเป็น “ลำพะยา”

การเปลี่ยนตัวสะกดจาก “ลำพญา” มาเป็น “ลำพะยา” อาจจะได้คาดคะเนเวลาได้ดังนี้ ท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ 5 ดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 หรือประมาณ 41 ปีที่ผ่านมา (นับจากปี พ.ศ. 2554) ฉะนั้น “ลำพญา” เปลี่ยนมาเป็น “ลำพะยา” นั้น ต้องเกิดขึ้นมาไม่น้อยกว่า 41 ปี เพราะมีการเปลี่ยนตัวสะกดในสมัยเจ้าอาวาสลำดับที่ 4

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

(เฉลิมยศ อุทยานรัตน์ และคณะ. ก. 2549 : 14 - 23)

ชุมชนบ้านกุล

ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ 4 อยู่ห่างจากบ้านท่าเนียบไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร นายเต็ม ไชยล้ำยา (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว,ผู้เขียน) เล่าว่า เดิมทีพื้นที่บ้านกุลไม่มีคนอาศัยอยู่เป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ คนกลุ่มแรกที่มาอยู่ที่นี่ คือ กลุ่มคนจากบ้านนังวา ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สาเหตุของการย้ายถิ่นฐาน เนื่องมาจากภัยสงคราม โดยอพยพไปอยู่ที่บ้านนาปรังคล้า เมืองไทรบุรี ครั้นต่อมาเกิดศึกสงครามที่เมืองไทรบุรี คนกลุ่มนี้จึงต้องอพยพกลับไปที่บ้านเดิมของตนคือบ้านนังวา แต่ปรากฏว่ามีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เสียแล้ว จึงต้องไปหาที่อยู่ใหม่ โดยเดินทางไปทางทิศตะวันตกของบ้านนังวา ซึ่งเป็นที่อกเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์และตกลงใจว่าจะตั้งถิ่นฐานและเรียกว่า “ชุมชนบ้านกุล” ต่อมาเมื่อมีประชากรหนาแน่นขึ้นจำเป็นต้องขยายที่อยู่อาศัยออกไปจนทำให้เกิดหมู่ต่างๆขึ้น

หมู่ 1 บ้านเหนือ

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตำบล จึงเรียกกันว่า บ้านเหนือ

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์หรือประมาณ 200 ปีเศษ คนกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านคือ โต๊ะนายศรีหรือนายศรีขวัญ ซึ่งแยกมาจากบ้านกุลทางการได้แต่งตั้งโต๊ะนายศรีเป็น “หัวเมือง” ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองแบบหัวเมืองในสมัยนั้น โต๊ะนายศรี มีหลานสาวชื่อเล็ก นางเล็กแต่งงานกับนายขาว ต่อมานายขาวดำรงตำแหน่งแทนโต๊ะนายศรี ได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนศรีพญารัฐ ในเวลาต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ขุนศรีพญารัฐจึงได้รับแต่งตั้งเป็นกำนันคนแรกของตำบลลำพะยา อำเภอสะเตง จังหวัดยะลา นายขาวหรือขุนศรีพญารัฐเป็นต้นตระกูลไชยล้ำยา

หมู่ 2 บ้านลำพะยา

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบล

เดิมทีเป็นพื้นที่รกทึบ และเป็นบริเวณที่เคยใช้ล่ามพญาปัตตานี คนกลุ่มแรกที่มาบุกเบิกอยู่อาศัยที่นี่คือ โต๊ะปาดอ ซึ่งแยกมาจากบ้านกุลพร้อมกับกลุ่มของโต๊ะนายศรี

หมู่ 3 บ้านพรุ

ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มของตำบล

เป็นพื้นที่ป่าพรุมีน้ำขัง มีน้ำใช้ตลอดปีอุดมไปด้วยสัตว์น้ำก่อตั้งชุมชนเมื่อประมาณ 200 ปีเศษโดยนายด้วง และนายแดงแขวง เป็นหัวหน้ากลุ่มแยกตัวออกมาจากบ้านกุล และมีคนอีกกลุ่มอพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมาสมทบ

หมู่ 4 บ้านท่าเนียบ

เป็นศูนย์กลางของตำบลลำพะยา

บริเวณแห่งนี้เคยเป็นที่พักของทหาร เมื่อครั้งปราบกบฏพญาปัตตานีหลังจากกองทัพเสร็จสิ้นภารกิจได้ปล่อยพื้นที่บริเวณนี้ให้รกร้าง ต่อมาโต๊ะหมอดคง, โต๊ะยอดสุข, ลุงศรีรัตน์, ลุงแสง และลุงทองเป็นคนกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านโดย คนกลุ่มนี้แยกตัวมาจากชุมชนบ้านกุล

หมู่ 5 บ้านออก

ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงของตำบล

มีประวัติความเป็นมาที่ไม่แน่นอน แต่พอสันนิษฐานได้ว่า บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นทางเข้าออกของตำบลจึงได้ชื่อว่า “บ้านออก” เริ่มก่อตั้งมาประมาณ 200 ปี ผู้บุกเบิกก่อตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านคือ โตะดาวัน, โตะสุก, เต็นด้วง และหัวเมืองตีบ ซึ่งอพยพมาจากบ้านกุล และบ้านท่าเนียบ

หมู่ 6 บ้านทองลัน

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบล

ตามคำบอกเล่าหรือตำนาน เชื่อว่าที่นี่เคยเป็นทะเล ครั้งหนึ่งมีเรือบรรทุกสินค้าแล่นผ่านและเกิดพายุรุนแรงจนเรือล่มลง เรือลำที่ว่ามีบรรทุกทองคำมาเต็มลำชาวบ้านจึงงมหาทองในลำเรือ แต่หาอย่างไรก็ไม่เจอ แต่เมื่อค้ำลงจะเห็นทะเลเป็นสีทองจึงตั้งชื่อว่า “บ้านทองหลอน” ต่อมาจึงเพี้ยนว่า “บ้านทองลัน” อย่างในปัจจุบัน

คนกลุ่มแรกที่มาตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นชาวมุสลิมมาจากไทรบุรี ตั้งชุมชนที่บ้านต้องหลอนซึ่งเป็นอีกชุมชนหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 ต่อมาเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายลง บางส่วนอพยพไปอยู่ที่อื่นหลังจากโรคระบาดสงบลง จึงมีคนกลุ่มใหม่เข้ามาอยู่อาศัยนำโดย โตะชาย และโตะเพชรโป่ง และมีคนอีกกลุ่มได้แยกตัวมาจากบ้านนาในมาตั้งชุมชนที่นี่ โดยการนำของนายจันทร์

หมู่ 7 บ้านต้นหยี

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตำบล

เดิมที่มีต้นหยีขนาดใหญ่อยู่กลางหมู่บ้านจึงเรียกที่นี่ว่า “บ้านต้นหยี”

ตั้งเดิมหมู่บ้านนี้มีคนและบ้านเรือนไม่มากนัก คนเริ่มก่อตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านคือปะจิป้อชา บางกลุ่มอพยพมาจากบ้านยะลอหรือบ้านยาลอ ปัจจุบันคือตำบลยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประวัติวัดในลำพะยา

วัดลำพะยาหรือวัดสิริบุญณาราม เป็นวัดแห่งเดียวของตำบล แต่เป็นวัดลำดับที่ 5 ของตำบล

พ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่ตรงตาม (2546 : 71 - 73) กล่าวถึง ประวัติวัดในลำพะยาไว้ดังต่อไปนี้

วัดลำดับแรก **วัดสมภารท่านเจ้าไกรวัดในลำพะยา** มีฐานะเป็นสำนักสงฆ์ ประมาณปี พ.ศ. 2078 ภูมิภาคของลำพะยาในสมัยนั้น เป็นภูเขาลำเนาไพร มีพระ 2 รูป ได้อุปสมบทพร้อมกันที่วัดกุฎี จังหวัดพัทลุง ศึกษาวิชาความรู้ต่างๆ จนมีความชำนาญพอสมควร จึงตกลงกันว่าแต่ละรูปจะแยกกันไปคนละทิศทางเพื่อออกธุดงค์ พระทั้ง 2 รูปนี้ก็คือ หลวงปู่ไกรหรือหลวงพ่อไกร อีกรูปคือหลวงปู่ทวด วัดช้างให้

หลวงพ่อไกรรอนแรมจนมาถึงลำพะยา มาที่ถ้ำแห่งหนึ่ง ปัจจุบัน คือ เขตของหมู่ 2 ถ้ำนี้เรียกว่า “ถ้ำวัดใน” หรือ “ถ้ำคนธรรพ์” (ถ้ำที่ว่านี้ปัจจุบันไม่สามารถเข้าไปได้) เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ลึกลับมหัศจรรย์ และมีคนธรรพ์อาศัยอยู่ หลวงพ่อไกรใช้สถานที่แห่งนี้ เป็นที่อาศัย และมีคนธรรพ์ให้การอนุเคราะห์ หลวงพ่อไกรเลี้ยงดู 2 ตัวผิวเมื่อยชื้อตะบองแก้ว และตะบองทอง ต่อมาผู้ที่เลี้ยงไว้กัดท่านจนมรณภาพ รวมเวลาที่บำเพ็ญศาสนากิจที่แห่งนี้ประมาณ 30 ปี

วัดลำดับที่สอง **สำนักสงฆ์บ้านต้นกุล** หลังจากหลวงพ่อกโรมรณภาพประมาณ 50 ปี ขณะนั้นมีชาวบ้านอาศัยอยู่ที่นี้ประมาณ 5 – 10 หลังคาเรือน ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นในบริเวณบ้านต้นกุล หรือบ้านสีเหลียวใกล้ต้นเสียบใหญ่ ใกล้เคียงกับเทือกเขาที่เรียกว่า “ควนติน” ในสมัยนั้น ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ 4

สำนักสงฆ์ก่อตั้งมาได้ประมาณ 20 ปีก็ต้องร้างไป เพราะชาวบ้านย้ายไปอยู่ที่อื่นคือบ้านทองล้น หรือหมู่ 6 ในปัจจุบัน เนื่องจากมีสัตว์ร้ายชุกชุมเข้ามาวนเวียนหาเหยื่อ เช่น สัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน ที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านเสือเลี้ยง” ต่อมาได้เพี้ยนเป็น “บ้านสีเหลียว” ดังปัจจุบัน

วัดลำดับที่สาม หลังจากชาวบ้านที่อพยพมาจากบ้านต้นกุลไปอยู่ที่บ้านทองล้น ได้สร้างสำนักสงฆ์ขึ้นมาใหม่ จากนั้นประมาณ 20 ปีสำนักสงฆ์แห่งนี้จึงต้องเลิกร้างไปเนื่องจากมีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่ถี่ครว้เรือน

วัดลำดับที่สี่ **วัดบ้านล่ำมพญา** ตั้งขึ้นราว พ.ศ. 2300 สถานที่ตั้งคือ โรงเรียนบ้านเหนือ ในปัจจุบัน

วัดแห่งนี้เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของท้องถิ่นนี้ เพราะตั้งมาเป็นเวลาเกือบ 200 ปี ได้ขอวิสุงคามสีมา มีอุโบสถและสังฆกรรมได้ทุกประการ

วัดแห่งนี้เป็นผู้เป็นล่ำมของพญาเมืองปัตตานี (ดูเพิ่มเติมที่ความเป็นมา) เป็นผู้สร้าง หลังจากผู้สร้างวัดถึงแก่อสัญกรรมไปหลายปี ชาวบ้านแถบนั้นเห็นว่าจะขยายที่อยู่อาศัยออกไป และสร้างวัดแห่งใหม่ขึ้น

ต่อมาในครั้งที่ท่านเจ้าอาวาสท่านปัจจุบัน สมัยมีสมณศักดิ์เป็นพระครูสิริคุณากรได้ยกที่ดินของวัดล่ำมพญานี้ เป็นสมบัติของโรงเรียนบ้านเหนือทั้งหมด

วัดเก่าที่โรงเรียนบ้านเหนือปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใดๆ (ไพฑูรย์ แก้วทอง. สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552)

วัดปัจจุบัน **วัดลำพะยา** หรือ **วัดสิริปुณณาราม** เมื่อ พ.ศ. 2403 ชาวบ้านที่นำโดยนายอิน, นายไช และนายเพชรแก้ว ได้สร้างสำนักสงฆ์ขึ้นบริเวณที่เป็นวัดลำพะยาในปัจจุบันนี้ โดยใช้ชื่อว่า “สำนักสงฆ์บ้านปากัน” ต่อมาสำนักสงฆ์แห่งนี้ได้ยกฐานะขึ้นมาเป็นวัด และเรียกกันว่า “วัดล่ำมพญา” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “ลำพญา” และ “วัดลำพะยา” หรือ “วัดสิริปุณณาราม” ดังปัจจุบัน การเปลี่ยนตัวสะกดจาก “วัดลำพญา” เป็น “วัดลำพะยา” เนื่องจากเปลี่ยนไปตามชื่อตำบล

วัดลำพะยาในปัจจุบัน เฉลิมยศ อุทัยรัตน์และคณะ (2538 : 1) กล่าวต่างออกไปว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2415 - 2468

ทำเนียบเจ้าอาวาสวัดลำพะยา

1. หลวงพ่อเมินหรือท่านในบัว
 2. หลวงพ่ออ่อนแก้ว
 3. หลวงพ่อเพชรแก้ว
 4. เจ้าคุณสิริสารโสภณหรือหลวงพ่อมิ่งอินทวังโส
 5. พระไพศาลคุณากร 2513 - ปัจจุบัน
- (พ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่งดงาม, 2546 : 73)

วงจรกิจวัตรอบปี พ.ศ. 2553 - 2554

ตาราง 13 วงจรกิจวัตรอบปี พ.ศ. 2553

เดือน		วันที่ / ประเพณีพิธีกรรมและกิจกรรม
สุริยคติ	จันทรคติ (ไทย)	
มกราคม	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	1 / วันปีใหม่ 9 / วันเด็กแห่งชาติ 16 / วันครู 14 / ตรุษจีน 28 / วันมาฆบูชา
กุมภาพันธ์		
มีนาคม เมษายน	แรม 1 ค่ำ เดือน 5	31 / วันว่าง 5 / เริงเม้ง 13 / สงกรานต์
พฤษภาคม	ข้างขึ้น เดือน 6 คืนแรม เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6	แล้วแต่ละบุคคล / ตั้งครุหมอ, ตั้งเจ้าที่ ไม่ทราบวัน / พิธีรับส่งเทวดา 28 / วิสาขบูชา
มิถุนายน		
กรกฎาคม	เดือน 8 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 แรม 1 ค่ำ เดือน 8	ไม่ทราบวัน / หล่อเทียนพรรษา 26 / วันอาสาฬหบูชา 27 / วันเข้าพรรษา 12 / วันแม่แห่งชาติ 24 / สารจีน
สิงหาคม		
กันยายน	แรม 1 ค่ำ เดือน 10 แรม 8 ค่ำ เดือน 10 แรม 15 ค่ำ เดือน 10	24 / รับเปรต 1 / ทอดผ้าป่าเปรต 8 / ส่งเปรต
ตุลาคม		
พฤศจิกายน	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12	21 / ลอยกระทง, ทอดกฐิน 5 / วันพ่อแห่งชาติ 31 / วันขึ้นปีใหม่
ธันวาคม		

เก็บข้าว
ย่างผลัดใบ

ฤดูผลไม้

ปลูกข้าว, ยาง

ตาราง 14 วงจรชีวิตในรอบปี พ.ศ. 2554

เดือน		วันที่ / ประเพณีพิธีกรรมและกิจกรรม		
สุริยคติ	จันทรคติ (ไทย)			
มกราคม	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	1 / วันปีใหม่ 8 / วันเด็กแห่งชาติ 16 / วันครู 3 / ตรุษจีน 18 / วันมาฆบูชา	เก็บข้าว ย่างผลัดใบ	
กุมภาพันธ์				
มีนาคม	แรม 1 ค่ำ เดือน 5	5 / เช็งเม้ง 13 / สงกรานต์ 19 / วันว่าง		
เมษายน				
พฤษภาคม	ข้างขึ้น เดือน 6 คืนแรม เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6	แล้วแต่บุคคล / ตั้งครุหม้อ, ตั้งเจ้าที่ 24, 26 (รับ) และ 28 - 29 (ส่ง) / พิธีรับส่งเทวดา 17 / วิสาขบูชา		
มิถุนายน	เดือน 8 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 แรม 1 ค่ำ เดือน 8	8 / หล่อเทียนพรรษา 15 / วันอาสาฬหบูชา 16 / วันเข้าพรรษา 12 / วันแม่แห่งชาติ 14 / สารจีน		ฤดูผลไม้
กรกฎาคม				
สิงหาคม	แรม 1 ค่ำ เดือน 10 แรม 8 ค่ำ เดือน 10 แรม 15 ค่ำ เดือน 10	13 / รับเปรต 20 / ทอดผ้าป่าเปรต 27 / ส่งเปรต	ปลูกข้าว, ยาง	
กันยายน				
ตุลาคม	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12	10 / ลอยกระทง, ทอดกฐิน 5 / วันพ่อแห่งชาติ 31 / วันขึ้นปีใหม่		
พฤศจิกายน				
ธันวาคม				

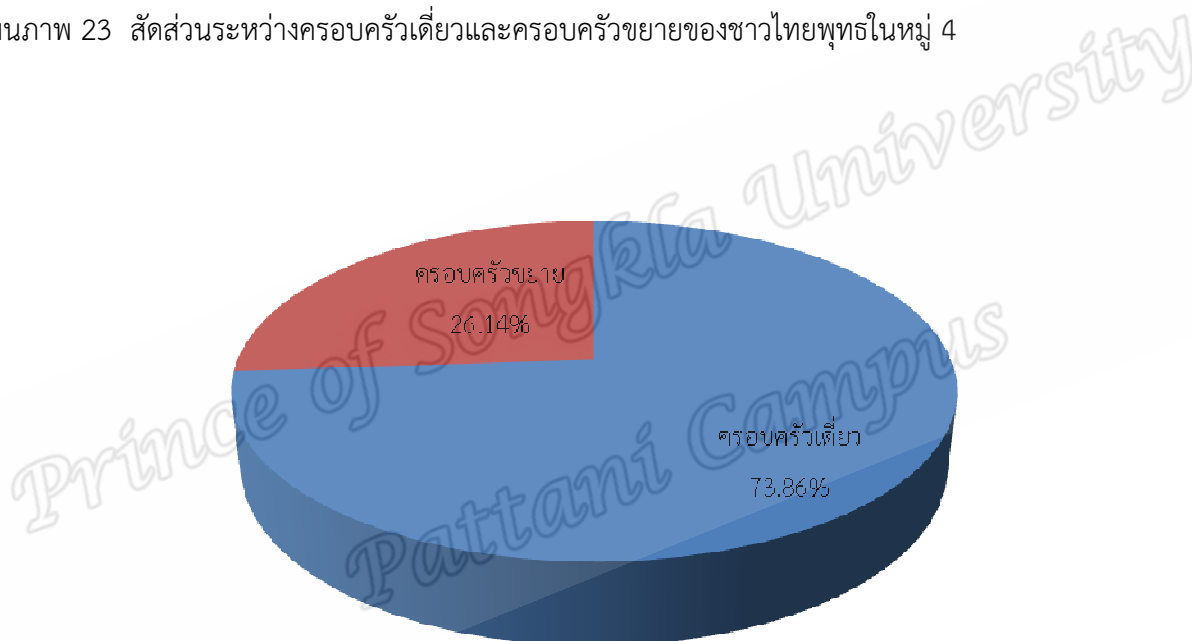
ครอบครัว

รูปแบบครอบครัว

ครอบครัวในหมู่ 4 มีครอบครัวชาวไทยพุทธทั้งหมด 153 ครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย คือ 113 ครอบครัวกับ 40 ครอบครัว (อุทม ยอดแก้ว. สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2554, นางลักษณะ จินดายล. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554, นุชนาถ ลายเจียร และสายัณฑ์ จินดายล. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554) หรือคิดเป็นสัดส่วน 73.86 กับ 26.14 เปอร์เซ็นต์

ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่เป็นครอบครัวเดี่ยวที่ลูกบ้านอยู่ใกล้ๆกับญาติพี่น้องของตน เช่น ในบางซอยคนในซอยเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมด กลุ่มครอบครัวเดี่ยวหรือ “กลุ่มบ้าน” มักร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การใช้สถานที่บางส่วนร่วมกัน และพึ่งพิงกันมากกว่าเพื่อนบ้านทั่วไป

แผนภาพ 23 สัดส่วนระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายของชาวไทยพุทธในหมู่ 4

ที่มา : อุทม ยอดแก้ว. สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2554, นางลักษณะ จินดายล. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554, นุชนาถ ลายเจียร และสายัณฑ์ จินดายล. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2554

แผนภาพ 24 ครอบครัว

เศรษฐกิจ

อาชีพ

อาชีพหลักของชาวลำพะยา คือ อาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา แต่บางคนอาจไม่ได้มีเพียงอาชีพเดียว ตัวอย่าง บางคนมีกิจการของตนเอง เช่น มีร้านค้า แต่รับจ้างกรีดยางหรือมีสวนไม้ไร่ของตนเอง บางคนรับราชการแต่ประกอบอาชีพเกษตรกรไปด้วย ส่วนบุคคลที่มีอาชีพรับจ้างเต็มตัวมีน้อยมาก เพราะบางคนทำงานรับจ้าง แต่ก็มักจะมีไร่มีสวนของตนเอง นอกจากนี้บางคนเข้าไปทำงานในตัวเมืองใหญ่หรือทอม. เช่น เป็นลูกจ้างพนักงานบริษัทหรือรับราชการ และบางคนถึงแม้จะไปทำงานที่อื่นก็ยังลงทุนด้านการเกษตรหรือมีไร่มีสวนที่ลำพะยา อาชีพของชาวลำพะยาสามารถจำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพหลักได้ดังนี้

- 1) การเกษตร ได้แก่ การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ เช่น สวนลองกอง
- 2) พนักงานของรัฐ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานราชการ และตำแหน่งอื่นๆ ในหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ทั้งในตำบลและภายนอกตำบล
- 3) เจ้าของกิจการ เช่น เจ้าของร้านค้า ร้านอาหาร ร้านซ่อมจักรยานยนต์ ร้านเสริมสวย เป็นต้น
- 4) ลูกจ้าง ได้แก่ พนักงานบริษัทเอกชน ลูกจ้างในร้านค้า และกิจการต่างๆ
- 5) รับจ้าง เช่น รับจ้างทำสวน เช่น ใสปุ๋ย ถางหญ้า และเก็บผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

สวนยางพารา

ยางพารา เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของลำพะยา และสร้างรายได้หลักแก่ตำบล เป็นพืชที่ปลูกกันมาก ทั้งในส่วนที่เป็นพื้นราบและภูเขา เจ้าของสวนยางบางคนก็กรีดยางเองหรือจ้างคนอื่น การ “กรีดยาง” นั้นมักนิยมเรียกกันว่า “ตัดยาง” ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายเดียวกัน การตัดยาง คือการกรีดเปลือกยางพาราด้วยมีดตัดยางเป็นทางยาวจากบนซ้ายเฉียงไปขวาตามหน้ายางที่กำหนดไว้

ส่วนคำว่า “โล๊ะยาง” หมายถึง การกรีดยางและการตัดยางเช่นกัน แต่เป็นการกรีดยางในเวลากลางคืนหรือเวลามืดที่ต้องใช้ไฟส่อง (ไพฑูรย์ แก้วทอง. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552)

สาเหตุที่นิยมการทำสวนยาง

ยางพาราใช้เวลาปลูกประมาณ 7 ปี จึงจะให้ให้น้ำยางพอที่จะขายได้ หลังจากนั้นสามารถกรีดยางได้เกือบทุกวัน ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้สม่ำเสมอ “ได้เงินเกือบทุกวัน” ต่างจากพืชชนิดอื่นที่มักออกผลเป็นฤดูกาล เช่น ลองกอง บางปีที่ผลผลิตมีจำนวนมากราคาจะต่ำ ในปีทีราคาสูงเพราะมีผลผลิตออกมาน้อย ก็ไม่ค่อยมีผลผลิตที่จะนำไปขาย นอกจากนี้ลองกองเมื่อเก็บจากต้นแล้วจะต้องขายภายใน 7 วัน เพราะหากเกินกว่านั้นจะเน่าเสีย ทำให้ต้องรับขาย (เกษรา ธรรมิกะกุล. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553) ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ถูกกดราคาได้ง่าย (นอกจากนำไปแปรรูปซึ่งในตำบลไม่มีใครทำหรือไม่เป็นที่แพร่หลาย) ถึงแม้ยางพาราจะมีราคาที่ค่อนข้างผันผวน แต่การที่สามารถขายได้เกือบทุกวัน ทำให้ชดเชยหรือถ่วงเฉลี่ยในช่วงที่มีราคาต่ำกับราคาสูงได้ และเกษตรกรที่ทำขึ้นยาง อาจจะเก็บไว้ไม่ขายในช่วงยางราคาต่ำ และนำมาขายในช่วงที่มีราคาสูงได้ นอกจากนี้ถ้าเทียบกับพืชหลายๆชนิด ยางพาราปลูกง่าย ดูแลรักษาง่าย และทนทานกว่า

ประเภทของต้นยาง

นำ ชำระ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) กล่าวว่า ยางพารามีอยู่ 2 ประเภทหลักคือ 1) ยางบ้านหรือยางที่ปลูกมาแต่ดั้งเดิม 2) ยางพันธุ์หรือยางที่ปลูกใหม่เป็นยางที่ปรับปรุงพันธุ์ ปัจจุบันยางบ้านเหลือ

น้อยเพราะถูกโคน และปลูกยางพันธุ์แทน ยางบ้านไม่ต้องดูแลรักษามากนัก แต่น้ำยางไม่สม่ำเสมอบางต้นให้น้ำยางมากบางต้นให้น้อย และที่สำคัญทำให้ไม่นิยมปลูกกันเพราะได้ราคาต่ำ ส่วนยางพันธุ์ต้องดูแลบำรุงรักษามากต้องหมั่นถางหญ้าให้ปุ๋ย แต่ให้น้ำยางสม่ำเสมอและราคาดีกว่า ยางพันธุ์เริ่มปลูกน่าจะราวๆ 20 – 30 ปีมานี้ ส่วนพันธุ์ยางได้มาจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และเกษตรอำเภอ

พันธุ์ยางที่นิยมปลูก

คือ พันธุ์ 600 , 600 ยอดดำ และพันธุ์ 251 ราคาคล้ายๆ ประมาณ 20 บาทต่อต้น สำหรับใบชั้นเดียว และ 40 บาทต่อต้นสำหรับคล้ายใบสองชั้น (มานะ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554)

การปลูกยางพารา

ยางพาราเป็นพืชที่ปลูกทั่วไปในลำพะยาไม่ว่าในพื้นที่ราบหรือบนภูเขา ตามมาตรฐานของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ในพื้นที่ 1 ไร่ ควรปลูกประมาณ 70 – 80 ต้น คือปลูกห่างกันแต่ละแถว 7 เมตรและแต่ละต้นห่างกัน 3 เมตรหรือ “7 - 3” แต่ชาวสวนมักจะปลูกถึง 100 ต้นต่อไร่ หรือ “6 - 2.5” (มานะ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553) ยางพารานั้นจะเริ่มกรีดได้เมื่ออายุราวๆ 7 ปี ปีที่ 10 จะให้น้ำยางเต็มที่ น้ำยางจะเริ่มลดลงเมื่ออายุมากกว่า 20ปี ขึ้นอยู่กับการบำรุงรักษา โดยทั่วไปต้นยางแต่ละต้นมักให้น้ำยางไม่เท่ากัน รวมถึงต้นยางที่มีอายุน้อย และต้นยางแก่ก็จะให้น้ำยางน้อย กล่าวคือ ต้นยางอ่อนยังมีความสมบูรณ์ไม่เต็มที่และหน้ายางแคบเนื่องจากเส้นรอบวงสั้นกว่าต้นที่โตแล้ว ส่วนต้นยางแก่ความสมบูรณ์จะน้อยลงตามวัย (สุเทพ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2554)

อุปกรณ์ในการกรีดยาง

มีดกรีดยางหรือมีดตัดยาง ทำด้วยเหล็กทั้งอันหรือมีด้ามเป็นไม้ ช่วงปลายมีดงอและบานออกปลายสุดหักกลับเป็นมุม มีดกรีดยางมีหลายขนาด แต่มักมีความยาวไม่เกิน 35 ซม. มีดกรีดยางจำเป็นต้องลับทุกๆวัน ถ้าไม่ยอมลับเอง สามารถจ้างลับในราคาเล่มละ 6 – 10 บาท มานะ ทองประพันธ์(สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า ตอนเองมีมีดกรีดยาง 6 – 7 เล่ม เพราะมีดแต่ละเล่มจะกรีดได้ประมาณ 200 – 400 ต้นก่อนที่อายุการใช้งานของมีดขึ้นกับการใช้งานมากน้อยและดูแลรักษา แต่ก็ไม่เกิน 1 ปี ยางมีดกรีดยางมีราคาประมาณ 100 – 150 บาท

ไฟฉายคาดหัว การกรีดยางส่วนใหญ่จะกรีดเวลากลางคืนหรือเข้ามืด ไฟฉายจึงเป็นสิ่งจำเป็น มักนิยมไฟฉายคาดหัวที่มีหลอดไฟเล็กๆหลายๆหลอดในโคมไฟฉายเดียว และมีแบตเตอรี่ในตัว ซึ่งสามารถประจุซ้ำได้ การใช้ไฟฉายคาดหัวทำให้มือทั้งสองข้างว่าง ทำให้สะดวกในการกรีดยาง เมื่อใส่ไฟฉายคาดหัวดวงไฟจะอยู่บริเวณหน้าผาก เมื่อหันหน้าไปทางไหนไฟฉายก็หันตามไปด้วย ไฟฉายนี้ต้องมีความสว่างที่พอดีๆ ถ้าสว่างน้อยเกินไปก็จะมองได้ไม่ถนัด แต่ถ้าสว่างมากเกินไป แสงจะจ้าทำให้มองไม่ถนัดเช่นกัน ไฟฉายคาดหัวมีราคาประมาณ 100 – 150 บาท

อุปกรณ์ที่ติดกับต้นยางมีดังต่อไปนี้คือ จอกยาง ลวดรัดต้นยาง ลวดแขวนจอก และช้อนยาง อุปกรณ์เหล่านี้มักสามารถใช้ไปได้นาน ตั้งแต่ต้นยางเริ่มให้น้ำยาง จนกระทั่งตัดต้นยางทิ้งหรือมากกว่า 20 ปี

การเบิกยาง

คือ การกรีดยางครั้งแรก เริ่มเมื่อยางโตพอที่จะกรีด คือ ประมาณ 7 ปี จะต้องเบิกยาง เริ่มด้วยการกำหนดแนวการกรีดยาง โดยแบ่งเส้นรอบวงลำต้นเป็น 3 หน้า หรือ 3 ส่วนเท่าๆกัน ซึ่งเริ่มเบิกยางเพียงหน้าเดียว จุดเริ่มต้นของการกรีดจะอยู่ในระดับที่พอเหมาะเพื่อความสะดวกในการกรีด (ประมาณ 1.5 เมตร) โดยการกรีดเป็นแนวเฉียงประมาณ 30 – 40 องศา ลงมาลือไปตามความโค้งลำต้น จนสุดหน้ายางที่กำหนด จากนั้นกรีดตรงๆลงมาตามแนวลำต้นประมาณ 3 นิ้ว ตรงปลายสุดของแนวกรีดนี้จะปักช้อนยางด้านที่กว้าง

ลงไปใมน้ำเล็กน้อยให้พออยู่ ส่วนองศาของซ็อนยางประมาณให้พอเหมาะ (ประมาณ 40 - 45 องศา) จากนั้นติดตั้งจอกยางให้ต่ำกว่าปลายซ็อนยางราวๆ 1 คืบ

การกรีดยางพารา

การกรีดยางจะแบ่งเป็น 3 หน้าหรือแบ่งเส้นรอบลำต้นเป็น 3 ส่วน โดยกรีดที่ละหน้า การกรีดนั้นจะกรีดจากบนลงล่างไล่ลงไปเรื่อยๆ เมื่อแนวกรีดห่างจากซ็อนยางประมาณ 0.5 นิ้ว ก็ต้องเปลี่ยนตำแหน่งของซ็อนยาง และจอกยาง เมื่อกรีดไล่ลงมาเรื่อยๆ จนถึงพื้น ก็คือหมดหน้า ซึ่งต้องกรีดหน้าถัดไปในวิธีการเดียวกัน และเมื่อครบ 3 หน้า หน้าแรกที่กรีดไปแล้วก็จะฟื้นตัว และสามารถกรีดได้ใหม่ (นำ ชำระ. สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) มานะ ทองประพันธ์ (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2554) กล่าวว่า “หน้ายางแต่ละหน้า อาจะกรีดได้ประมาณ 2 - 3 ปี ขึ้นอยู่กับคนกรีดแต่ละคนว่ากรีดหนาบางแค่ไหน แต่โดยเฉลี่ยแล้วปีหนึ่งจะกรีดลงมาประมาณ 1 คอก”

วิธีการกรีดยาง ด้วยการกระตุกมีดกรีดสั้นๆ เป็นแนวยาวเฉียงจากซ้ายไปขวาตามหน้ายาง ซึ่งจะกรีดขนานชิดไปกับแนวที่กรีดไปก่อนหน้านี้ และต้องพยายามกรีดไม่ให้ลึกเกินไปจนกินเข้าไปถึงเนื้อไม้ และไม่ควรกรีดหนาหรือกว้างเกินไป การกรีดในแต่ละวันนั้น จะกรีดเพียงแนวเดียว วันต่อมาก็จะกรีดถัดลงมาอีก 1 แนวให้ชิดกับแนวที่กรีดในวันก่อน และทำลักษณะเดียวกันเรื่อยไปทุกวัน

การไปกรีดยาง

ไปแบบ “สวนใครสวนมัน” คือ ไม่ได้ไปเป็นกลุ่ม อาจไปเพียงคนเดียวหรือไม่ก็ไป 2 คนสามีภรรยา บางคนอาจพาสุนัขไปด้วย เพื่อช่วยรักษาความปลอดภัย คนกรีดยางมักแต่งกายมิดชิด คือ ใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว อาจใส่รองเท้ายูตียางหรือรองเท้าผ้าใบ กรณีที่ใส่รองเท้าผ้าใบมักใส่ถุงเท้า และอาจเอาถุงเท้าออกมาคลุมชายขาทางเกง ส่วนอุปกรณ์ที่สำคัญที่ต้องนำไปด้วย คือ ไฟฉายคาดหัว มีดกรีดยาง และมีดหรือพร้า

ช่วงเวลาในการกรีดยาง และช่วงที่ควรงด

การกรีดยางมักกรีดในยามดึกสงัดถึงเข้ามิด ระหว่างเวลาประมาณ 1.00 - 5.00 น. ช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ เชื่อกันว่าน้ำยางไหลดี ส่วนใครจะกรีดเวลาไหนก็ขึ้นอยู่กับคนๆ นั้นหรือขึ้นกับจำนวนต้นยางที่กรีด กล่าวคือ ถ้าต้นยางมีจำนวนมาก ถ้ากรีดช่วงใกล้รุ่งก็ไม่สามารถกรีดได้เสร็จทันสว่าง แต่มีบางคนก็กรีดยางช่วงเช้าคือเริ่มกรีดราวๆ 6.00 - 7.00 น. เพราะสะดวกในเวลานั้น หรือบางที่สวนยางอยู่ในบริเวณที่ค่อนข้างอันตราย คนกรีดยางบางคนเลือกกรีดยางตอนสาย เพราะรู้สึกว่าจะปลอดภัยมากกว่าการกรีดช่วงกลางคืนหรือเวลาเข้ามิด

การกรีดยางสามารถกรีดได้ตลอดปี แต่ควรยกเว้นในช่วงที่ยางผลัดใบ คือช่วงประมาณเดือนมีนาคม - เมษายน โดยก่อนที่ใบจะร่วง ใบของต้นยางจะเปลี่ยนสีเป็นสีเหลืองและสีแดง ช่วงผลัดใบนี้หมายถึง ช่วงที่ยางแตกใบอ่อน ในช่วงเวลายางผลัดใบนี้ถ้าจะกรีดยางก็สามารถทำได้ แต่ทำให้ต้นยางโทรมและให้น้ำยางน้อย ฉะนั้นในช่วงที่ยางผลัดใบ (แตกใบอ่อน) ชาวสวนจึงงดกรีดยาง

มานะ ทองประพันธ์ (สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2554 และ 14 มิถุนายน 2554) กล่าวว่า ช่วงยางผลัดใบ และงอกใบอ่อนๆ 1 เดือนจากนี้ควรงดกรีดยาง ถ้าจะกรีดก็ได้แต่จะได้น้ำยางน้อยประมาณ ราวๆ 20 - 30 % จากช่วงเวลาปกติ บางคนอาจเปลี่ยนเป็นกรีด 1 วัน พัก 3 วัน เพื่อเป็นการรักษาหน้ายาง กล่าวคือ ถ้างดการกรีดยางไปนานๆ เมื่อกลับมากรีดหลังจากที่ยางผลัดใบไปแล้ว น้ำยางจะน้อย ต้องกรีดไปราวๆ 10 - 15 วันน้ำยางถึงจะน้ำยางในปริมาณเท่าปกติ

อีกกรณีหนึ่งที่ไม่สามารถกรีดยางได้คือช่วงอากาศชื้นมากๆ เช่น ช่วงที่ฝนชุกเพราะน้ำยางจะเหลวและไหลอาบต้นยางไม่ไหลลงจอก และอาจทำให้หน้ายางเสีย หรือ เปลือกยางยุ่ย (ให้นึกถึงการเอามีดกรีด

กระดาศที่ขึ้น) และต้นยางที่โตเต็มที่จะมีโอกาสหน้ายางเสียเพราะกรีดยางช่วงที่มีความชื้น น้อยกว่าต้นยางที่มีอายุน้อย ยกตัวอย่างเช่น ฝนตกหนักตลอดคืน ถึงแม้คืนถัดไปฝนไม่ตก แต่ถ้าอากาศยังชื้นมากก็ไม่สามารถกรีดยางได้ นอกจากนี้ช่วงที่ลมจัดๆ “ต้นยางคลอนไปโคลนมา” น้ำยางจะหนืด คือ ไหลน้อยกว่าปกติ (ประเสริฐ จันทรบาลใจ. สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553)

รูปแบบการทำยาง

มีด้วยกัน 3 รูปแบบคือ 1) ชี้อย่าง 2) น้ำยาง 3) ยางแผ่น ในปัจจุบันไม่มีการทำยางแผ่น (ยกเว้นที่ปากหลา) การทำยางแผ่นถึงแม้ขายได้ราคาสูง แต่ค่อนข้างยุ่งยากและเสียเวลาทำนาน (มานะ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

ชี้อย่าง คือ ยางพาราแห้งคาถั่วย เศษเปลือกยางพาราหรือชี้อย่าง สามารถเร่งปฏิกิริยาให้น้ำยางก่อตัวหรือแห้งเร็วขึ้น ด้วยสาเหตุนี้คนกรีดยางจึงเอาเศษเปลือกยาง(ที่เกิดจากการกรีดยาง) ใส่ในจอกยาง ฉะนั้นชี้อย่างจะมีเปลือกยางพาราหรือชี้อย่างผสมอยู่ด้วยเสมอ

น้ำยาง คือ น้ำยางพาราที่ยังคงสภาพเป็นของเหลว

ยางแผ่น คือ ยางพาราที่นำไปรีดเป็นแผ่น (คล้ายพรมยางในรถยนต์)

การทำชี้อย่างและการทำน้ำยาง ในลำพะยามีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยการทำน้ำยางมากกว่าเล็กน้อย ในสัดส่วน 60 / 40 (มานะ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553) การเลือกทำชี้อย่างหรือน้ำยาง บางคนก็ว่าที่ทำชี้อย่างเพราะทางทุรกันดารเอาน้ำยางออกมายาก แต่เท่าที่เห็นบางสวนติดถนนใหญ่ก็ยังทำชี้อย่าง บางคนก็ว่าแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน

การเก็บน้ำยางและชี้อย่าง

น้ำยางต้องเก็บทุกวัน คือ หลังจากกรีดแล้วไม่เกิน 3 ชั่วโมง ถ้านานกว่านั้น น้ำยางจะเริ่มก่อตัว การเก็บน้ำยางนั้น ต้องเก็บใส่ภาชนะที่มิดฝาปิดมิดชิด

ส่วนชี้อย่างมักจะเก็บทุก 3 - 4 วัน แต่ต้องหรือควรกรีดทุกวันไม่ใช่กรีด 1 ครั้งและรอไป 3 - 4 วัน การเก็บต้องรอให้ยางแห้งคาถั่วย จากนั้นจึงนำชี้อย่างใส่ภาชนะ เช่น ช่าง หรือ กระสอบ เป็นต้น

ราคายางที่พ่อค้ารับซื้อ

ราคาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ชี้อย่าง ประมาณ 60 - 70 บาท ต่อกิโลกรัม น้ำยาง ประมาณ 130 - 150 บาท ต่อกิโลกรัม

ราคายางจะได้เต็มราคาหรือไม่ขึ้นอยู่กับ ความแห้งของชี้อย่าง ถ้าแห้งมากก็จะขายได้ราคาสูงหรือราคาเต็ม ส่วนน้ำยางขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของน้ำยาง และ กรรมน้ำยาง ถ้าหนาแน่นมากก็อาจจะได้ราคาเต็ม ตัวอย่างเช่น ราคาน้ำยาง 100 บาท ต่อกิโลกรัม ถ้าน้ำยางมีความเข้มข้นสูง คือ ราวๆ 40 เปอร์เซ็นต์ อาจจะได้ราคาสูงสุดหรือราคาเต็มคือ 100 บาท แต่ถ้าเปอร์เซ็นต์ต่ำลงมากก็จะขายได้ในราคาลดหลั่นกันลงไป

น้ำยางสามารถตรวจความเข้มข้นด้วยฟุน โดยนำน้ำยาง 1 ส่วนผสมกับน้ำ 2 ส่วนใส่กระบอก และเอาฟุนใส่ลงไป ผู้รับซื้อจะซื้อที่ความเข้มข้น 25 - 40 เปอร์เซ็นต์ ถ้าความเข้มข้นน้อยกว่า 25 เปอร์เซ็นต์ ผู้ซื้อมักไม่ซื้อ (มานะ ทองประพันธ์, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554)

รายได้จากการกรีดยาง

เกษตรกรรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2554) กล่าวว่า ใน 1 ไร่หรือประมาณ 100 ต้นจะได้เงินประมาณ 500 - 1,000 บาทต่อวัน ขึ้นอยู่กับราคาน้ำยางและอายุของต้นยาง

กรรมที่รับจ้างกรีดยาง มีอัตราไม่แน่นอน อาจแบ่งรายได้ระหว่างคนกรีดกับเจ้าของสวน ในสัดส่วน 60/40 หรือ 50/50 แล้วแต่ตกลงกัน ขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดหรือความยากลำบากในการเข้าไปกรีดหรือปัจจัยอื่น (นำ ชำระ. สัมภาษณ์, อ่างแล้ว)

ซี่สาย

มานะ ทองประพันธ์(สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า เศษเปลือกยาง เรียกว่า “ซี่สาย” เป็นคำเรียกแทนเศษเปลือกยางที่เกิดจากการกรีด ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นๆ มียางแข็งติดที่เปลือกด้านใน ซี่สาย อาจจะเป็นคำเรียกรวมๆ ของเปลือกยางและยางแข็งที่ติดอยู่ที่เปลือก หรือ หมายถึงเฉพาะ ยางที่ลอก ออกมาจากเปลือกยางก็ได้

สมัยราว 20 – 30 ปีก่อนนี้ขึ้นไปชาวสวนจะทำแต่ยางแผ่น ซี่สายจึงมีมาก (ถ้าทำซี่ยางจะต้องใส่ เปลือกยางหรือซี่สายลงในถ้วยเพื่อเร่งการก่อตัวของน้ำยาง) ในสมัยนั้นยางแผ่นกิโลกรัมละ 15 บาท ซี่สายทั้ง เปลือก รากกิโลกรัมละ 3 บาท แต่ถ้าลอกซี่สายเหลือแต่ยาง จะมีราคากิโลกรัมละ 6 – 7 บาท วิธีเอายาง ออกจากเปลือกทำโดยนำไปตากแห้ง จากนั้นม้วนรวมกันและตีให้ยางแยกออกจากเปลือก

การบำรุงรักษาและศัตรูของยางพารา

การบำรุงรักษา เช่น ถางหญ้า จวกหรือพรวนดิน ดูแลป้องกันแก๊โรคพีช และใส่ปุ๋ย เป็นต้น การ ถางหญ้าบางสวนก็ว่าจ้าง บางสวนก็ใช้วิธีทำแชร์ การใส่ปุ๋ย จะใส่กี่ครั้งต่อปีก็ได้ เจ้าของอาจจะใส่เองหรือ ว่าจ้าง

ศัตรูของยางพารา เช่น เชื้อรา และปลวกแดง เป็นต้น ชาวสวนจะมีวิธีการรักษาที่ต่างกัน มานะ ทองประพันธ์ (สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2554) กล่าวว่า เมื่อต้นยางเป็นเชื้อราต้องตัดต้นตัดรากไม่ให้ไปถึง ต้นอื่น เพื่อป้องกันการติดต่อแพร่เชื้อ

การใช้ลิงเก็บผักและผลไม้

ลิง คือ เครื่องทุ่นแรงในการเก็บผลผลิตทางการเกษตร เช่น หมาก มะพร้าว สะตอ ลูกเนียง และ ยอดสะเตา เป็นต้น ค่าจ้างเก็บมะพร้าว ในพ.ศ. 2554 คือ 2 บาทต่อลูก

ชรินทร์ โกมณตรี (สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553) กล่าวว่า “เกิดมาก็เห็น (การใช้) ลิงเก็บ มะพร้าวแล้ว” เป็นภาพที่ชินตาที่เห็นลิงซ้อนรถจักรยานยนต์หรืออยู่หลังกระบะของรถกระบะ เกษตรกรบางคน อาจมีลิง 3 – 4 ตัว ลิงสามารถเลือกเก็บผักผลไม้ด้วยตัวของมันเองได้ ส่วนภาษาที่ใช้สั่งลิง เช่น เร่งให้ขึ้นต้น ไม้ ให้เก็บผักผลไม้ ให้ลงจากต้นนั้น ใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของผู้เลี้ยง กล่าวคือ ชาวไทยพุทธใช้ภาษาไทย ชาวไทยมุสลิมที่มีเชื้อสายมาลาญใช้ภาษามาลาญ

การเก็บมะพร้าว เจ้าของใช้มักใช้ลิง 2 ตัว สลับกันทำงาน คือ ตัวหนึ่งขึ้นอีกตัวหนึ่งพักสลับกันไป เริ่มด้วยเจ้าของพาลิงไปไต่ต้นมะพร้าวที่ต้องการ จากนั้นลิงก็จะขึ้นต้นมะพร้าว ซึ่งมันไม่ได้ขึ้นพรวดพราด แต่มันจะค่อยๆ ขึ้นและหยุดเป็นระยะๆ เจ้าของต้องส่งเสียงเร่งมัน พอมันขึ้นไปถึงทะเลยมะพร้าว มันใช้มือใช้ เท้าและบางทีก็ใช้ฟันกัดขั้วมะพร้าวให้ขาด บางลูกใช้เวลาไม่กี่วินาทีก็ร่วงลงมา บางลูกอาจจะนานเป็นนาที และเมื่อเก็บลูกหนึ่งก็ไม่ได้เก็บอีกลูกหนึ่งโดยทันที ไม่ทราบว่ามัน “อู้” หรือมันเหนื่อยหรือว่ามันกำลังเลือก ลูกที่สุกได้ที่ เจ้าของต้องคอยส่งเสียงเร่งเป็นระยะๆ ประมาณ 10 – 15 นาทีก็จะให้มันลงมาโดยเจ้าของต้อง ดึงเชือกและบอกให้มันลง และให้ลิงอีกตัวขึ้นไปเก็บต่อ สลับลักษณะนี้ไปเรื่อยๆจนได้จำนวนมะพร้าวตาม ต้องการ

การใช้ลิงเก็บมะพร้าวนี้เจ้าของจะต้องแหงนหน้าเกือบตลอดเวลา และบางคนใส่หมวกนิรภัย ลักษณะเดียวกับหมวกนิรภัยในงานก่อสร้าง

ลิงที่ใช้เก็บมะพร้าวในลำพะยามี 2 พันธุ์คือ 1) ลิงหางสั้น ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชจะเรียกว่า “นาคบุตร” และ 2) ลิงหางยาว (วิฑูรย์ เชื้อชาย. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554)

1) ลิงหางสั้น ประมาณด้วยสายตาน่าจะมีน้ำหนักราวๆ 5 – 7 กิโลกรัม ขนสีน้ำตาลอ่อน และมีหางสั้น เหมาะกับการเก็บมะพร้าว หมาก และสะเดา

2) ลิงหางยาว มีหางยาว ดูกว่า ตัวเล็กกว่า และแข็งแรงสู้ลิงหางสั้นไม่ได้ จึงไม่สามารถเก็บมะพร้าวได้ เหมาะสำหรับเก็บพืชผักผลไม้ที่ไม่ต้องใช้กำลังในการเก็บมากนัก เช่น สะตอ และลูกเนียง เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 25 ยางพารา

การกรีดยาง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวชนบท หลังเหตุการณ์น้ำท่วมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2550 ศึกษากรณี หมู่ 4 ตำบลสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

กลุ่มทางเศรษฐกิจ

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิตลำพะยาและสถาบันการจัดการการเงินชุมชนตำบลลำพะยา

ที่ตั้ง อาคารจันทร์ประชาสามัคคีอยู่ภายในวัดลำพะยา ก่อตั้งเมื่อ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2520 เปิดทำการทุกวัน ที่ 5 ของเดือนตั้งแต่ 11.00 – 16.00 น. มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 1,170 คน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นชาวลำพะยาทั้งหมด ก่อนหน้านี้สหกรณ์มีที่ทำการอยู่ที่อบต. แต่ย้ายมาที่วัดลำพะยา เมื่อ พ.ศ. 2542

ฝากเงินจะได้ดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี และเงินปันผล ส่วนพนักงานไม่มีเงินเดือนโดยตรง แต่มีเงินพิเศษอื่นๆ

ไพฑูรย์ พรหมณี (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552) กล่าวว่า ที่ผ่านมาหนี้เสียน้อยมากเพราะมีระบบที่รัดกุม การกู้ต้องมีคนค้ำประกัน 2 คนผู้ค้ำจะ “ทำอะไรไม่ได้” จนกว่าคนที่ตนเองค้ำประกันจ่ายหนี้หมด ดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 12 ต่อปี เพดานเงินกู้เท่ากับเงินฝากของผู้กู้รวมกับเงินฝากของผู้ค้ำประกันทั้ง 2 คน

ตัวอย่าง

ผู้กู้และผู้ค้ำทั้ง 2 คนมีเงินฝากคนละ 10,000 บาท จะกู้ได้สูงสุด 30,000 บาท

ตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา ทำให้เงินกู้นอกระบบลดน้อยลง แต่ก็ยังมีอยู่บ้าง สำหรับที่นี่คนที่เป็นนอกระบบก็คือ คนที่ขาดวินัยทางการเงินมาก

ธนาคารข้าว

ที่ตั้งตรงข้ามอบต.ลำพะยา ให้บริการทุกวันศุกร์ตั้งแต่เช้าถึงประมาณบ่ายสองโมง ผู้ปฏิบัติงานเป็นชาวบ้านที่เลือกกันมาเอง ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ 2 คน เลขานุการ รองเลขานุการ เภรฎุภิก เจ้าหน้าที่การคลัง กรรมการสืบราคาข้าว 2 คน กรรมการชั่งข้าว 2 คน และเจ้าหน้าที่ทวงหนี้ 2 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน ธนาคารข้าวทั่วไปจะให้ยืมข้าวเปลือกไปทำพันธุ์ แต่ที่ลำพะยา (ปัจจุบันไม่ค่อยมีใครทำนา) จะให้ยืมข้าวสารแล้วจ่ายเงินที่หลัง โดยธนาคารบวกกำไรเพียงเล็กน้อย แต่หากว่าเป็นคนที่ขัดสนก็จะไม่เอากำไร

กรณีการยืมข้าวสารนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกเพียงแต่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ลำพะยาก็จพอ อัตราการยืมข้าวสารจะให้ 1 กระสอบ / 1 เดือน / 1 ครอบครัว การผ่อนชำระจะต้องผ่อนทุกอาทิตย์เท่าไรก็ได้ แต่ต้องครบจำนวนใน 1 เดือน

นอกจากการให้ยืมข้าวสารแล้วยังสามารถกู้และฝากเงินกับธนาคารข้าวได้ การฝากเงินจะได้ดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี เงินกู้ 10,000 บาทจ่าย 30 บาทต่อ 1 สัปดาห์ การกู้ต้องมีคนค้ำประกัน 2 คนและผู้ค้ำได้ไม่เกินเงินฝากของผู้กู้และผู้ค้ำประกันรวมกัน

สำหรับเงินหมุนเวียนที่ให้ชาวบ้านกู้ขึ้น ทางธนาคารข้าวมาจากโครงการหนึ่ง(น่าจะหมายถึงโครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท สพช.) ของธนาคารออมสิน จำนวน 500,000 บาท ซึ่งกู้ได้ 3 เท่าของเงินฝากแต่ไม่เกิน 2,000,000 บาท (ณรงค์ คงศรีประพันธ์. สัมภาษณ์ ,4 กันยายน 2552)

กองทุนสวัสดิการบ้านกุล

ที่ตั้ง หมู่ 4 บ้านกุล กองทุนสวัสดิการบ้านกุลก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2541 กองทุนนี้มีลักษณะคล้ายสหกรณ์ออมทรัพย์ รับฝากเงิน และกู้เงิน กลุ่มประกอบด้วย ประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน เภรฎุภิก 1 คน กรรมการ 3 คน รวม 6 คน ทุกตำแหน่งมีวาระ 2 ปี

พื้นที่บ้านกุลอยู่ในเขต หมู่ 1, 4 และ 5 แต่พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตหมู่ 4 บ้านกุลมีประชากร 195 คน และทุกบ้านในเขตบ้านกุลล้วนแต่เป็นสมาชิกกองทุน

การประชุมมีปีละ 1 ครั้ง เพื่อจ่ายเงินปันผลและแก้ไขระเบียบข้อบังคับ

สมโชค ป.ปาน (สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2554) กล่าวว่า ผู้กู้ไม่ต้องชี้แจงเหตุผลในการกู้ แต่ต้องมีสมาชิกค้ำประกัน 2 คน และกู้ได้ไม่เกิน 3 เท่าของทุนเรือนหุ้น แต่ไม่เกิน 120,000 บาท คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี

ในการกู้ยืมแทบไม่มีปัญหาในการส่ง ตามระเบียบนั้น ใน 1 ปี สมาชิกสามารถขาดส่งได้ 2 งวด แต่ถ้าขาดตั้งแต่ 3 งวด จะไม่ได้เงินปันผล แต่ถ้าก่อนครบปีเอาเงินส่วนที่ขาดส่งมาชดเชยได้เต็มจำนวนก็จะได้รับเงินปันผล ส่วนสาเหตุที่ขาดส่งนั้น บางทีอาจเป็นเพราะบางช่วงฝนตกชุกทำให้ไม่สามารถตัดขายได้

กลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (อบต. สนับสนุนงบประมาณ)

1. กลุ่มส้มแขก	หมู่ 4
2. กลุ่มน้ำพริกส้มแขก	หมู่ 6
3. กลุ่มศิลปหัตถกรรม	หมู่ 5
4. ศูนย์พัฒนาการเลี้ยงสุกรพันธุ์พื้นเมือง	เล็ก
5. กลุ่มผ้าบาติก	หมู่ 5
6. กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ	หมู่ 2
7. กลุ่มชมรมผู้เลี้ยงไก่ดำบลลำพะยา	เกือบทุกหมู่บ้าน
8. กลุ่มธนาคารข้าว	หมู่ 4
9. กลุ่มของชำร่วย	หมู่ 5
10. กลุ่มน้ายาล้างจาน	หมู่ 1

ที่มา : ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552

การทำแชร์

ประชากรส่วนใหญ่ของลำพะยาประกอบอาชีพทางเกษตรกร โดยเฉพาะอาชีพทำสวนยางพารา การทำสวนยางพาราจำเป็นต้องมีการดูแลรักษา เช่น การใส่ปุ๋ย การดูแลเรื่องศัตรูพืช และการถางหญ้าในสวน เป็นต้น การถางหญ้านี้ บางสวนใช้วิธีจ้าง บางสวนเจ้าของถางเอง และการทำแชร์

ความหมาย

การ “ทำแชร์” คือการระดมแรงงานโดยไม่มีค่าจ้าง ส่วนมาก คือ การช่วยกันถางหญ้า แต่ไม่เสมอไป บางทีอาจทำอย่างอื่น เช่น การขุดบ่อน้ำ โดยสลับผลัดเปลี่ยนกันไปในแต่ละสวนของสมาชิกในกลุ่ม สัปดาห์ละ 1 วัน จนครบสวนของทุกคนที่เป็นสมาชิก (วสันต์ สีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554) ถ้าคนไหนไม่ไปช่วยสวนของสมาชิกคนอื่น พอถึงสวนของตน ก็ไม่มีใครไปช่วย (สายัญ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2552) ส่วนการจัดลำดับในการทำแชร์บางทีใช้วิธีจับสลาก ซึ่งเงื่อนไขข้อตกลงแต่ละกลุ่มอาจจะแตกต่างกันบ้าง

จำนวนสมาชิก

การทำแซ่โดยมากมักจะมีสมาชิกในกลุ่ม 7 - 8 คน (มานะ ทองประพันธ์. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553) เพราะถ้ามีจำนวนสมาชิกมาก กว่าจะเวียนครบรอบจะใช้เวลานานหลายเดือน และบางคนที่มีส่วนหลายแห่งอาจจะเข้ากลุ่มทำแซ่หลายกลุ่ม

การไปทำแซ่

เตรียมน้ำมันเชื้อเพลิงและเครื่องตัดหญ้า ซึ่งสมาชิกต้องเตรียมกันมาเอง เครื่องตัดหญ้านั้น เป็นแบบสพายบ่า ลักษณะมีตัวเครื่องยนต์และมีท่อยาวๆที่หุ้มเพลลาไว้ ที่ปลายท่อมีใบมีดหมุนได้

อาหารการกินในการทำแซ่

อาหารเช้าต่างคนต่างรับประทานจากบ้าน ส่วนมื้ออาหารกลางวันอาจจะนำข้าวห่อ อาหารสำเร็จรูป หรือนำวัตถุดิบ เช่น พืชผัก เนื้อสัตว์ และเครื่องแกง เป็นต้น และเครื่องครัว อาหารที่ปรุง คืออาหารในชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น ย่างปลา น้ำพริก ผัดแกงต่างๆ บางกลุ่มปลูกผักสวนครัวไว้บริเวณสวนที่ทำแซ่เพื่อที่จะไม่ต้องนำมาจากบ้าน และบางที่ใช้ใบตองใบไม้แทนภาชนะ ส่วนอาหารเย็นกลับไปรับประทานที่บ้านของแต่ละคนหรือไม่เจ้าของสวนที่ทำแซ่ในวันนั้นๆอาจเป็นเจ้าของมือเลี้ยงสมาชิก

วันเวลาการทำแซ่

มักทำวันอาทิตย์ เพราะบางคนทำงานประจำ แต่ก็ไม่เสมอไปแล้วแต่ตกลง และมักทำตั้งแต่เช้าถึงเย็น ส่วนช่วงพักกลางวันหลังจากรับประทานอาหารแล้ว มักผูกเปลนอนพักผ่อน

การทำแซ่ต่างจากการ “ขอช่วย” เพราะมีกฎเกณฑ์และมีโครงสร้างที่แน่นอนกว่า การขอช่วยคือการไหว้วานเพื่อนฝูงมาช่วยในงานกิจการด้านต่างๆ ที่เกินกำลังคนเดียวหรือครอบครัวเดียว และไม่มีกฎเกณฑ์ว่า ผู้ขอช่วยจะต้องช่วยกลับเป็นการตอบแทนหรือไม่ ถ้าจะตอบแทน จะตอบแทนด้วยอะไร และเมื่อใด แต่การทำแซ่มีจำนวนสมาชิกที่แน่นอน และมีกฎเกณฑ์ว่าต้องไปช่วยในสวนของสมาชิกทุกคน มีการจัดลำดับ และมีการกำหนดว่าเมื่อใด การทำแซ่มักเป็นการระดมแรงงานเพื่อตัดหญ้า หรือกิจกรรมอย่างอื่นในสวน เช่น ขุดบ่อน้ำ แต่การขอช่วยนั้น เป็นการไหว้วานเรื่องทั่วไปอะไรก็ได้ อาจเป็นการทำสวนหรือไม่ใช่ก็ได้ แต่การขอช่วยกับการทำแซ่ในส่วนที่ไม่แตกต่างกัน คือ ไม่มีค่าจ้างมาเกี่ยวข้อง

การค้าขายและบริการ

ร้านเครื่องเขียน

ร้านเครื่องเขียน มี 1 แห่ง ชื่อ ร้านรวมพรรณ อยู่ที่ หมู่ 5 จำหน่ายเครื่องเขียนทั่วไป เช่น ปากกา ดินสอ แผ่นซีดีรอม และ ฯลฯ นอกจากนี้ มีบริการถ่ายเอกสาร จำหน่ายอุปกรณ์ทางการเกษตร รวมถึงขนม และเครื่องดื่ม บริเวณลานหน้าร้านจำหน่ายอาหารอีสาน

ร้านค้าร้านชำ

ร้านค้าร้านชำ มีหลายสิบร้านไม่มีร้านใดที่ติดเครื่องปรับอากาศ โดยมากเปิดตั้งแต่เช้าและปิดช่วง 19.00 - 20.00น. บางร้านปิดตึกกว่านั้น เช่น ร้านบริเวณนา ในหมู่ 6 ถึงปิดแล้วก็สามารถ “เรียกได้” สินค้าจำหน่าย ได้แก่ ของกิน ขนม ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องดื่ม เครื่องเขียน และสินค้าอื่นๆ ร้านที่ขายดีที่สุดในบริเวณเหมืองล่าง หมู่ 4 นอกจากเป็นร้านชำแล้ว มีบริการอินเทอร์เน็ต และรับซักผ้า แต่ไม่รับรีดผ้า

ร้านอาหาร

ร้านอาหาร มีนับสิบร้าน แต่น้อยกว่าร้านขายของชำ ส่วนมากเป็นอาหารตามสั่ง เช่น ข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยวต่างๆ ไม่มีร้านที่ติดเครื่องปรับอากาศ ร้านที่ขายดีที่สุดอยู่บริเวณหน้าวัด หมู่ 4 แม่ครัวเป็นชาวเพชรบุรี

ร้านบริการอินเทอร์เน็ตและเกมส์

มี 2 ร้าน อยู่ที่ หมู่ 4 และ หมู่ 5 ทั้ง 2 แห่ง ไม่มีเครื่องปรับอากาศ ค่าบริการชั่วโมงละ 15 บาท ร้านที่หมู่ 4 มีเครื่องคอมพิวเตอร์ 9 เครื่อง จอภาพเป็นแบบ “จอบาง” (LCD) ส่วนหมู่ 5 มีคอมพิวเตอร์ 5 เครื่อง จอภาพเป็นแบบ “จอบาง” (LCD) 1 เครื่องที่เหลือ 4 เครื่องเป็นจอหนารุ่นเก่า (CRT)

ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์

ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ มี 8 ร้าน ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมู่ 3	3	ร้าน
หมู่ 4	2	ร้าน
หมู่ 5	2	ร้าน
หมู่ 6	1	ร้าน
รวม	8	ร้าน

ที่มา : สายัญ จินดาตล (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2554)

สถานีบริการน้ำมัน

สถานีบริการน้ำมัน เป็นลักษณะที่เรียกว่า “ปั้มหลอด” 2 แห่ง อยู่ที่ หมู่ 3 และ หมู่ 4

ร้านเสริมสวย

ทั้งตำบลมี 5 ร้าน บางร้านติดเครื่องปรับอากาศและตกแต่งอย่างสวยงาม

หมู่ 1	1	ร้าน
หมู่ 3	1	ร้าน
หมู่ 4	3	ร้าน

ที่มา : อุบล จินดาตล (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2554)

พืช ผัก และผลไม้

ส้มแขก

ส้มแขกเป็นไม้ยืนต้น โดยมากขึ้นอยู่บนภูเขา ผลเมื่อสุกมีสีเหลืองเข้มผิวคล้ายลูกพลับ ขั้วผลคล้ายขั้วมังคุด เป็นพืชสร้างรายได้เสริมอย่างหนึ่ง ช่วงฤดูส้มแขกจะเห็นเกษตรกรเอาส้มแขกมาตากที่ไหล่ถนนเป็นจำนวนมาก ส้มแขกถ้าปลูกในสวนไม่ค่อยขึ้นหรือไม่ค่อยได้ผลผลิต และต้องรอให้ต้นโตเสียก่อนถึงจะรู้ว่า เป็นต้นตัวผู้หรือตัวเมีย (สมนึก คงคำ. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2554) ส้มแขกลำพะยาจะออกช่วงเดือน มิถุนายน - กรกฎาคม สิงหาคมก็จะหมด (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554) ส่วนส้มแขกทางเบตงออกก่อนทางลำพะยา และลูกโตกว่า (จินดา แซ่ตั้ง. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2554) ส้มแขก อาจขายเป็นผลสดหรือตากแห้งก็ได้

ส้มแขกตากแห้ง ในทุกครัวเรือนจะมีส้มแขกตากแห้งไว้ประกอบอาหาร โดยใส่ในอาหารบางชนิดเพื่อให้มีรสเปรี้ยว การใส่ส้มแขกในอาหารนี้ใส่ด้วยวัตถุประสงค์เดียวกับ การใส่ส้มมะขามเปียกในอาหารบางชนิดของภาคกลาง นอกจากนี้ส้มแขกยังสามารถนำไปแปรรูปเป็นอาหารสุภาพได้ (วิญญู ชูสาย. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2552)

การทำส้มแขกตากแห้ง

ขั้นตอนแรก การฝานส้มแขก 1) ฝานครึ่ง 2) เอาเม็ดออก 3) ฝานเป็นแว่นๆ (ค่าจ้างฝานส้มแขก 100 ลูก 25 บาท) 4) ล้างน้ำเกลือ และสะเด็ดน้ำ ถ้าไม่ล้างน้ำเกลือส้มแขกจะดำเหมือนเป็นเชื้อราและเนื้อส้มแขกจะเปื่อย น้ำเกลือนั้น ใช้เกลือ 6 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 15 ลิตร (กัลยา ไชยรัตน์. สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2554)

ขั้นตอนที่สอง การตากส้มแขก นิยมนำส้มแขกมาตากที่ไหล่ถนน บางคนถ้าตากจำนวนไม่มากอาจตากบนตะแกรงยกพื้นแค่อะไร การนำส้มแขกไปตากที่ไหล่ถนนจะเอาผ้าขึงปูเป็นพื้นล่างสุด และปูทับด้วยตะข่ายไนลอนหรือ “ซาแลน” (ที่นิยมใช้ในการลดแสงในเรือนต้นไม้) จากนั้นนำส้มแขกมาตาก โดยเกลี่ยไม่ให้ส้มแขกทับกัน) การตากที่ไหล่ทางจะแห้งเร็วกว่าตากบนพื้นดิน เนื่องจากผิวถนนมีความร้อนสูงกว่าพื้นดินเมื่อฝนตกไม่จำเป็นต้องเก็บ แค่อายุขยผ้าขึงที่ปูไว้ชั้นล่างสุดดึงมาทาบปิดและเอาของหนักทับไว้ เช่น ก้อนหินหรือยางรถจักรยายนต์

ส้มแขกสดหนัก 10 กิโลกรัม แดกแห้งแล้วเหลือ 1.2 กิโลกรัม ถ้าแดดไม่ดีจะเหลือน้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม (กัลยา ไชยรัตน์. สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

ราคาส้มแขกที่พ่อค้ารับซื้อ

วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ส้มแขกสด ประมาณ 10 บาทต่อกิโลกรัม แห้งประมาณ 170 บาทต่อกิโลกรัม

เกษตรกรผู้ทำส้มแขกรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2554) กล่าวว่า ส้มแขกช่วงนี้ (มกราคม พ.ศ. 2554) ที่ลำพวยยังไม่ออก การทำส้มแขกตากแห้งของตนตอนนี้ มีคนช่วยทำ 2 คน เพราะส้มแขกยังไม่มาก แต่ช่วงที่ออกมากๆจะช่วยกันเป็นสลิปคน ส้มแขกนำไปส่งที่ตลาดสงขลา คนที่มาซื้อบางคนมาจากนราธิวาสก็มี ไปส่งเองก็มี ปัจจุบันแรงงานหายาก เนื่องจากยางพาราราคาดี คนจึงนิยมไปกรีดยาง จึงอยากได้เครื่องมือหรือเครื่องจักรในการฝาน คนที่มาขายส้มแขกสดมักเป็นชาวไทยมุสลิมมาจากที่อื่น ส้มแขกสด กิโลกรัมละ 13 บาท ช่วงก่อนนี้ราคา 6 – 7 บาทต่อกิโลกรัม หลังๆส้มแขกแพงขึ้นทุกปี อาจเพราะคนปลูกน้อย ปลูกกว่าจะให้ผลต้องมีอายุ 10 ปีขึ้นไป ลูกค้ารายใหญ่ของตนเป็นชาวไทยมุสลิม บางทีมาซื้อทีละ 500 กิโลกรัม ส่วนการส่งตามตลาดนัดส่งครั้งละ 50 – 100 กิโลกรัม แต่ก็มักส่งผลผลิตอย่างอื่นไปด้วย แต่ก่อน

ต้องตระเวนหาส้มแขก แต่ปัจจุบันมีคนมาส่งให้ถึงที่ ถ้าราคาพอรับได้ก็จะรับซื้อทั้งหมด ส้มแขกถ้าขายไม่หมด เก็บใส่กระสอบรักษาให้ดี ห่างจากความชื้น สามารถเก็บไว้ได้นานถึง 10 ปี แต่ส้มแขกสีจะดำ ซึ่งทำให้ได้ราคาไม่ดี

พืชสวนครัว

ปลูกเกือบทุกบ้าน (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552) บางบ้านปลูกหลังบ้าน หน้าบ้านหรือข้างๆบ้านริมรั้ว ไม่แน่นอน พืชสวนครัวที่ปลูก เช่น พริก ตะไคร้ และมะนาว เป็นต้น

ข้าว

เป็นพืชที่ปลูกกันมาแต่ดั้งเดิม ทั้งบริเวณพื้นราบและบนภูเขา ข้าวไม่ใช่พืชที่สร้างรายได้หลักของตำบล แต่ชาวบ้านมักปลูกข้าวไว้รับประทานเอง ถ้าเหลือก็ถึงจะขาย (มาลี วงศ์กระจ่าง. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) ปัจจุบันในตำบลปลูกข้าวไม่มากนัก แต่ปลูกกันกระจายอยู่ทั่วไปในตำบล หมู่ 4 เป็นหมู่ที่ปลูกข้าวมากที่สุด บริเวณหมู่ 4 ที่ปลูกข้าวกันมาก คือ บริเวณที่เรียกว่า “คลอง” และ “บ้านต้นชด” ตามลำดับ

ทั้งตำบลมีนาประมาณ 200 ไร่ เฉพาะนาบริเวณที่เรียกว่าคลองมีประมาณ 100 ไร่ (ยูโซ๊ะ สาและ. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2554)

การปลูกข้าวมี 2 ประเภทคือ ข้าวนาและข้าวไร่ ข้าวนาเป็นแบบที่เห็นกันอยู่ทั่วไปคือ น้ำท่วมต้นข้าว ข้าวนาจะให้ผลผลิตที่มากกว่าข้าวไร่ ข้าวไร่นั้นปลูกในที่ดอน ปลูกเหมือนพืชไร่ (สายัญ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2552)

สาเหตุที่การปลูกข้าวลดน้อยลง

ประการแรก ยางพารามีราคาสูง (เชษฐา อัมมิกะกุล. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553) จึงสร้างแรงจูงใจในการปลูกยางพารามากกว่าการปลูกข้าว

ประการที่สอง ระบบชลประทานไม่อำนวย (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552) หวานรัตน์เสถียร (สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2554) กล่าวว่า สาเหตุที่น้ำไม่อุดมสมบูรณ์เท่าสมัยก่อน อาจเป็นเพราะประชากรที่เพิ่มมากขึ้น

ศัพท์เกี่ยวกับข้าว

1. ป่อง หมายถึง พื้นที่นาที่ถูกแบ่งด้วยคันดินเป็นแปลง (รังสิมา คัญทะชา. สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2554)

2. เก็บข้าว หมายถึง การเอารวงข้าวออกจากต้น โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “กะ” (ที่ไม่ใช่คำว่า “เกี่ยว” เพราะไม่ได้ใช้เคียว และไม่มีลักษณะของการเกี่ยว)

3. กะ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้เก็บข้าว ลักษณะเป็นเป็นแผ่นขนาดมือกำได้ ด้านหนึ่งมีใบมีดโผล่ออกมาเล็กน้อย และมีแกนสั้นๆทรงกระบอกติดขวางกับแผ่น กะในส่วนที่เป็นแผ่น ในอดีตทำด้วยไม้ ส่วนปัจจุบันมักทำด้วยพลาสติก

การใช้กะ ต้องกำกะในมือ ส่วนที่เป็นแผ่นจะเข้าไปอยู่ในอุ้งมือ และส่วนที่เป็นแผ่นนี้จะโผล่ออกมาระหว่างนิ้วกลางและนิ้วนาง ขาสั้นๆช่วยทำให้จับกะได้มั่นคง การเก็บข้าวใช้เพียงมือเดียว วิธีการคือ ใช้นิ้วมือนิ้ววางข้าวเข้ามา และบิดหรืออัดกะขึ้นให้ใบมีดกดลงที่รวงทำให้ข้าวตอกออกจากต้น จากนั้นเอารวงข้าวที่ขาดเก็บไว้อีกมือหนึ่ง (เมื่อเต็มกำมือ เรียกว่า 1 เรียง)

4. เรียง หมายถึง รวงข้าวที่นำมามัดรวมกัน ให้ได้ขนาดที่สามารถเอามือกำได้พอดีๆ เรียกว่า 1 เรียง

พันธุ์ข้าว

ข้าวที่ปลูกในตำบลส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง คือ ข้าวลูกขาว ข้าวเงาะหลี และข้าวช่อสูง ส่วนข้าวมะเขือไม่ค่อยมีใครปลูก (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554)

ข้าวสังข์ไม่ใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง (มาลี วงศ์กระจ่าง. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) แต่ก็มีปลูกกันบ้าง ส่วนข้าวหอมมะลิปลูกไม่ขึ้นหรือให้ผลผลิตที่ไม่ดี (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

พิณ พรเพชร. (สัมภาษณ์, 8 และ 10 มีนาคม 54) กล่าวว่า ถ้าดูจากเมล็ดข้าวจะดูยากว่าเป็นข้าวพันธุ์อะไร ดูที่ต้นจำแนกได้ง่ายกว่า ข้าวมะเขือมีเมล็ดข้าวแตกแต่รวงสั้นกว่าข้าวลูกขาว ข้าวหอมมะลิต้นเตี้ยกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองมาก และข้าวหอมมะลิเมล็ดข้าวเรียวกว่าข้าวพื้นเมือง ข้าวเงาะหลีเมล็ดเล็กและสั้นกว่าข้าวลูกขาว (สุนิตย์ จันทรเล็ก. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554)

ช่วงเวลาการทำงาน

หว่านกล้า	ประมาณ	กันยายน
การปลูกข้าว	ประมาณ	ระหว่าง กันยายน - ตุลาคม
ปลูกเสร็จ	ประมาณ	พฤศจิกายน
เก็บข้าว	ประมาณ	ระหว่าง มีนาคม - เมษายน

(พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552 และสุรัตน์ สำราญสุข. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554))

พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554) กล่าวว่า การเก็บข้าวมักจะดูวันดอย ถ้าเป็นวันหัวดอยจะไม่เก็บเกี่ยว

การทำงาน ที่ลำพะยาปลูกข้าวปีละ 1 ครั้ง เริ่มในเดือน 9 คือ เริ่มหว่านกล้า เดือน 10 - 11 ดำนาที่ลำพะยาใช้วิธีปักดำ เพราะไม่เหมาะกับข้าวหว่าน ที่คลองโรงเรียน (ท้องนาผืนใหญ่ของตำบล) เป็นนาโคก บางช่วงน้ำจะไม่ขังในนา (สุรัตน์ สำราญสุข. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554)

การไถนา

ก่อนการไถต้องปล่อยน้ำขังในนาก่อนให้ดินอ่อน ลำพะยาเลิกไถนาด้วยควายมาประมาณ 15 - 16 ปี (อุ๊ด ไวมือ. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2554) ปัจจุบันใช้รถไถแบบเดินตาม ถ้าจ้างไถเสียค่าจ้างประมาณ 1,200 บาทต่อไร่ ซึ่งประกอบด้วย 1) ไถตะ 2) ไถแป 3) ไถคราด (เจษฎา รัชมิกะกุล. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553)

การดูแลรักษา

ต้องดูแลน้ำในนาไม่ให้แห้ง และตายหญ้าที่คันนา ถ้าไม่ทำทั้งสองอย่างนี้ หนุนาจะมารบกวน บางคนหลังจากดำนาประมาณหนึ่งเดือนจะใส่ปุ๋ย (ไชยยา แสงจันทร์. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554)

ผลผลิต

1 ไร่ ถ้าหนูแมลงไม่รบกวนจะได้ข้าวประมาณ 300 เรียง (มาลี วงศ์กระจ่าง. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) กล่าวว่า ผลผลิตไม่ได้คิด แต่ประมาณคร่าวๆว่านา 1 ไร่น่าจะได้ข้าวราวๆ 20 ปี

การเก็บข้าว

เก็บช่วงประมาณเดือนมีนาคม - เมษายน บางคนจ้างเก็บข้าวและเก็บเองด้วย เพราะเมื่อข้าวเมื่อสุกจะต้องเก็บให้หมดภายใน 10 วัน ถ้าช้ากว่านี้ข้าวจะงอก (มาลี วงศ์กระจ่าง. สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

ปกติแล้วตอนเก็บข้าวพื้นนาจะแห้ง เพราะฝนน้ำออกจากนา แต่พ.ศ. 2554 ฝนชุก ในช่วงเดือนมีนาคมของปีที่แล้วและปีก่อนๆ น้ำจะแห้งหมดแล้ว (อุบล จินดาเยล. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554 และ พิณ

พรเพชร. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2554) การเก็บข้าวโดยทั่วไปจะเก็บวันที่แดดดีฝนไม่ตก เพราะเมื่อเก็บแล้วต้องนำมาผึ่งแดดไล่ความชื้น แต่ปีนี้ (พ.ศ. 2554) ฝนชุกบางที่เก็บข้าวกันตอนฝนตกพราวๆ เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วบางคนอาจจะเผาซึ่งข้าว แต่บางคนก็ไม่เผา (สุรัตน์ สำราญสุข. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554)

ค่าเก็บข้าวและสีข้าว

ค่าเก็บข้าวเรียงละ 10 บาท บางคนอาจเก็บได้ถึงวันละ 30 – 40 เรียง ค่าสีข้าวปีละประมาณ 20 บาท (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, อ่างแล้ว) ในตำบลไม่มีโรงสี โรงสีที่ใกล้ที่สุดอยู่ที่ตำบลลำใหม่ (วิญญู ชูสาย. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2552)

ศัตรูข้าว

พ.ศ.2554 มีผลผลิตมาก แต่ว่าหนูก็มาก แต่ก่อนมีแต่หนูบ้าน เพิ่งจะมีหนูนามาได้ราวๆ 10 ปีมานี้ (พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, อ่างแล้ว และ ยูโซ๊ะ สาและ. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2554) ท้องนาเมื่อข้าวสุกโดยปกติจะมีสีเหลืองเข้ม แต่ถ้าหนูกินจะสังเกตได้ เพราะบริเวณนั้นจะเป็นสีเขียว เพราะเมล็ดข้าวถูกหนูกิน (เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2554) ส่วนเพลี้ยข้าว นานๆ 4 – 5 ปี จะมีสักครั้ง (ไชยยา แสงจันทร์. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554)

การขนข้าวเข้ายุ้ง

เสน ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2554) กล่าวว่า สมัยก่อนต้องหาบข้าวจากนามาที่ยังไม่ได้มีรถแบบสมัยนี้ ต้องใช้ ไม้หาบ และ เถอ (กระเถอ) และแหกรก (สาแหกรก) การเดินต้องเดินตามจังหวะที่กระเถอดึงขึ้นลง เพิ่งเลิกใช้และใช้รถขนข้าวแทนกระเถอประมาณ 25 ปีที่แล้ว

ส้มโอ

ปลูกกันโดยทั่วไป ได้พันธุ์มาจากจังหวัดปัตตานี แต่มีจำนวนไม่มากนัก และมักปลูกกันในบริเวณบ้าน ไม่ค่อยปลูกในสวน และมักปลูกไว้กินไม่ได้เอาไว้อขาย (พิณ พรเพชร สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552 และ ลำดวน ตั้งหมวก. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2553)

สะตอ

เป็นต้นไม้ยืนต้น มักขึ้นในป่าเขา ปลูกในสวนไม่ค่อยขึ้นหรือไม่ค่อยได้ผลผลิต ต้องรอให้ต้นโตเสียก่อนถึงจะรู้ว่า เป็นต้นตัวผู้หรือตัวเมีย (สมนึก คงดำ. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2554) สะตอให้ผลหน้าเดียวกับทุเรียน (สายัณห์ จินตายน. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553) คือ ช่วงเดือนกรกฎาคม – กันยายน (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554)

สะตอใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน และในงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น แกง ผัดเผ็ด สะตอดอง หรือรับประทานสะตอสดกับน้ำพริก การรับประทานสดบางคนจะรับประทานแต่เมล็ดใน บางคนก็รับประทานทั้งเปลือก แต่จะตัดริมออก คือเหลือเปลือกกรอบเมล็ดในไว้

การเก็บสะตอ มักใช้ลิงเก็บ

มะพร้าว

สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทคือ 1) มะพร้าวบ้านหรือมะพร้าวแกง และ 2) มะพร้าวน้ำหอมหรือมะพร้าวพันธุ์ ในตำบลมีมะพร้าวบ้านหรือมะพร้าวแกงจำนวนมากกว่า มะพร้าวน้ำหอม ต้นป้อมๆเตี้ยๆ สูงราวๆ 5 – 7 เมตร ส่วนมะพร้าวแกงหรือมะพร้าวบ้านต้นพอมชูด ความสูงมักเกิน 15 เมตร มะพร้าวบ้านเท่าที่เห็นในปัจจุบันน่าจะมียุหลายสิบปี ปัจจุบันต้นมะพร้าวมีเป็นหย่อมๆทั่วไปในตำบล ไม่มีการปลูกใน

เป็นสวนมะพร้าวใหญ่ๆ มะพร้าวบ้านมีมาแต่ดั้งเดิม ก่อนนี้ลำพะยามีมะพร้าวมาก โดยเฉพาะหมู่ 5 บริเวณทางลุ่ม (วรวิฑูริ เพ็ชรพวง. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2554) สำหรับมะพร้าวน้ำหอมเพิ่งปลูกกันได้ไม่นาน

มะพร้าวแกงใช้ทำกะทิ ซึ่งใช้เป็นส่วนประกอบของอาหาร อุบล จินตaylor (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554) กล่าวว่า สมัยก่อนใช้น้ำมันมะพร้าวที่ตัวเอง น้ำมันหมูก็มีบ้าง เพราะไม่ได้สืบทอดกันบ่อยๆ ส่วนมะพร้าวน้ำหอม ใช้ในพิธีกรรม ใช้เป็นเครื่องต้ม และเป็นส่วนประกอบของขนม

การเก็บมะพร้าว มักใช้ลิงเก็บ

ราคามะพร้าวที่ซื้อจากเจ้าของสวน เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554

มะพร้าวน้ำหอม ราคาลูกละ 5 บาท

มะพร้าวแกงราคาลูกละ 12 – 15 บาท

ราคานี้ไม่รวมค่าเก็บลูกละ 2 บาท

(วิชชุณี จันทร์แจ้. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 26 พืช ผัก และผลไม้ 1

แผนภาพ 27 พืช ผัก และผลไม้ 2

แผนภาพ 28 ข้าว

จำปาตะ

เป็นผลไม้ลักษณะคล้ายขนุนแต่ผลเล็กกว่า รูปทรงจะไม่ป้อมเท่าลูกขนุน ผู้วิจัยเรียกเอาเองว่า “หลานขนุน” ตอนสุกผลมีรสหวาน และสีเหลืองเหมือนขนุน แต่เนื้อจะร่วนหรือละเอียดกว่าขนุน นำไปทำกล้วยทอด (กล้วยแขก) ก็ได้ ส่วนเม็ดหรือเมล็ดมีลักษณะและรสชาติใกล้เคียงกับ “เม็ดขนุน”

ลองกอง

เป็นพืชที่ปลูกทั่วไปในตำบล สมัยก่อนมีแต่ลูก และ รวงสด เพิ่งจะเริ่มปลูกลองกองกันประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา (พระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2554) ลองกอง หลังจากเก็บมาจากต้นแล้วต้องรีบขายเพราะเสียเร็ว อยู่ได้ไม่เกิน 7 วัน (เจษฎา ธรรมิกะกุล. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553) ลองกอง บางต้นขายไม่ได้เพราะเป็นลองกองน้ำ ข้างในผลและมีแต่น้ำ ก่อนนี้หรือราวๆ 10 ปีขึ้นไปลองกองราคาสูง ไร่ซื้อกิโลกรัมละ 80 บาท ขายในท้องตลาดราว 100 บาท (ไพฑูรย์ แก้วทอง. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2553) กันยายน พ.ศ. 2553 ราคารับซื้อจากสวนต่อกิโลกรัม ลองกองร่วงราคาประมาณ 3 บาท ลองกองช่อราคาประมาณ 7 บาท ราคาที่ปัตตานีต่อกิโลกรัม ประมาณ 15 – 20 บาท และกรุงเทพมหานครประมาณ 25 – 30 บาท

ทุเรียน

ทุเรียนมี 2 ประเภทคือ ทุเรียนบ้านและทุเรียนพันธุ์ เกษตรกรจะขายทั้งทุเรียนสดและทุเรียนกวน เดือน กรกฎาคม – กันยายน ทุเรียนให้ผลผลิตมาก (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554) ทุเรียนปีนี้ (พ.ศ. 2554) “ไม่เป็น” หรือไม่ค่อยติดผลเพราะฝนชุก (อุบล จินดาเยล. สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2554)

อภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2554) เล่าเรื่องเกี่ยวกับทุเรียนบ้านว่า เป็นทุเรียนที่มีอายุมากและต้นขนาดใหญ่ แต่ละต้นมีชื่อเรียก เช่น ไอ้เม่น ไอ้หมาก ไอ้กล้วย ไอ้เซียน ไช้เขียว ชมัน และ ไอ้เชื้อ เป็นต้น ชื่อที่ตั้งมักตั้งตามลักษณะของผลทุเรียน เพราะผลทุเรียนของแต่ละต้นจะมีลักษณะเฉพาะ และรสชาติที่แตกต่างกัน เจ้าของสวนทุเรียนสามารถทราบได้ว่าเป็นทุเรียนมาจากต้นทุเรียนต้นไหนชื่ออะไร ในสวนของตน

ทุเรียนกวน พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552) กล่าวว่า สมัยก่อนจะกวนทุเรียนด้วยแรงคนโดยใช้ใบพาย และเพิ่มมีเครื่องกวนไฟฟ้าในตำบลได้ราวๆ 10 ปี สำหรับตนเองเพิ่งซื้อเครื่องกวนได้ราวๆ 5 ปี ใช้เวลากวนกระทะหนึ่งประมาณ 2 ชั่วโมง ทุเรียนสดที่นำมากวน 20 กิโลกรัม กวนแล้วจะเหลือประมาณ 15 กิโลกรัม หรือน้ำหนักหายไปประมาณ 25 % ค่ากวนคิดตามน้ำหนักที่เหลือหลังกวนแล้ว กิโลกรัมละ 18 บาท ในพ.ศ. 2554 หากนำทุเรียนกวนไปขายเองที่ตลาดตัวเมืองยะลา จะขายได้ราคาประมาณ 100 บาทต่อกิโลกรัม (สวน ทองเกลี้ยง. สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554)

ละมัย

เป็นไม้ผลยืนต้น ขึ้นตามป่าตามเขา ลูกมีลักษณะคล้ายรวงสดเมื่อสุกจะมีรสออกหวาน แต่เนื้อร่วนกว่ารวงสด

ลำแข

ต้องรอให้โตก่อนถึงจะรู้ว่า เป็นต้นตัวผู้หรือตัวเมีย และปลูกในสวนไม่ค่อยขึ้นหรือไม่ค่อยได้ผลผลิต เพราะเป็นต้นไม้ที่ขึ้นบนเขา (สมนึก คงดำ. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2554) เนื้อในลักษณะคล้ายมังคุด แต่เปลือกมีสีและผิวคล้ายละมุด ผลมีสีฐานแป้น พอทุเรียนเริ่มหมดลำแขก็ออก คือช่วงปลายปี นอกจากนี้เนื้อสามารถรับประทานได้แล้ว เปลือกยังสามารถใช้ใส่แกงส้ม (สายัญ จินดาเยล. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553 และ 4 กันยายน 2552)

กล้วยหิน

รับประทานได้ แต่มักใช้เป็นอาหารนกกรงหัวจุก ผลมีลักษณะป้อมและอวบกว่ากล้วยน้ำว้าและกล้วยนางญา ส่วนมากเอาพันธุ์มาจากอำเภอบันนังสตา (ธีระ ยอดขวัญ. สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2552)

หมาก

สมัยก่อนจะเขียนหมากกันทุกบ้าน (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554) ปัจจุบันมักเห็นหมากตากอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยหรือริมถนน ยังมีการกิน(เคี้ยว)หมากบ้าง เช่น ในงานศพ แต่ในชีวิตประจำวันไม่ค่อยเห็นใครกินหมาก แต่หมากอยู่ในพิธีกรรมคู่กับใบพลูเสมอๆ แม้แต่พิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนก็ยังมีหมากพลู เช่น เครื่องเซ่นในวันตรุษจีน

หมากแห้งมักทำเป็นอาชีพเสริม โดยเฉพาะผู้สูงอายุบางคนทำหมากแห้งเป็นรายได้เสริมกึ่งงานอดิเรก เพราะไม่ต้องใช้กำลังมาก วิญญู ชูสาย (สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2552) กล่าวว่า พ่อค้าที่มารับซื้อหมาก คือ พ่อค้าทั่วไป และไม่ทราบว่ามีหมากเอาไปใช้ทำอะไรได้บ้าง

การเก็บหมาก มักใช้ลิงเก็บ อับดุลเลาะห์ มะแซ (สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า สามารถเก็บหมากได้ทุกที่ เพราะไม่หวงกัน

ต้นหมากมักปลูกไว้เป็นหลักเขตว่าเป็นสวนของใคร เพราะหมากกินเนื้อที่ไม่มาก (เดชา ยอดคง. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554) และ ในสมัยก่อนกบหมากเป็นของเล่นของเด็ก มีคนนั่งบนกบคนหนึ่งและอีกคนลากให้ (เนาวรัตน์ ไชยรัตน์. สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2554)

พลู

เป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไป ในพิธีกรรมใบพลูจะคู่กับหมากเสมอ แม้แต่พิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนก็ยังมีหมากพลู เช่น เครื่องเซ่นในวันตรุษจีน

พืชผักอื่นๆ

พืชผักอื่นๆ ได้แก่ ผักชีล้อม กล้วยนางญา สะเดา และผักกูด

การเลี้ยงสัตว์

ไก่ไข่

ในหมู่ 4 มีเล้าไก่ไข่ 4 เล้า การเลี้ยงไก่ไข่ใช้ระบบที่เรียกว่า “รับจ้างเลี้ยง” หรือ “โครงการเลี้ยงไก่ประกันราคา” เป็นการร่วมงานกับบริษัทซีพี หรือ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ทางบริษัทให้ไก่และอาหารมาก่อน จากนั้นหักค่าไถ่ราคาตัวละ 115 บาท (พ.ศ.2552) และค่าอาหารเป็นรายเดือน จากค่าไข่ไก่ที่ผู้เลี้ยงส่งให้บริษัท มีรถมารับไข่ถึงเล้า รถที่มารับไข่ก็เป็นคนในพื้นที่ที่ร่วมงานกับบริษัทซีพีเช่นกัน ส่วนเล้าหรือโรงเรือนผู้เลี้ยงออกค่าใช้จ่ายเอง

แก้วนภา ห่อคำ (สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2552) กล่าวว่า ไก่ 1 เล้า มีไก่ประมาณ 5,000 ตัว ถ้าเลี้ยงน้อยกว่านี้จะไม่คุ้ม ไก่ 1 เล้าใช้คนดูแล 1 คน ไก่ไข่ที่นิยมเลี้ยง คือ พันธุ์ซีพีบราวน์ ซึ่งเป็นไก่พันธุ์ผสม

หลังจากได้รับไก่แล้วเลี้ยงต่อไปประมาณ 20 สัปดาห์ ไก่จะไข่เต็มที่ ไก่ 100 ตัว ไข่ 93 ฟองต่อวัน = 100% อายุของไก่แต่ละชุดประมาณปีเศษๆก็เปลี่ยนไก่ชุดใหม่ เพราะไก่จะไข่น้อยลง ไม่คุ้มค่าอาหาร

ก่อนนี้เลี้ยงไก่แบบเปิด และเลี้ยงแบบปิดได้ 3 - 4 ปี เนื่องจากเหตุการณ์ไข้หวัดนกระบาด การเลี้ยงแบบปิดนั้น ทำให้ค่าใช้จ่ายในการสร้างเล้าเพิ่มขึ้น เพราะต้องกันพลาสติกคลุมรอบเล้าทั้งหมด มีพัดลมขนาดใหญ่ระบายอากาศ และมีเครื่องวัดอุณหภูมิ

ไก่ไข่ลงทุนสูงกว่าเลี้ยงไก่เนื้อ แต่มีความเสี่ยงต่ำกว่า เช่น ต้องเสียค่าทำกรงแยก (3 - 4 ตัวต่อกรง) แต่มีผลผลิตทุกวัน

ไก่ที่หมดอายุนี้ขายเป็นกิโลกรัมให้พ่อค้าชาวไทยมุสลิม ไม่มีพ่อค้าชาวไทยพุทธ เนื่องจากไก่ที่ชาวไทยพุทธซื้อชาวไทยมุสลิมจะไม่รับประทาน (ธีระ ยอดขวัญ, สัมภาษณ์, อ่างแล้ว)

ไก่เนื้อ

ต้นทุนต่ำกว่าไก่ไข่ แต่มีความเสี่ยงสูงกว่า แต่ไม่ต้องทำกรงแยกที่เสียค่าใช้จ่ายมาก แต่หากไก่ตายจำนวนมากก่อนได้อายุคือ 45 วัน ก็เสี่ยงต่อการขาดทุน (แก้วนภา ห่อคำ สัมภาษณ์, อ่างแล้ว)

ไก่บ้าน

เลี้ยงกันทั่วไปในตำบล โดยทั่วไปเลี้ยงแบบไม่ขัง มักปล่อยให้ไก่หากินโดยอิสระ แต่ละบ้านมักเลี้ยงกันราวๆ 10 ตัว

วัว

เลี้ยงกันทั่วไป แต่มีจำนวนไม่มาก และเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม รุ่น คงทน (สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) กล่าวว่า การเลี้ยงวัวบางที่เป็นการฝากเลี้ยง หรือ “เลี้ยงวะ” คือ คนเลี้ยงจะได้ลูกวัวตัวแรก เจ้าของจะได้ลูกวัวตัวที่สอง สลับกันไปเรื่อยๆ

ณรงค์ คงศรีประพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า ราคาวัวบ้านราคาประมาณ หมื่นกว่าบาท ถ้าวัวพันธุ์จะแพงกว่านี้ วัวไม่ต้องนำไปขาย เพราะมีคนมาหาซื้อเอง

วัวในตำบลมักถูกผูกไว้ เพราะบางที่วัวเข้าไปกินพืชพรรณในสวนคนอื่นให้ได้รับความเสียหาย

หมูขี้พริ้ว

หมูพื้นเมืองเรียกว่า “หมูขี้พริ้ว” มักมีขนาดเล็ก แต่บางตัวก็อาจมีน้ำหนักหลายสิบกิโลกรัม ชาวบ้านเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม โดยมากเลี้ยงในกรงหรือในคอก แต่บางบ้านเลี้ยงแบบปล่อยอิสระ

เดชา ยอดคง (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554) กล่าวว่า หมูของตนเองเป็นหมูพันธุ์ผสม คือ ผสมระหว่างหมูพันธุ์กับหมูขี้พริ้ว ตนจะขายแต่ลูกหมู ส่วนแม่พันธุ์ไม่ขาย คนซื้อลูกหมูก็ต้องเอาไปเลี้ยงต่อ

ตลาดนัด

มี 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดนัดวันจันทร์ ที่หมู่ 4 บ้านต้นชด, ตลาดนัดวันพุธ ที่หมู่ 5 บริเวณริมกำแพง วัดด้านทิศตะวันออก และตลาดนัดวันศุกร์ ที่หมู่ 4 ลานตรงข้าม อบต. ตลาดนัดเปิดตั้งแต่เช้า และเลิกราวๆเที่ยงวัน

ตลาดนัดใหญ่ที่สุด คือ ตลาดนัดวันศุกร์ ที่ลานอบต. ช่วงกลางปี พ.ศ. 2553 อบต. ได้สร้างอาคารเอนกประสงค์ ที่ลาน อบต. ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดนัด แต่น่าจะไม่มีผลกระทบต่อตลาดนัด เพียงแต่แผงค้าขายบางส่วนต้องย้ายไปตั้งแผงหลังอาคาร ประเมินด้วยสายตามีจำนวนแผงค้าขายประมาณ 60 - 70 แผง ตามด้วยตลาดนัดวันพุธที่มีขนาดรองลงมา ประเมินด้วยสายตามีแผงค้าขายประมาณแผง 30 แผง และตลาดนัดที่เล็กที่สุด คือ ตลาดนัดวันจันทร์ ที่บ้านต้นชด นับแผงเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ได้จำนวน 12 แผง

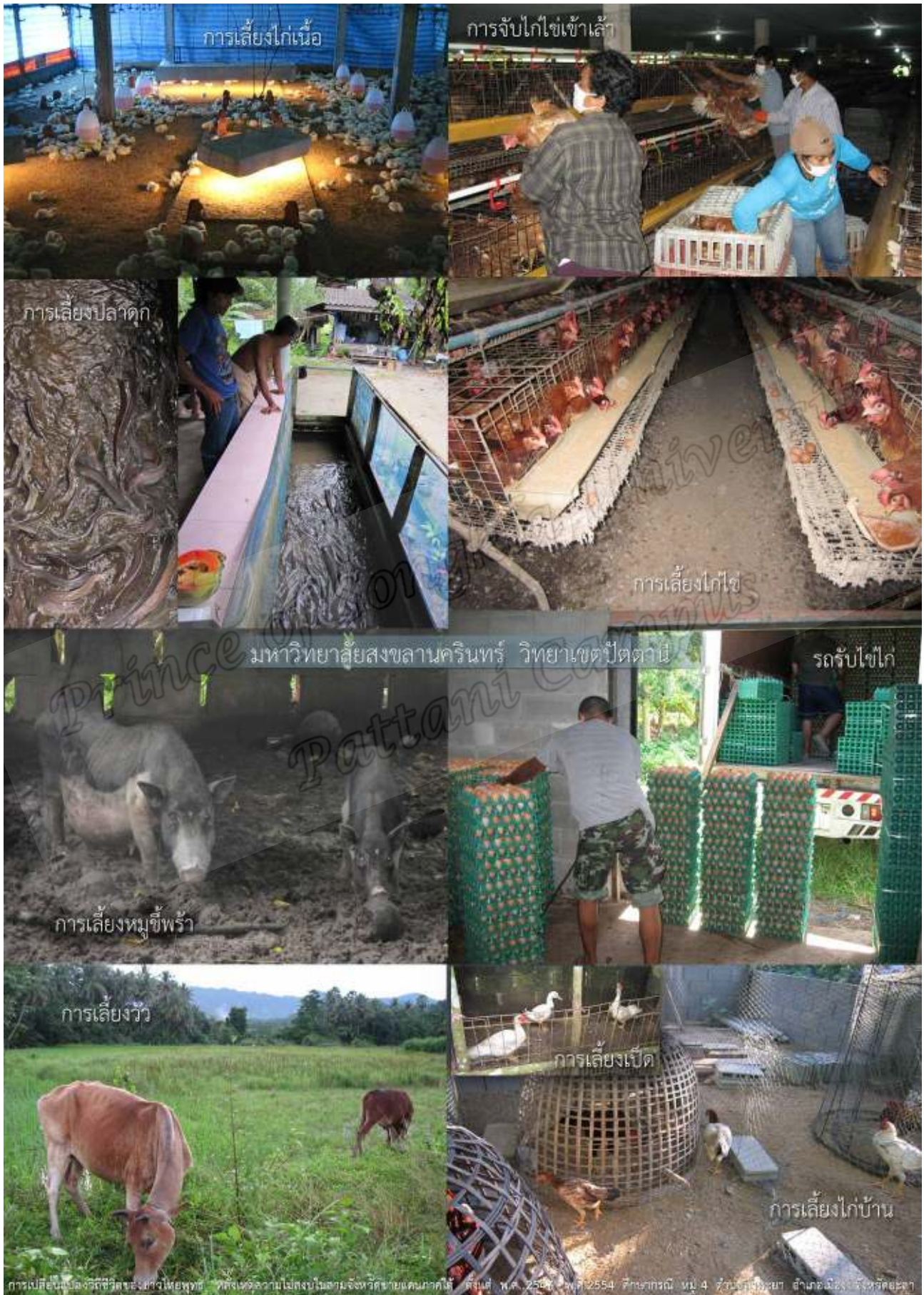
ความแตกต่างระหว่างตลาดนัดทั้ง 3 แห่ง ตลาดนัดวันพุธกับตลาดนัดวันศุกร์ มีประเภทสินค้าใกล้เคียงกัน แต่ตลาดนัดวันศุกร์มีขนาดใหญ่กว่าจึงมีจำนวนสินค้าและประเภทสินค้ามากกว่า สินค้าที่จำหน่ายได้แก่ อาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวหมก ข้าวมันไก่, อาหารสด เช่น ปลา เนื้อวัว เนื้อหมู, อาหารแห้ง, ผักผลไม้, ขนม, เครื่องดื่ม, ของใช้, เครื่องแต่งกาย เช่น เสื้อผ้า รองเท้า, เครื่องครัว, อุปกรณ์ทางการเกษตร ซีดีรอมเพลงและภาพยนตร์ และของกิ๊บช้อป เป็นต้น ตลาดนัดวันพุธและตลาดนัดวันศุกร์มีพ่อค้าแม่ค้าทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ส่วนตลาดนัดวันจันทร์ จำหน่ายแต่สินค้าประเภทอาหาร และผักผลไม้ มีพ่อค้าแม่ค้าเฉพาะชาวไทยมุสลิมเท่านั้น นอกจากนี้ตลาดนัดทั้ง 3 แห่ง ถ้าเป็นช่วงวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม พ่อค้าแม่ค้าชาวไทยมุสลิมมักหยุดการค้าขาย

ตลาดนัดช่วงเทศกาล และตลาดนัดงานศพ

ตลาดนัดช่วงเทศกาล มีในวันที่มีงานบุญที่มีคนมารวมกันมากๆ ได้แก่ วันสงกรานต์, วันทอดกฐิน, วันรับ - ส่งเปรต และวันว่าง จำหน่าย อาหาร ของกินเล่น เครื่องดื่ม เสื้อผ้า ของเล่นเด็ก และของใช้ เริ่มค้าขายตั้งแต่เช้าถึงประมาณเที่ยง โดยตั้งแผงที่บริเวณทางเข้าวัด ยกเว้นตลาดนัดวันว่าง แผงค้าขายอยู่ที่สุสานไทย - จีน ซึ่งเป็นสถานที่จัดพิธีกรรม

ตลาดนัดงานศพ งานศพในตำบลลำพะยา มีผู้ช่วยงาน และร่วมงามเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีตลาดนัดเล็กๆ ในวัด อาจมีพ่อค้าแม่ค้ามาเปิดบริการ 2 - 3 เจ้า สินค้ามีหลากหลายไม่แน่นอนคือไม่เหมือนกันทุกครั้ง เพราะพ่อแม่ค้าคนละเจ้ากัน สินค้าที่จำหน่ายได้แก่ ได้แก่ อุปกรณ์ทางการเกษตร เสื้อผ้า อาหารแห้ง ของใช้และขนมถุง เป็นต้น ไม่เคยเห็นจำหน่ายพวกอาหารสด และเครื่องดื่ม ตลาดนัดในวัดต่างจากตลาดนัดช่วงเทศกาลคือ สินค้า จำนวนแผงน้อยกว่า และปิดช้ากว่า คืออาจปิดการค้าขายในเวลาต่างๆ

แผนภาพ 29 การเลี้ยงสัตว์

แผนภาพ 30 ร้านจำหน่ายสินค้าและบริการ และการค้าขาย 1

แผนภาพ 31 ร้านจำหน่ายสินค้าและบริการ และการค้าขาย 2

แผนภาพ 32 ร้านจำหน่ายสินค้าและบริการ และการค้าขาย 3

อาหาร ขนม เครื่องดื่ม และยาสูบ

อาหาร

รสชาติไม่เผ็ด ถ้าเทียบกับแถบจังหวัดนครศรีธรรมราชและพัทลุง อาหารบางชนิดมีรสชาติแตกต่างจากที่อื่นๆ เช่น น้ำยา (ใสในขนมจีน) มีรสออกเปรี้ยวเล็กน้อย เพราะใส่ส้มแขก

ชนิดอาหาร อาหารไทยทั่วไป เช่น แกงหน่อไม้ ต้มยำ ขนมจีนน้ำยา หมูหวาน อาหารไทยภาคใต้ เช่น ผัดเผ็ดสะตอ ข้าวเหนียวกะทิปลาเค็ม ข้าวยาและไข่เจียวเครื่องแกง เป็นต้น อาหารไทยอีสาน เช่น ข้าวเหนียวส้มตำ ลาก น้ำตก และอาหารจีน เช่น ก๋วยเตี๋ยว และก๋วยจั๊บ เป็นต้น

อาหารป่า เช่น หมูป่า มูสัง(ชะมด) กระรอก ปลาตุ๊กภูเขา แลน(ตะกวด) และกบ เป็นต้น ส่วนจะนำมาทำอาหารประเภทไหนก็ตามแต่อาศัย

ผัก มีหลากหลายชนิด เช่น สะเตา, สะตอ, ลูกเนียง, ลูกเหลียง, บุดสิงห์, ผักกูด, ยอดหวาย, ต้นแส้, ผักชีล้อม และพืชผักสวนครัวทั่วไป เป็นต้น

อาหารเช้า ยุทธชัย เพชรแก้ว (สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า ก่อนหน้านี้อื้อเช้าโดยมากมักกินข้าว ข้าวเหนียวปิ้ง ปาท่องโก๋ ข้าวยา แต่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง บริเวณหน้าวัด หมู่ 4 ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 ทำให้คนลำพะยาเริ่มรับประทานก๋วยเตี๋ยวและก๋วยจั๊บเป็นอาหารเช้า

อาหารในงานเลี้ยง เป็นอาหารทั่วไปที่รับประทานในชีวิตประจำวัน ในงานเลี้ยงมักมีอาหาร 4 - 5 อย่าง แต่อย่างละมากๆ เช่น ผัดเผ็ด แกงเผ็ด ต้มยำ ปลาทอด น้ำพริกและผัก เป็นต้น ในงานศพ มักไม่มีขนมจีน แต่ก็ดูไม่เคร่งครัดนัก เพราะบางงานก็เห็นมีเลี้ยงกัน

อาหารในงานเลี้ยง เมื่อมีงานเลี้ยง เพื่อนฝูงญาติพี่น้องจะมาช่วยกัน จัดสถานที่ ประกอบอาหาร ล้างจาน เก็บกวาดสถานที่ และบริการผู้ร่วมงาน เพื่อนฝูงที่สนิทสนมกันมาก อาจปิดกิจการร้านค้าของตนเองมาช่วยงาน ในการประกอบอาหารเครื่องครัวบางอย่างยืมจากวัด เช่น เครื่องชูดมะพร้าว และเครื่องครัวต่างๆที่มีขนาดใหญ่เป็นพิเศษ เช่น หม้อและกระทะ สำหรับการหุงข้าวมักใช้หม้อหนึ่งขนาดใหญ่ วางข้าวเป็นชั้นๆ หลายชั้น และมีฝาทรงกระบอกปิด การหุงข้าวปริมาณมากๆนี้ชาวบ้านบางคนบอกว่า ใช้หม้อหนึ่งดีกว่า ถ้าใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้าหรือหุงด้วยเตาแก๊ส ข้าวมักสุกไม่สม่ำเสมอ

รูปแบบของการเลี้ยงอาหารในงานเลี้ยง ผู้ร่วมงานนั่งอยู่ที่โต๊ะ จะมีคนนำอาหารและน้ำมาบริการให้ ถ้าสิ่งใดขาดเหลือถ้าไม่ยกกรอคนมาบริการ ผู้ร่วมงานสามารถไปหาเพิ่มเติมเอาเองได้ ข้าวสวยในงานเลี้ยงจะใส่ในถุงพลาสติกที่พับปากถุง แต่จะไม่รัดปิดสนิท เพื่อไม่ให้ “เข้าลม” ป้องกันข้าวเสียรสชาติ น้ำใส่มาในเหยือก และมีแก้วมาให้ ผู้ร่วมงานมักรินกันเอง

ขนม

ขนมต่างๆไป เช่น ขนมชั้น, ทองหยิบ, ทองหยอด, ฝอยทอง, เครปญ์ปูน, โรตีส, ลูกชิ้นปิ้ง และขนมถุงที่จำหน่ายตามร้านค้าทั่วไป

ขนมท้องถิ่น เช่น ขนมโค, ขนมแดง, ขนมลา, เหนียวหัวพร้าว และเหนียวหัวไข่, ต้ม, ขนมเจาะหู เป็นต้น

ขนมโค ลักษณะคล้ายขนมถั่วแปบ แต่ใส่ทำด้วยน้ำตาลแว่น นอกจากรับประทานในโอกาสทั่วไปแล้ว ขนมโคเป็นขนมที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

ขนมแดง รังสิมา คัญทะชา (สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า “ขนมแดง เคยใช้เวลาตั้งเจ้าที่บ้าน เจ้าที่ป่าละ ทำจากแป้งข้าวเหนียว และน้ำตาลแว่นมาละลาย ปั้นแป้งเป็นวงกลม(ทรงกลม) บีบให้แบน

ลวกในน้ำเดือด ออกมาสะอาด น้ำใสในน้ำตาลแวนที่ละลายแล้ว ใส่เกลือนิดหน่อยคะ ขนมแดง กินคล้ายขนมโค อร่อยอีกแบบ แคน้ำตาลแวนอยู่ข้างนอก แต่ขนมโคน้ำตาลแวนอยู่ข้างใน”

ขนมลา ลักษณะเป็นเส้นใย แผลอกบางๆมีสีน้ำตาล เป็นขนมที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น สารทเดือนสิบ

เหนียวหัวพร้าว และเหนียวหัวไข่ เป็นขนมที่ขาดไม่ได้ในงานแต่งงาน หรือ “กินเหนียว” เหนียวหัวพร้าวและเหนียวหัวไข่ คือข้าวเหนียวหน้ามะพร้าวกับข้าวเหนียวหน้าไข่ หัวพร้าว หน้าจะมีสีน้ำตาลเข้มมีส่วนผสมของมะพร้าว หัวไข่ มีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวสังขยา และใสเม็ดเล็กๆในส่วนผสม อาจเป็นงา วสันต์ ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2554) กล่าวว่า หัวไข่มีขายทั่วไป แต่หัวพร้าวหาซื้อยากเพราะมักจะมีแต่ในงานแต่งงาน สกล พิทักษ์ (สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2554) อธิบายเพิ่มเติมว่า เหนียวหัวไข่คล้ายสังขยาแต่ไม่ใช่ มีไข่เป็นส่วนผสมสำคัญ

ต้ม คือ ข้าวเหนียวต้มห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมด้วยใบกะพ้อ รับประทานในโอกาสต่างๆไป และในพิธีกรรม เช่น งานรับ – ส่งเปรตหรือสารทเดือนสิบ อาจจะได้รับประทานเปล่าๆหรือจิ้มกับน้ำแกงก็ได้

ขนมเจาะหู มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ ขนมสารทเดือนสิบ และติซำ เป็นต้น ลักษณะคล้ายโดนัท เป็นแป้งทอดสีน้ำตาล มีรสอมหวานแป้งค่อนข้างเหนียวไม่ร่วนแบบโดนัท นอกจากรับประทานในโอกาสต่างๆไปแล้ว ใช้เป็นขนมในพิธีกรรม เช่น งานรับ – ส่งเปรตหรือสารทเดือนสิบ

เครื่องต้ม

เช่น ชา, กาแฟ, ชาไข่มุก, น้ำอัดลม, เครื่องดื่มชูกำลัง และน้ำเกลือแร่ เป็นต้น ชา กาแฟ ชาไข่มุก ราคาประมาณ 10 บาทต่อแก้ว

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ไม่เคยเห็นผู้หญิงดื่มสุรา ถ้ามีคองน้อยมาก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ เหล้าแดง เบียร์ เหล้าขาว น้ำหวาน และสุราต้มเอง

เหล้าแดง นิยมเครื่องดื่มายการค้า “หงส์ทอง”

เบียร์ นิยมเครื่องดื่มายการค้า “ช้าง”

เหล้าขาว ต้มกันบ้าง บางคนนำมาทำเป็นยาตอง

น้ำหวาน เป็นเหล้าหมัก น่าจะเป็นเครื่องดื่มประเภทเดียวกับไวน์ ทำจากน้ำตาลจากต้นโหนด สีออกขาวขุ่น รสเผื่อนๆเปรี้ยวนิดๆ ได้ยินมาว่าบางสูตรใส่เปลือกมะม่วงหิมพานต์ลงไป ซึ่งทำให้น้ำสีออกแดง มักเก็บน้ำหวานใส่เกลลอนพลาสติก ส่วนภาชนะที่ใช้ต้มมักใช้กะลามะพร้าวผ่าครึ่ง การต้มแต่ละครั้งจะต้มทีละค่อนกะลา บางคนต้มแล้ววันรุ่งขึ้นอาจ “ขี้ร้ว” หรือ ท้องเสีย

สุราต้มเอง ใสเหมือนน้ำเปล่า

การดื่มอาจจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การดื่มในงานเลี้ยงและการดื่มในโอกาสทั่วไป

1) การดื่มในงานเลี้ยง มักดื่มแบบ “แก้วใครแก้วมัน” และดื่มตามรสนิยมของตนเอง เช่น ใส่น้ำแข็ง ผสมโซดาหรือผสมน้ำเปล่า หรือดื่มแบบไม่ผสม “เพียวๆ”

2) การดื่มในโอกาสทั่วไป มักดื่มแบบนั่งล้อมวง ใช้แก้ว “เป๊ก” (แก้วขนาดเล็กๆ) 1 ใบ ใสเหล้า อาจดื่มโดยไม่ผสม หรืออาจผสมโซดา 1 ต่อสุรา 1 ส่วน การดื่มแบบผสมโซดานั้น มักผสมใส่ขวดไว้ล่วงหน้า โดยการรินเหล้าออกจากขวดครึ่งหนึ่ง ใส่โซดาลงไปแทนจนเต็ม และเขย่าให้เข้ากัน ในวงมีแก้วน้ำเย็น 1 – 2 ใบ สำหรับดื่มดับท้ายเหล้า ส่วนกับแกล้มมีหลากหลาย เช่น ผัด แกง ของแห้ง ของทอด ตามแต่นำกันมา

ในวง มีคนรินเหล้า 1 คน ซึ่งเป็นใครก็ได้ แต่คนที่ไปซื้อเหล้ามักจะเป็นคนที่อาวโสหน่อย การรินเหล้าเริ่มด้วย คนรินจะรินให้ตนเองก่อน และรินส่งให้คนอื่นๆไปโดยเวียนทางขวามือของผู้ริน พอดื่มหมดก็ส่งให้คนรินต่อ และคนรินก็จะรินและส่งให้คนถัดไป จนครบวง และดื่มเรื่อยไปจนพอใจ การดื่มมักดื่มรวดเดียวหมดแก้ว และมักดื่มน้ำเย็นและ/หรือรับประทานกับแก้มตาม ความเร็วในการดื่มเหล้าแต่ละรอบจะเร็วเมื่อเริ่มต้นการดื่ม และจะค่อยๆช้าลง คนรินจะรินช้าลงและ/หรือลดปริมาณเหล้าในแก้วลงบ้าง คนที่รับแก้วเหล้ามาอาจจะวางทิ้งไว้ครู่หนึ่งก่อน คือ ไม่ดื่มทันที บางคนอาจผ่าน คือ ไม่ดื่ม

ความเชื่อในการดื่มเหล้า บางคนไม่ยอมดื่ม หากคนรินหงายมือริน เพราะเชื่อว่าอาจวางยาในเหล้า ชาวบ้านคนหนึ่ง (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553) กล่าวว่า คนที่ “มีของ” จะไม่กิน “ขาน” หรือ เหล้าติดกัน แก้วของคนอื่น กล่าวคือ เมื่อแต่ละคนดื่มเสร็จแล้วก่อนส่งแก้วกลับให้คนริน ควรจะคว่ำแก้ว เพื่อไม่ให้มีเหล้าติดกันแก้ว

ถ้าดื่มเหล้าเวลาค่ำ เมื่อดื่มเหล้าจนพอใจแล้ว มักจะทำด้วยการรับประทานอาหาร ก่อนแยกย้ายกันไป

ยาสูบ

ไม่เคยเห็นผู้หญิงสูบบุหรี่ ถ้ามีก็คองน้อยมาก ยาสูบที่นิยมสูบ คือ ใบจากยาเส้น เรียกกันโดยทั่วไปว่า “สูบใบจาก” หรือ “ดูดใบจาก” ซึ่งนิยมสูบกันมากกว่าบุหรี่ยุคใหม่ หรือ “บุหรี่ยาว” ชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมสูบใบจากยาเส้นแตกต่างกัน ยาเส้นและใบจากที่ชาวไทยมุสลิมสูบเป็นยาเส้นและใบจากบ้าน คือ ไม่มีเครื่องหมายการค้า ใบจากแคบกว่า กว้างเฉลี่ยราวๆ 1 ซม. และยาวราวๆ 8 ซม. เมื่อมวนจะต้องนำใบจากซ้อนกัน 2 – 3 ใบ (ส่วนชาวไทยพุทธใช้ใบจากใบเดียวในการมวน เพราะใช้ใบจากกว้างกว่า) สำหรับยาเส้นที่ชาวไทยมุสลิมนิยมสูบ จำแนกได้ 3 ประเภท คือ เมากล็ก เมากลางและเมากลใหญ่ คือ ไล่ตามระดับความฉุนหรือความแรงของยาเส้น

สำหรับชาวไทยพุทธมักนิยมสูบใบจากและยาเส้นที่มีเครื่องหมายการค้า ยาเส้นที่นิยมสูบ คือ ตรา “เซียนซี้สิงห์” บรรจุในห่อพลาสติกเล็กๆปิดผนึกมิดชิดอากาศเข้าไม่ได้ ราคา 3 บาท และ 5 บาท ยาเส้นหยาบและแห้งกว่ายาเส้นบ้านที่ชาวไทยมุสลิมนิยมสูบ ส่วนใบจากของชาวไทยพุทธใช้ใบเดียวมวน ที่นิยมมี 3 ตราหรือเครื่องหมายการค้า คือ “ภูเข่า”, “เอ” และ “ซ่าง” บรรจุในห่อพลาสติกแบบอากาศถ่ายเทได้ ราคาห่อละ 3 บาท และ 5 บาท ขนาดใบจากกว้างเฉลี่ยราวๆ 2 ซม. และยาวราวๆ 8 ซม. ลักษณะของใบจากจะขดหรือม้วน 2 ซ่างเข้าหากัน ใบจากแบบใบเรียบมีจำหน่ายแต่ไม่เป็นที่นิยม เพราะมวนยาก

วิธีสูบ

วิธีการสูบประกอบด้วย 1) เลือกใบจากที่สมบูรณ์ คือไม่ขาดและใบไม่แคบเกินไป ขนาดความกว้างตั้งแต่ 1.5 ซม. ขึ้นไป (ใบจาก 1 ห่อ มักจะเป็นใบที่มีขนาดใหญ่และสมบูรณ์พอจะมวนได้ด้วยใบเดียวราวๆ ร้อยละ 60 – 70) เพราะใช้ใบจากเพียงใบเดียวมวน นำใบจากมาคลายออกและพับตามขวาง 3 - 4 ทบ เพื่อให้ใบจากคลายตัว 2) นำยาเส้นปริมาณราวๆ 1 ใน 5 (อาจมากน้อยกว่านี้แล้วแต่บุคคล) ถ้าเทียบกับปริมาณยาเส้นของบุหรี่ยุคใหม่ ปั่นด้วยมือให้เป็นทรงยาวๆ นำไปใส่ในใบจาก ยาเส้นอยู่ราวๆ กึ่งหนึ่ง หรือ 3 ใน 4 ของความยาวใบจาก คือจะไม่ใส่ยาเส้นเต็มตลอดความยาว 3) มวนให้ลักษณะก้นหรือส่วนที่ใช้สูบเล็กและค่อยๆบานออกไปทางส่วนที่จุดไฟ 4) จุดไฟสูบ มักสูบราวๆกึ่งหนึ่งหรือไม่เกิน 3 ใน 4 ของความยาวมวน เพราะไม่มียาเส้นในส่วนท้าย นอกจากนี้ ถ้าสูบไปถึงตอนท้ายมวนจะร้อนมือและปาก อัตราความเร็วในการสูบจะไม่เท่ากันแล้วแต่บุคคล แต่โดยรวมใบจากยาเส้นจะสูบหมดมวนเร็วกว่าบุหรี่ยุคใหม่ นอกจากนี้ใบจากยาเส้นจะดับง่าย การสูบบจนหมดมวนอาจต้องจุดไฟใหม่น้อยกว่า 3 – 4 ครั้ง

การเก็บรักษาใบจากและยาเส้น ควรเก็บรักษาให้ห่างจากความชื้น ยาเส้นควรเก็บไว้ในภาชนะที่มิดชิดไม่ให้ “เข้าลม” บางคนนำไปไม้ใบสดใบเล็กๆใส่ไว้กับยาเส้น เพื่อไม่ให้ยาเส้นแห้งเกินไป เพราะถ้ายาเส้นแห้งเกินไป จะเสียรสชาติและปั่นเป็นทรงยาก แต่โดยทั่วไปแล้วผู้สูบบักซื้อยาเส้นห่อเล็กๆ ซื้อมาก็ฉีกปากถุงและนำออกมาสูบ ไม่ได้นำไปใส่ภาชนะใดๆ หากทิ้งไว้หลายวันจนยาเส้นแห้งเกินไปก็ทิ้งและซื้อใหม่

ใบจากยาเส้น 1 ชุด ราคา (ยาเส้น 3 บาท + ใบจาก 5 บาท) 8 บาท คนที่ปกติสูบบุหรี่วันละ 1 ซอง อาจสูบใบจากยาเส้น 1 ชุดได้ 2 – 3 วัน นอกจากนี้กลิ่นไม่แรงและติดทนนานเท่าบุหรี่ยุคใหม่ เช่น หากสูบบุหรี่ในห้องน้ำจะมีกลิ่นบุหรี่ยึดติดในห้องน้ำนานหลายชั่วโมง แต่ถ้าสูบใบจาก ห้องน้ำแทบไม่เหลือกลิ่นติดในห้องน้ำ แต่การสูบใบจาก มักมีเศษยาเส้น เถ้าที่ฟุ้งกระจายจากการสูบมากกว่าการสูบบุหรี่ แต่ด้วยความที่เป็นสิ่งที่มาจากธรรมชาติล้วน ก้นใบจากจึงดูเป็นขยะน้อยกว่าก้นบุหรี่ยุคใหม่

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 34 อาหาร และขนม 2

การเมืองการปกครอง

การจัดระเบียบการปกครอง

ลำพะยามีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ประกอบไปด้วย 7 หมู่บ้าน มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน รอง 2 คน เลขานุการคณะผู้บริหาร อบต. 1 คน สมาชิกสภาตำบล 14 คน (หมู่ละ 2 คน) หรือ มีกำนัน 1 คน ผู้ช่วยกำนัน 2 คน และผู้ใหญ่บ้าน 6 คน หมู่ 4 ไม่มีผู้ใหญ่บ้านเพราะมีกำนันกำกับดูแล มี ผรส.หรือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ หมู่บ้านละ 5 คน (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2554)

กลุ่มเกี่ยวกับความมั่นคง

อพป. (โครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง), ชรบ. (ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน) และ อรบ.(ราษฎรอาสารักษาหมู่บ้าน) ฉลอง ทองงาม (สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2552) กล่าวว่า อรบ. ฝึกครั้งแรกปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2547 ส่วน ชรบ. ก่อน อรบ.ไม่กี่เดือน สำหรับอพป.มีมานานแล้ว

กลุ่มความมั่นคงของตำบลลำพะยา มีดังต่อไปนี้

ลูกเสือชาวบ้าน	9	รุ่น
ไทยอาสาป้องกันชาติ	1	รุ่น
กองหนุนเพื่อความมั่นคงของชาติ	2	รุ่น
อาสารักษาหมู่บ้าน (อรบ.)	1	กองพัน
ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)	2	รุ่น

ที่มา : ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552

แผนภาพ 35 การเมืองการปกครอง

การศึกษา

โรงเรียนมี 8 แห่ง จำแนกเป็นโรงเรียนมัธยม 1 แห่ง, แห่งโรงเรียนประถม 3 แห่ง และโรงเรียน
ตาดีกา 4 แห่ง สำหรับโรงเรียนประถมเมื่อสำเร็จการศึกษามีการจัดงานรับประกาศนียบัตร โดยนายก
องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้มอบ โดยเลียนลักษณะงานรับปริญญาบัตรของสถาบันอุดมศึกษา คือ มีพิธีมอบ
ประกาศนียบัตร นักเรียนแต่งกายเป็นบัณฑิต จัดช่อมดอกไม้ และอื่นๆ

นอกจากนี้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม
อัธยาศัย (กศน.) และจากหน่วยงานอื่นๆ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 36 การศึกษา

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนชาวไทยพุทธ หลังเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2555 สกช.ภาคใต้ ใหญ่ 4 ตำบลสาขลา อำเภอมือฉ่อง จังหวัดยะลา

ศาสนาและความเชื่อ

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเถรวาท แบบมหานิกาย และศาสนาพุทธ แบบจีน

สิ่งศักดิ์สิทธิ์

ลัทธิผีมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมาย ซึ่งจะขอกว่าเพียงบางส่วนดังต่อไปนี้

หลวงพ่อกู และทวดตุง (ดูที่ประวัติตำบลลำพะยา)

ทวดนาปาน

พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2554) กล่าวว่า คนที่ทำนาหรือมีสวนที่คลอง (และนาปาน) พอเก็บเกี่ยวเสร็จ จะไหว้ทวดนาปาน เล่ากันว่า ทวดนาปานเป็นชาวมุสลิม เป็นผู้ใหญ่สี่ขาว บางคนเล่าว่า หากมีใครพูดจาไม่เคารพท่าน ท่านจะสร้างนิมิตให้เห็นงูขนาดใหญ่สี่ขาว

ทวดด้วง

เสน ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ทวดด้วงเป็นตาของมารดาตนเอง และเป็นผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อน ตนเองเกิดไม่ทันเห็นท่าน (พ.ศ.2554 นายเสน อายุ 66 ปี)

ก่อนนี้การตั้งครุหมอบทวดด้วงมีผู้ร่วมงานเฉพาะคนในครอบครัว เพิ่งมีคนอื่นในตำบลมาร่วมด้วยเมื่อราวๆ 30 ปีที่แล้ว เนื่องจากมีคนมาบนและได้ตามความปรารถนา (จากนั้นก็ทำให้เป็นที่รู้จักและเคารพนับถือทั่วไปในตำบล) การบนสามารถบนได้ทุกเรื่อง เช่น หน้าที่การงาน การเรียน (ผู้วิจัยถามว่ากรณีที่ขอหรือบนในสิ่งที่เกินเป็นจริงแล้วไม่ได้ตามที่ขอ จะต้องแก้บนหรือไม่) โดยทั่วไปถ้าบนแล้วก็จะได้ตามประสงค์ แต่ถ้าไม่ได้ก็ไม่ต้องแก้บน

บางครั้งคนในตำบล “โดนของ” ทวดด้วงบอกผ่านการทรงให้ไปแก้ที่สวนของตนเอง และก็พบ “ของ” ตามที่ทวดบอก

วสันต์ ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ทวดด้วงหรือหมอบนายด้วง ก่อนนี้คนทรง คือ ย่าของตนเอง (มารดา นายเสน ศรีพุทธทอง) และเมื่อย่าเสียชีวิตลงภรรยาของตนเป็นคนทรงแทน

ข้าวสารดำ

พ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่ดงาม (2546: 73 - 74) กล่าวว่า แหล่งข้าวสารดำมีแห่งเดียวในโลก คือ อยู่บริเวณสวนทุเรียนบนภูเขาที่เรียกว่า “สวนไ้อ้หมาก” ในเขตหมู่ 1 ลักษณะเหมือนเมล็ดข้าวสารธรรมดา เพียงแต่มีสีดำทั้งหมด ถ้าหักเมล็ดออกดูภายในก็ดำตลอดไม่มีสีขาวเลย ไม่เนาเปื่อย เป็นเมล็ดข้าวที่สมบูรณ์ 100% เต็ม สมัยก่อนมีมากมาย แต่ปัจจุบันเริ่มลดลงเพราะมีคนเอาไปมาก เพราะเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์นิยมเอาไปเป็นมวลสารทำวัตถุมงคล

ตามประวัติความเป็นมาที่ผู้เฒ่าผู้แก่บอกสืบต่อกันมาไม่ใช่ขยายปริมปรา ประมาณ 5,000 ปีก่อน บริเวณแถบนี้เป็นทะเลลึกเกาะใหญ่ ซึ่งก็คือ เขาสันกาลาคีรี ครั้งนั้นประเทศจีนเรื่องอำนาจพระเจ้ากรุงจีน

ต้องการเสด็จประภาสไปในท้องทะเลไปยังหมู่เกาะต่างๆ จนมาถึงเกาะใหญ่หรือภูเขาสันกาลาศิริในปัจจุบัน เมื่อเรือเทียบท่าพระเจ้ากรุงจีนได้สั่งให้พนักงานปรุงอาหารหุงข้าวต้มแกงพวกบริวารจัดแจงปรุงอาหารโดยยกกระทะใบใหญ่ขนาดหุงข้าวให้คนกินได้จำนวนร้อย มีพนักงานคนหนึ่งไปตัดไม้ในป่าเพื่อมาทำพายกวนข้าวในกระทะบังเอิญไปตัดไม้ชนิดหนึ่งชื่อว่า “ไม้คนทีดำ” เมื่อนำมากวนในกระทะแล้วข้าวในกระทะทั้งหมดกลายเป็นสีดำ พระเจ้ากรุงจีนเห็นดังนั้นก็พิโรธเป็นอันมาก สั่งให้เทข้าวในกระทะนั้นทิ้ง ส่วนพนักงานที่ตัดไม้มาทรงกำชับให้กินข้าวที่ดำทั้งกระทะให้หมด และไม่ให้ตามเสด็จกลับเมืองจีน จากนั้น รัพลทั้งหมดเดินทางกลับเมืองจีน

ครั้นเวลาผ่านไป 2,000 ปี พระเจ้ากรุงจีนองค์ใหม่ได้ค้นพบพงศาวดารจีนที่เขียนไว้เป็นลายแทงในการเสด็จประพาสตามหมู่เกาะต่างๆของพระเจ้ากรุงจีนในสมัยนั้น ประกอบกับขณะนั้น กรุงจีนกำลังสนใจรวบรวมตัวยาคือคัมภีร์อายุวัฒนะ เมื่อค้นพบพงศาวดาร ก็ทราบว่ามีพายุที่ใช้กวนข้าวในสมัยนั้น คงจะเป็น “ไม้คนทีดำ” พวกบรรดาปราชญ์ที่เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรมีความสนใจเป็นอย่างมาก จึงออกเรือสำเภาไปตามลายแทงจนพบและพยายามค้นหาข้าวสารและ “ไม้คนทีดำ” ทั่วเกาะ จนมาพบคนประหลาดคนหนึ่งรูปร่างสูงใหญ่มีขนเต็มกายมีเขี้ยวงอกออกมาจากปากและมีหางงอกออกมาจากหลัง ถึงจะเป็นมนุษย์ประหลาดแต่ก็พอสื่อสารกันได้จึงทราบเรื่องราวต่างๆ ซึ่งถูกต้องตามพงศาวดาร ส่วนมนุษย์ประหลาดนั้นก็คือ ผู้ที่ตัดไม้มาทำพายนั่นเอง เท่ากับว่ามนุษย์ประหลาดมีอายุยืนยาวมาถึง 2,000 ปี จากนั้นคนทั้งหมดรวมทั้งมนุษย์ประหลาดก็ลงเรือสำเภากลับสู่ประเทศจีน จากนั้นไม่มีใครทราบเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ประหลาดอีกเลย

ข้าวสารดำ ตามที่ผู้วิจัยสังเกต มีลักษณะเหมือนเม็ดพืชเล็กๆสีเทา ส่วนใหญ่สัณฐานป้อมและมีขนาดเล็กกว่าข้าวสารทั่วไป ลักษณะพื้นผิวด้านคล้ายหิน มีร่องตื้นๆ 5 - 6 ร่อง ยาวไปตามแนวเมล็ด และมีน้ำหนักเบา ทดลองกินไม่มีรสชาติกรอบๆคล้ายกินข้าวตัง การที่สามารถรับประทานได้และน้ำหนักเบา ข้าวสารดำจึงน่าจะไม่ใช่หิน

อภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2554) กล่าวว่า บุตรสาวของเพื่อนรุ่นพี่คนหนึ่งแนะนำหนังสือเกี่ยวกับข้าวสารดำ ชื่อหนังสือ สุวรรณภูมิ ต้นกระแสนประวัติศาสตร์ไทย เขียนโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ ผู้วิจัยดูจากรูปในหนังสือ หน้า 35 และ 116 แล้วรู้สึกเหมือนข้าวสารดำที่ปากหลามาก และถ้าเป็นอย่างเดียวกัน ข้าวสารที่ปากหลาก็คือ ข้าวสารโบราณที่ถูกไฟเผา

ชื่น คงมี (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2554) กล่าวว่า คนที่มาเช่า(ซื้อ) เป็นคนในภาคใต้ โดยเช่าผ่านนายหน้าไม่ได้เช่ากับตนโดยตรง ลุงชื่นขึ้นไปเก็บข้าวสารดำครั้งแรกตอนอายุ 40 ปี ได้วิชาความรู้จากท่านเจ้าอาวาสรูปก่อน (เจ้าคุณสิริสารโสภณ) ตอนบวชพระที่วัดลำพะยา บางคนบดข้าวสารดำเป็นผง และนำไปผสมกับวาน 108 ชนิด เพื่อทำมวลสาร

การเก็บข้าวสารดำ ใช้มากพลุ ฐูปเทียน แต่ไม่มีเหล้า เป็นเครื่องเช่น ไหว้บูชาขุมนมเทวดาเป็นภาษาบาลี และกล่าวขอเจ้าของที่เท่าที่รู้จัก (ชื่น คงมี. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2553)

กากายักษ์หรือกากยักษ์ไมยราพ

พ่ออุทัยไชยรัตน์ในความทรงจำที่งดงาม (2546 : 75 - 76) กล่าวว่า กากายักษ์มีที่ลำพะยาที่เดียวในโลก ที่สวนทุเรียน หมู่ 6 บริเวณที่เรียกว่า “เขากระทะ” ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของโรงเรียนบ้านทองล้น (ปัจจุบันปิดดำเนินการแล้ว) ประมาณ 1 กิโลเมตรและมีจำนวนมากมาย

กากายักษ์มีสีดำคล้ายกับสิ่งที่ผสมขึ้นจากวัสดุหลายๆอย่าง เป็นเกล็ดเป็นชั้นลักษณะเป็นดินดำคล้ายดินเหนียว สามารถนำมาปั้นเป็นก้อนๆได้ สามารถกินได้มีรสฝาดมันจัดผสมกัน เชื่อว่ามีสรรพคุณทางยาและมีความศักดิ์สิทธิ์นิยมเอาไปทำมวลสารวัตถุมงคล

ประวัติกากายักษ์มีมายาวนานนับหมื่นปี เรื่องราวได้เริ่มขึ้นที่ป่าหิมพานต์ มีต้นไม้ชนิดหนึ่งชื่อว่า “นารีผล” เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่โตปกฟ้าคลุมดิน ในรอบหนึ่งปีจะออกผลครั้งหนึ่ง ผลมีลักษณะเหมือนผู้หญิงรสรชาติอร่อยหวานหอมมาก เมื่อสุกกิ่งจะหอมขจรไปทั่วหิมพานต์ใครลิ้มลองได้ลิ้มรสไปแล้วจะต้องหลงใหลอยากกินอีก พวกเหล่าคนธรรพ์กษัตริย์และสัตว์ทั้งหลายต่างลุ่มหลงคลั่งไคล้และได้ต่อสู้แย่งชิงผลไม้กันจนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก

ในครั้งนั้นมียักษ์ 2 พวกอยู่คนละฝั่งของหิมพานต์คือ พวก“อสูร” และ พวก“ไมยราพ” ยักษ์ 2 พวกนี้ต่างต่อสู้แย่งชิงกันเพื่อจะได้ นารีผล ยักษ์ฝ่ายอสูรมีร่างกายใหญ่โตกำยำมีอิทธิฤทธิ์แก่กล้าฆ่าฟันอย่างไรก็ไม่ตาย ฝ่ายยักษ์ไมยราพบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก และเป็นเช่นนั้นทุกๆปี

พวกไมยราพจึงปรึกษากันว่าจะหาตัวยาที่ทำให้พวกตนอยู่ยงคงกระพันจะได้สู้รบกับพวกอสูรต่อไป ดังนั้นจึงคัดเลือกยักษ์ที่มีความรู้ทางเวชศาสตร์ออกค้นหาหาสมุนไพรในที่ต่างๆ จนพบภูเขาสูงหนึ่งมีวุ้นและสมุนไพรนานาชนิดมากมายร้อยๆพันๆชนิด และมีอยู่ดาดื่น จึงได้กลับไปและพาพรรคพวกของตนกลับมาเก็บ จากนั้นจึงตั้งกระทะใบใหญ่นำมาเคี่ยวสมุนไพรต่างๆ ขณะที่กำลังเคี่ยวสมุนไพรและประกอบพิธีอยู่นั้น ความทราบถึงพวกอสูรว่าพวกไมยราพกำลังประกอบตัวยาให้อยู่ยงคงกระพัน เพื่อมาสังหารพวกตน จึงได้ยกกำลังกันมา พอมาถึงก็ช่วยกันเทกระทะนั้นคว่ำลงถ้วยต่างๆก็ไหลลงมาจากภูเขา เป็นอันว่าการเคี่ยวตัวยาของพวกไมยราพก็จบลงเท่านี้ สถานที่เคี่ยวยาที่กล่าวมานี้อยู่บนภูเขาที่ตั้งอยู่ระหว่างตำบลตาชีกับตำบลลำพะยาเป็นสถานที่ๆเดียวที่มีกากายักษ์ดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น

กากายักษ์ ตามที่ผู้วิจัยสังเกต ลักษณะเป็นดินเหนียวที่มีสีเข้ม เนื้อละเอียดกว่าดินเหนียวทั่วไป และเป็นดินสีดำล้วน ไม่มีสีอื่นเจือปน เท่าที่เห็นและสัมผัสไม่มี หิน กรวด หรือ ซากพืช เจือปน

บริเวณแหล่งกากายักษ์ มีต้นไม้ต้นหนึ่งสูงใหญ่มาก ลำต้นสีน้ำตาลอ่อนออกแดง ใบขนาดเล็กสีเขียวอ่อน มานะ ทองประพันธ์ (สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553) กล่าวว่า คนที่มาขุดต้องทำพิธีขออนุญาตที่ต้นไม้นี้ แต่ตนเองก็ไม่ทราบว่าจะต้องทำอย่างไรบ้าง

ศาสตราจารย์ จินตายน (สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า ดินดำหรือกากายักษ์เป็นส่วนหนึ่งของมวลสารพระเครื่องหลวงปู่ทวดวัดช้างให้ รุ่น 1 พ.ศ. 2497 และรุ่น 2 พ.ศ. 2505

ชาวบ้านรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552) กล่าวว่า สมัยก่อนจะเผาหิน เชื่อว่าสามารถแก้อาการเจ็บป่วยไม่สบายได้ ปัจจุบันในตำบลมีคนชุกชวย 2 ราย ช่วงที่จัดตุลาคมเทพเป็นที่นิยมมากๆ ชุดส่งไม่ทัน

ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

วันหัวดอย

คือ วันที่ไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางอาชีพบางอย่าง เช่น การเก็บข้าว และการเบิกยาง ตัวอย่างเช่น วันแรกของเดือนขึ้นวันเสาร์ วันพุธห้ามหรือเป็นวันหัวดอย และไล่ไปตามลำดับ (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554)

พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, อ้างแล้ว) กล่าวว่า การเก็บข้าวมักดูวันดอย ถ้าเป็นวันหัวดอยจะไม่เก็บเกี่ยว

กิตติศักดิ์ ลายเจียร. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2554 กล่าวว่า การปลูกลูกยางพาราไม่มีพิธีกรรมใดๆ นอกจากการเบิกยางครั้งแรกต้องดูวันดอย

ตาราง 15 วันหัวดอย

วันแรกของเดือน	วันหัวดอย
วันจันทร์	วันจันทร์
วันอังคาร	วันอาทิตย์
วันพุธ	วันเสาร์
วันพฤหัสบดี	วันศุกร์
วันศุกร์	วันพฤหัสบดี
วันเสาร์	วันพุธ
วันอาทิตย์	วันอังคาร

ที่มา : พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554

วันมรณะ

วันมรณะ คือ วันที่ไม่เหมาะสมกับการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และกิจกรรมบางอย่างของแต่ละบุคคล วันมรณะของบุคคลจะตรงกับวันใดขึ้นอยู่กับว่า บุคคลนั้นเกิดในนักษัตรใด ตัวอย่าง เช่น ปีมวดห้ามวันอาทิตย์ ฉลู ห้ามวันจันทร์ ไล่ไปเรื่อยๆตามลำดับ การบวช สีกและแต่งงาน ต้องเลือกไม่ให้ตรงกับวันมรณะ (พระไพศาลคุณากร.สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554)

การออกรถประเภทต่างๆ ต้องดูวันมรณะ และดูช่วงเวลาประกอบด้วย เช่น ควรออกช่วงเช้าหรือบ่าย (กิตติศักดิ์ ลายเจียร. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2554)

ตาราง 16 วันมรณะของแต่ละนักษัตร

ปีนักษัตร	วันมรณะ
ชวด	อาทิตย์
ฉลู	จันทร์
ขาล	อังคาร
เถาะ	พุธ
มะโรง	พฤหัสบดี
มะเส็ง	ศุกร์
มะเมีย	เสาร์
มะแม	อาทิตย์
วอก	จันทร์
ระกา	อังคาร
จอ	พุธ
กุด	พฤหัสบดี

ที่มา : พระไพศาลคุณากร.สัมภาษณ์, อ่างแล้ว

วันดี

ในพิธีกรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางอย่าง ชาวลุ่มพะยาเลือกวันประกอบพิธีหรือประกอบกิจกรรมในวันดี

เล่าไปในตำบลเลือกเอาไก่เข้าเล่าในวันดี การตั้งครุหมอ และการตั้งเจ้าที่นา ต้องประกอบพิธีช่วงข้างขึ้นที่เป็นวันเลขคี่ คือ วันที่ 1, 3, 5, 7 ... การตั้งเจ้าที่สวนนิยมไหวในวันเลขคี่ จะข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้แต่นิยมข้างขึ้นมากกว่า และไหวในช่วงที่ทุเรียนใกล้หมด

(อุทุม ยอดแก้ว สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2554, เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554 และ อุบล จินตายนล. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2554)

แผนภาพ 37 กากยายักษ์ และข้าวสารดำ

พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ

การบิณฑบาตและการทำวัตร

เป็นกิจวัตรของพระสงฆ์

วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา

เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย พิธีสงฆ์ การแสดงธรรม และการเวียนเทียน

การหล่อเทียนพรรษา

วิษณุ จันทร์แจ่ง และคณะ (2549 : 15 - 16) กล่าวว่า ประเพณีการหล่อเทียนพรรษาเป็นประเพณีที่เก่าแก่ทำสืบต่อกันมาช้านาน วันเข้าพรรษาจะตรงกับวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 โดยจะมีพิธีหล่อเทียนพรรษาก่อน 3 - 4 วัน ชาวบ้านลำพะยาจะร่วมกันจัดงานหล่อเทียนพรรษาในเวลากลางคืน โดยมีพิธีกรรมทางสงฆ์ จะนำเทียนมาตกแต่งแกะสลักให้สวยงาม และก่อนเข้าพรรษา 1 วันจะมีประชาชนมาร่วมขบวนแห่เทียนพรรษาไปตามถนนและชุมชน เพื่อเชิญชวนให้ร่วมกันทำบุญและบริจาคเพื่อทำนุบำรุงวัด

พิธีแห่เทียนพรรษา

คือ การถวายเทียนพรรษาให้กับวัด โดยแห่ตามเส้นทางในตำบล ซึ่งจัดในวันอาสาฬหบูชา นอกจากจะถวายผ้าอาบน้ำฝน เทียนพรรษาและเทียนขนาดต่างๆแล้ว ชาวบ้านนิยมถวายหลอดไฟนีออนและรางไฟนีออนให้กับวัดด้วย

งานทอดกฐิน

ในทุกปีลำพะยาจะจัดงานทอดกฐินตรงกับวันลอยกระทง ในวันนี้มีการถวายผ้ากฐิน และพุ่มกฐินแก่พระสงฆ์ พุ่มกฐินนี้มีทั้งถวายในนามบุคคล ครอบครัว กลุ่มคน องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกตำบล เป็นพิธีกรรมที่มีผู้ร่วมงานมากที่สุดของตำบลในรอบปี

แผนภาพ 38 พิธีกรรมทางศาสนา

พิธีกรรมท้องถิ่น

สวดบ้าน

วิชฌุ จันทรแจ้ และคณะ (2549 : 8 - 11) กล่าวว่า การสวดบ้านมีมาช้านานแล้ว ชาวลำพะยาเชื่อว่าเป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีให้ออกไปจากบ้าน และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผีสาวเทวดาที่ทำสิ่งไม่ดีที่อยู่ในบ้าน โดยจัดเครื่องสำหรับเครื่องเช่นให้เทวดา จากนั้นอัญเชิญเทวดาออกจากบ้าน การสวดบ้านจะทำ 2 - 3 ปีต่อครั้ง

การสวดบ้านมีคนเล่าว่า เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลที่เมืองไพศาลี ในยุคสมัยนั้นเกิดโรคระบาดและข้าวยากมากแพง ความดังกล่าวได้ยินไปถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสั่งให้พระอานนท์ไปหว่านพระพุทธรูปประพรมในเมืองไพศาลี เมื่อพระอานนท์ทำพิธีเสร็จแล้วสถานการณ์ของเมืองไพศาลีก็ดีขึ้น จึงสืบทอดประเพณีนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน หากมีเหตุเภทภัยก็จะกระทำพิธีกรรมแบบนี้และเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “สวดบ้าน”

วิธีการสวดบ้าน เริ่มด้วยทำพิธีตั้งเจ้าที่เจ้าทางพระภูมิเจ้าที่ เชิญเจ้าบ้าน เจ้าเมืองที่ดูแลปกป้องรักษาமாகินเครื่องเช่นไหว้ เมื่อไหว้พระภูมิเจ้าที่เสร็จแล้ว พระสงฆ์อาราธนาศีล

พิธีกรรมจะเริ่มในตอนเย็น เริ่มด้วยไหว้พระภูมิเจ้าที่ อาราธนาหน้าพระ อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร เมื่อเสร็จแล้ว ก็จะเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ทำพิธีสวดพระพุทธรูป 7 ตำนาน ต่อด้วย 12 ตำนานบทนี้จะสวดครึ่งหนึ่งในตอนหัวค่ำ และจะสวดต่ออีกในตอนใกล้สว่างประมาณตี 4 - 5 พระสงฆ์สวดบทขับยักษ์ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง และระหว่างที่สวดนั้นที่เป็นหมอปิธี และชาวบ้านที่สามารถขับเขนได้จะสวดขับเขนไปด้วย (บทขับยักษ์และขับเขนก็ คือ บทพระพุทธรูป 12 ตำนาน คือ การขับไล่ภูตผีสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากบ้าน)

การสวดในตอนค่านั้น จะอัญเชิญภูตผีและสิ่งไม่ดีให้มากินเครื่องเช่นไหว้ ขณะที่พระสงฆ์สวดขับยักษ์และชาวบ้านสวดขับเขน จะมีการตีเกราะเคาะไม้ จุดประทัด และยิงปืนเพื่อให้เกิดเสียงดัง เพื่อช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากบ้าน เมื่อพระสงฆ์สวดเสร็จจะเป็นเวลาสว่างพอดีชาวบ้านก็จะมาทำบุญตักบาตร พระสงฆ์จะให้ศีลให้พร จากนั้นพระสงฆ์จะฉันอาหารเช้าก็จะเป็นอันเสร็จพิธี

ระหว่างเวลาที่พระสงฆ์ฉันอาหารเช้านั้น ผู้เป็นหมอปิธีจะทำการ “ผูกคาวางคา” ซึ่งเป็นการนำสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้าน และป้องกันไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาในบ้านอีก “ผูกคา” คือ คนที่เป็นหมอปิธีจะทำพิธีเรียกสิ่งชั่วร้ายทั้ง 4 ทิศทั้ง 8 ทิศ และหยิบภาชนะที่เตรียมไว้ภายในภาชนะจะใส่หมากพลูจิบและดอกไม้ แล้วนำออกไปทิ้งหรือผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่ จะเป็นสำหรับผูกคาหมอปิธี “วางคา” คือการนำสิ่งไม่ดีออกไปนอกพื้นที่ การทำพิธีพิธีจะเสร็จพร้อมกับพระสงฆ์เดินทางกลับวัด

วันว่าง

วิชฌุ จันทรแจ้ และคณะ (2549:4-5) กล่าวว่า เมื่อมีผู้เสียชีวิต ลูกหลานจะเก็บอัฐิไว้ที่ป่าช้าหรือไม้ที่กำแพงวัด เมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำเดือน 5 คือ “วันว่าง” ซึ่งเป็นประเพณีที่ระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานไม่ว่าอยู่ใกล้ไกลก็จะกลับมาร่วมพิธีนี้ สถานที่ที่ประกอบพิธีก็คือป่าช้า (สถานที่เผาศพ) และบางส่วนจะทำพิธีในวัดก่อนจะถึงวันงาน 2 - 3 วัน ลูกหลานที่อยู่ใกล้ป่าช้าหรือใกล้วัดจะมาทำความสะอาดที่ “บัว” หรือที่เก็บอัฐิและบริเวณโดยรอบ

วันว่าง มีความคล้ายคลึงกับวันเซ็งเม้ง เพราะเป็นการประกอบพิธีในแก่ผู้ล่วงลับที่ป่าช้า หรืออาจกล่าวได้ว่า วันว่าง คือวันเซ็งเม้งของชาวไทย (อุบล จินดาหยล. สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2554 และ อภินันท์ คัญทะชา . สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2554)

มานะ ทองประพันธ์ (สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2554) กล่าวว่า “วันว่าง ไม่ต้องทำอะไร ไม่จับพริ้ว จับมีด คือ หยุดการทำงานทุกอย่าง”

สุนิตย์ จันทร์เล็ก (สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554) กล่าวว่า “วันว่างที่จริงจะต้องเป็นวันปีใหม่ คือ วันแรม 1 ค่ำเดือน 5 ตามตำราโหราศาสตร์ ในวันนี้ต้องปล่อยวัวควายให้เป็นอิสระ ข้าวในนาเก็บเสร็จไปแล้ว”

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 39 วันว่าง

พิธีรับ-ส่งเทวดา

วิชญ์ จันทรแจ้ และคณะ (2549 : 18 - 20) กล่าวว่า การรับ-ส่งเทวดาจะทำการในวันข้างแรมของเดือน 6 จะเป็นวันใดก็ได้ ส่วนสถานที่จะใช้ศาลาในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้วจะเป็นเทวดา ในวันพิธีจะเชิญปู่ย่าตายายที่เป็นเทวดาลงมา เพื่อคุ้มครองปกป้องรักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ส่วนบางข้อมูลเชื่อว่าการรับส่งเทวดา คือ การเชิญเทวดาองค์ใหม่ให้ลงมารักษาปกป้องหมู่บ้านและส่งเทวดาองค์ก่อนกลับ เพราะในแต่ละปีจะมีเทวดาประจำราศี

การประกอบพิธีทั้งรับและส่ง จะนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธี ชาวบ้านจะช่วยกันสร้างศาลาไม้เล็กๆ 2 ชั้น ชั้นล่างจะวางอาหารน้ำและ “ธงรับ” ธงจะทำด้วยกระดาษเล็กๆ และเขียนชื่อที่อยู่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น ปู่ย่าตายาย ชั้นบนจะวางอาหารน้ำเช่นกัน แต่จะมี “ธงส่ง” น้ำที่ใช้ประกอบพิธีชาวบ้านจะนำไปกินใช้ เพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคล ส่วนธงจะปักไว้ที่ชายคาหน้าบ้าน ในวันรุ่งขึ้นจะทำบุญเลี้ยงพระทั้งเช้าและเพลก็เป็นอันจบพิธี

พิธีรับ - ส่งเทวดาพิธีกรรมมี 3 ช่วง รวม 4 วัน โดยการประกอบพิธีแต่ละช่วงนั้น จะไม่ต่อเนื่องกัน ช่วงแรก หมู่ 6 ทำพิธีรับเทวดา 1 วัน, ช่วงที่สองหมู่ 1 และ 2 ทำพิธีรับเทวดาร่วมกัน 1 วัน, ช่วงที่สาม หมู่ 3, 4 และ 5 ทำพิธีรับและส่งเทวดาร่วมกัน 2 วัน รวมทั้งหมด 4 วัน (ดูตาราง 17 หน้า 110)

เคี่ยม ชายชุม (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ประมาณ 30 ปีที่แล้ว พิธีรับส่งเทวดาของหมู่ 5 ทำพิธีที่ทางลุ่ม การตั้งศาลารับ - ส่งเทวดา ต้องตั้งตามตะวัน คือ ตั้งตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ห้ามตั้งขวางตะวัน

ในพิธีรับ - ส่งเทวดาช่วงท้ายหรือพิธีรับ - ส่งเทวดาของหมู่ 3, 4 และ 5 เป็นงานต่อเนื่องกัน 2 วัน คืบก่อนพิธีวันสุดท้าย จะนอนเฝ้าศาลาหรือร้านเทวดา ซึ่งเป็นประเพณีมาแต่ดั้งเดิม

คำรณ จันทรเพชร (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ร้านเทวดาหรือศาลารับ-ส่งเทวดาจะทำล่วงหน้า 1 วัน วัสดุธรรมชาติที่ใช้ทำร้านเทวดาล้วนเป็นสิ่งที่หาได้ในตำบล หมู่อื่นจะใช้ร้านเทวดาสำเร็จรูปพอถึงปักเอาจามาออกมา พอเสร็จพิธีก็เอาเก็บ ส่วนหมู่ 5 ทำปีต่อปี เพื่อจะได้ “ทำกันเป็น” ขนาดและส่วนสูงของร้านเทวดาประมาณให้สะดวกในการเอาเครื่องสักการะไปวางได้

ร้านเทวดา ส่วนประกอบหลักทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นศาลาๆเล็กๆ ตั้งอยู่บนยกพื้นสูงประมาณ 1.2 เมตร เหมือนเอาศาลาเล็กๆมาตั้งบนโต๊ะสูง หลังคาศาลามักทำด้วยไผ่ เช่น ใบสาคร ส่วนที่ยกพื้นและศาลาจะมีบันไดๆเล็กๆขนาดได้สัดส่วนกันทำเป็นทางขึ้นลงสมมติ ส่วนเสาของยกพื้นทำให้เลยขึ้นมาจากพื้นซึ่งช่องกลางของเสาไม้ไผ่ที่เลยขึ้นมาใช้เป็นที่ปักธง

ธงรับ - ส่งเทวดา ก้านธงทำจากไม้เล็กๆ ธงทำด้วยกระดาษขาว เช่น กระดาษสมุดโดยมากเป็นรูปสี่เหลี่ยม แต่ก็มีบางส่วนเป็นรูปสามเหลี่ยม เขียนข้อความในทำนองเดียวกันคือชื่อนามสกุลผู้เขียนหรือบางคนใช้คำว่าข้าพเจ้าหรืออาจเขียนรวมไปถึงลูกหลานครอบครัว เช่น “นายเดช ลำพะยา และครอบครัว ได้รับเทวดา และได้ส่งเทวดาแล้ว” ส่วนบางคนทำเป็น 2 ธง คือ ธงรับและธงส่ง

เครื่องเซ่น ประกอบด้วย อาหารต่างๆ ข้าวสาร ข้าวสวย รวงข้าว ข้าวเปลือก กะปิ พริก เกลือ น้ำ (ไม่มีเหล้า) เหยียดและธูป

ตาราง 17 พิธีรับ – ส่งเทวดา ประจำปี พ.ศ. 2554

สถานที่	หมู่ที่จัด	วันเดือนปี
หมู่ 6 ศาลาเอนกประสงค์	หมู่ 6	24 เมษายน 2554
หมู่ 1 ศาลาเอนกประสงค์	หมู่ 1 และ หมู่ 2 ร่วมกัน	26 พฤษภาคม 2554
หมู่ 5 ศาลาโรงอิฐ	หมู่ 3, หมู่ 4 และ หมู่ 5 ร่วมกัน	28 – 29 พฤษภาคม 2554

ที่มา : พิกุล รัตนหอม (สัมภาษณ์ 6 พฤษภาคม 2554) และ เคียม ชายชุม (สัมภาษณ์ 28 พฤษภาคม 2554)

การประทับทรง

คือ การติดต่อกับวิญญาณ โดยผ่านคนทรง การประทับทรงที่มีในตำบลในปัจจุบัน ได้แก่ การทรงทวดด้วง การทรงทวดงู (ทวดทอง ทวดดี) และการประทับทรงในพิธีโนราโรงครุ

การประทับทรงทวดด้วง ประทับทรงในพิธีตั้งครุหม่อ ในเดือน 6 ทางจันทรคติ เสน ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า การตั้งครุหม่อทั่วไปไม่มีการทรง ยกเว้นของที่บ้านของตน คนทรงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิง แต่ส่วนมากเป็นผู้หญิง และต้องเป็นคนทีสะอาด เป็นคนดี ไม่พูดโกหก คนทรงนั้นถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า “นางทรง” ผู้ชายเรียกว่า “ทรง” นางทรงจะงดการทรงถ้ามีประจำเดือน

การประทับทรงในพิธีโนราโรงครุ จะประกอบพิธีโนราโรงครุ ในช่วงเดือน 6 ทางจันทรคติ ซึ่งพิธีนี้ไม่ได้มีทุกปี ทรงและนางทรงจะต้องเป็นญาติของเด็กที่มาประกอบพิธี ถ้าไม่ใช่ญาติก็จะไม่ลงหรือไม่เข้า ในพิธีนี้เป็นการประทับทรงหมู่ หรือประทับทรงพร้อมกันหลายคน วิญญาณที่มาทรงนั้น เป็นวิญญาณบรรพบุรุษของบ้านที่ประกอบพิธี (คลี จันทรดำ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

การประทับทรงทวดงู(ทวดทอง ทวดดี) ประทับทรงเป็นประจำ ยกเว้นวันพระ และวันที่นางทรงมีประจำเดือน นางทรงเป็นคนเชื้อสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่งงานกับคนลำพวย

การเสียชิน ประกอบพิธีในกรณีที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือ ป่วยแต่รักษาด้วยวิธีต่างๆไปไม่หาย หรือมีอาการปวดเหมือนถูกกัดในบางเวลา และอาการอื่นๆ หรือไม่ต้องการรักษาแบบแผนปัจจุบัน เช่น การผ่าตัด

พิธีนี้ต้องทำที่พื้นดินบริเวณชายหลังคา ขุดหลุม 1 หลุม ลึกประมาณ 30 ซม. และกว้างประมาณ 15 ซม. เครื่องพิธีประกอบด้วย กระจกใส่น้ำ 1 ใบ กระจกใส่น้ำขาวเหนียวขาวสวย (ใส่น้ำรวมกัน) 1 ใบ ชันน้ำ ไข่ไก่ หมากพลู เทียน ข้าวสาร กะลามะพร้าวผ่าครึ่ง และสายสิญจน์

เริ่มต้นพิธีผู้มาเสียชินล้างมือล้างเท้า หมอพิธีใส่กระจกน้ำและกระจกใส่น้ำขาวเหนียวขาวสวยลงไปก่อน ส่วนผู้เสียชินนั่งเก้าอี้ที่หน้าหลุมถือขัน ที่มีหมากพลู ไข่ไก่ สายสิญจน์ และเทียนไฟแช่อยู่ในข้างใน ผู้เสียชินนำเงินค่าครูใส่ในขันและส่งขันให้หมอ หมอพิธีตอกปลายด้านบนของไข่ไก่ให้พอเป็นรู เอาไข่ใส่ในหลุมหย่อนสายสิญจน์ลงไปในรูไข่ไก่ สายสิญจน์อีกด้านผู้เสียชินถือไว้ หมอพิธีผูกสายสิญจน์กับนิ้วโป้งเท้าสองข้างของผู้เสียชิน และนำหมากพลู เทียน 1 เล่มใส่หลุม และจุดเทียนในหลุมและในขัน หมอพิธีท่องนะโม 3 จบ และท่องบทสวด กล่าวถึงพ่อแม่ปู่ย่าตายาย นามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หมอพิธีกำข้าวสารและท่องบทสวด และค่อยๆโปรยข้าวสารลงในหลุม 5 ครั้ง ผู้เสียชินไปล้างเท้า หมอพิธีนำกะลาปิดลงไปหลุม เอาดิน

อัดตามลงไปจนแน่น และท่องบทสวด เอาน้ำขี้ตเป็นรูปเครื่องหมายบวก และโปรยข้าวสาร เสร็จพิธี ใช้เวลาประกอบพิธีประมาณ 10 – 15 นาที

บูชาเทวดา,บูชาฟ้าหรืออุบาทว์ฟ้า

วิษณุ จันท์แจ้ และคณะ (2549 : 12 - 14) กล่าวว่า บูชาเทวดา, บูชาฟ้าหรืออุบาทว์ฟ้า คือ การปิดเป่าสิ่งไม่ดีให้พ้นออกจากพื้นที่บ้าน หรือที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะกรณีที่บ้านถูกฟ้าผ่า จากการเล่าสืบต่อกันมา นายยอด เพ็ชรพวง เล่าว่า ในสมัยโบราณกาลมีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งต้องการจะเห็นตัวอุบาทว์ จึงมีพระบัญชาให้เหล่าข้าทาสบริวารไปหาตัวอุบาทว์ และจะต้องหาให้ได้ภายใน 7 วัน หากหาไม่ได้จะถูกประหารชีวิต ข้าทาสบริวารออกตามหาจนกระทั่งวันสุดท้าย จนมาพบฤษีตนหนึ่งและสอบถามฤษีว่ารู้จักตัวอุบาทว์หรือไม่ ฤษีสั่งให้ตัดไม้ไผ่ทำเป็นกระบอกรูปไม้ไผ่ปิดและคายขานหมากลงและกำชับว่าห้ามเปิดเด็ดขาด จนกว่าจะถึงมือพระมหากษัตริย์ เมื่อได้แล้วข้าทาสบริวารพากันเดินทางกลับเมือง และถวายกระบอกรูปไม้ไผ่แก่พระมหากษัตริย์และทูลว่าตัวอุบาทว์อยู่ในกระบอกรูปไม้ไผ่ พระมหากษัตริย์ประกาศให้คนทั้งเมืองมาดูตัวอุบาทว์ เมื่อถึงกำหนดท่านได้เปิดกระบอกรูปไม้ไผ่ออกพบขานหมากรูปไม้ไผ่ในนั้น ก็พูดขึ้นว่า “ตัวอุบาทว์มันเป็นอย่างนี้เอง” กลุ่มคนที่ออกไปหาตัวอุบาทว์ก็เลยรอดตาย

เครื่องบูชาอุบาทว์หรือเครื่องสิบสอง (มีมากกว่า 12 ชนิดก็ได้) ประกอบด้วย ข้าวเจ้า, ข้าวเหนียว, แกง, กล้วย, อ้อย, ขนمجี่ (เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้), น้ำพริก, ข้าวตอก, ดอกไม้, น้ำเหล้า, หมากพลู และเทียน

วิธีบูชาอุบาทว์ นำเครื่องสิบสองใส่กระถางอย่างละเล็กละน้อย จำนวน 21 กระถาง แล้วนำไปวางไว้บนชั้นที่เตรียมไว้ ส่วนที่เหลือนำไปไหว้พระภูมิเจ้าที่

จากนั้น เริ่มด้วยการไหว้เจ้าใช้เครื่องบูชาสิบสอง บทสวดไหว้เจ้าที่ วางเครื่องบูชาเจ้าที่บนพื้นดินบริเวณบ้าน หลังจากไหว้เสร็จ เครื่องบูชาส่วนหนึ่งให้เอาไปฝังดินในบริเวณบ้าน ส่วนที่เหลือเอาไว้รับประทาน หลังจากเสร็จพิธีด้วยทำพิธีเครื่องสิบสอง ทำพิธีขุมนุ่มเทวดา โดยใช้บทสวดบูชาเทวดา ต่อด้วยไหว้ครู (ปิตามารดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์) อารธนาอุบาทว์ อารธนาพระปริตร จากนั้น บูชาเทวดา (ท่องตามหนังสือโบราณ) ประกาศทั้ง 8 ทิศและอากาศสดธา เมื่ออารธนาเสร็จพรมน้ำพรมเหล่าโรยข้าวตอก ดอกไม้เป็นอันเสร็จพิธี เอาเครื่องบูชาทั้งหมดที่อยู่ในกระถางนำไปทิ้ง ห้ามนำมารับประทานโดยเด็ดขาด

งานรับ – ส่งเปรต

งานรับเปรตวันแรม 1 ค่ำเดือน 10

งานส่งเปรตวันแรม 15 ค่ำเดือน 10

วิษณุ จันท์แจ้ง และคณะ (2549 : 23) กล่าวว่า มีความเชื่อว่าผีหรือผู้ที่ล่วงลับจะลงมาขอส่วนบุญชาวบ้าน และลูกหลานของผู้ที่ตายแล้ว จะถวายภัตตาหารพระสงฆ์ที่วัด และอีกส่วนหนึ่งจะวางไว้ที่ร้านเปรต คือ ข้าวแกง น้ำผลไม้ ขนมทั่วไป ขนมเจาะหู ขนมลา ต้ม (ข้าวต้มห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมด้วยใบกะพ้อ) แล้วจัดรูปเทียนอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ หลังจากนั้นก็จะเป็นที่สงฆ์ เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ชาวบ้านก็จะนำของบนร้านเปรตไปกินเชื่อว่าจะทำให้ไม่เจ็บไข้ บางคนจะนำไปแขวนที่ต้นไม้เชื่อว่าจะทำให้ต้นไม้ออกผลตก

ในวันนี้มีพิธีสงฆ์ การโยน “กำพริก” การเซ่นของที่ร้านเปรต ใส่บาตร (มีบาตรและหม้อข้าวใบใหญ่ๆตั้งไว้ให้ผู้ร่วมงานตักข้าวสวยใส่ในบาตร) และแย่งของที่ร้านเปรต และในวันส่งเปรตมีการแห่คันทามเข้ามาถวายวัด

ต้ม ในงานรับ – ส่งเปรต จะเตรียมทำ “ต้ม” มาเป็นของเซ่นหรือของประกอบพิธี “ต้ม” คือ ข้าวเหนียวกะทิห่อด้วยใบกะพ้อ เป็นทรงสามเหลี่ยมขนาดประมาณ 2.5 – 3 นิ้ว ต้มมี 3 แบบ คือ ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวแดง และดำ บางที่เป็นข้าวเหนียวล่วน บางทีใส่ถั่วขาวหรือถั่วดำ

ในสมัยก่อนต้องทำต้มกันเองในครัวเรือน แต่ปัจจุบันบางบ้านใช้วิธีซื้อแทน ถ้าทำเองจะทำล่วงหน้าก่อนงานประมาณ 1 – 2 วัน โดยนำใบกะพ้อมาพับเป็นรูปสามเหลี่ยมเอาข้าวเหนียวที่ทำเตรียมไว้ใส่เข้าไปและนำไปทำให้สุก โดยการต้มหรือนึ่ง รสชาติค่อนข้างจัดมีรสหวานนิดๆและมัน โดยมากรับประทานกับแกง

อุบล จินตฉาย (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2552) กล่าวว่า ซื้อใบพ้อหรือใบกะพ้อมาจากลำใหม่ เพราะที่ลำพะยาไม่มี เป็นใบกะพ้อสดมีสีเขียวแก่สีน้ำตาลและขนาดประมาณนิ้วชี้ยาวประมาณ 50 ซม. ราคา 9 ยอด 10 บาท เมื่อได้ใบกะพ้อมาแล้ว จะต้องคลายใบออก ใบมีสีเขียวอ่อนและมีแถบสีเขียวแก่ 3 แถบ ผิวมัน กว้างประมาณ 2.5 – 3 นิ้ว จากนั้นพับให้ได้รูปคือ สามเหลี่ยมมีช่องว่างข้างในสาเหตุที่ต้องพับล่วงหน้าเพื่อให้ใบกะพ้อคงตัว เมื่อเวลาใส่ข้าวเหนียวจะสะดวก

หลังจากที่เอาข้าวเหนียวผสมกะทิใส่ใบกะพ้อแล้ว จากนั้นเอาไปทำให้สุกบางคนก็เอาไปต้มบางคนก็เอาไปนึ่ง พอสุกแล้วใบกะพ้อจะมีสีน้ำตาลอ่อน

ชาวบ้านรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) กล่าวว่า ต้องเอากะทิไปผัดกับข้าวเหนียวก่อนนำไปใส่ในใบกะพ้อที่สามเหลี่ยมแล้ว ส่วนการต้มหรือนึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที

ขนมที่ใช้ในการรับ – ส่งเปรต นอกจากต้มแล้วมีขนมสารทเดือนสิบ คือ แป้งทอดลักษณะเหมือนโดนัท ,ขนมลา ลักษณะเป็นเส้นใยสีน้ำตาลแผ่นบางๆ, ข้าวพองสีสด (เหมือนข้าวตัง), ข้าวพองแบบแบนๆเหมือนข้าวเกรียบสีสด นอกจากนี้ก็มีขนมทั่วไป เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวเหนียวแก้ว และขนมชั้น เป็นต้น

อาหาร ผลไม้ ผักและเครื่องต้มที่ใช้ในการรับ-ส่งเปรต อาหารคาวเท่าที่เห็นไม่ค่อยมี นอกจากข้าวหมูทอดกระเทียมห่อใบตอง แต่บางคนก็ เช่น ด้วยของคาวอื่นๆ เช่น แกงผัดสะตอ ผลไม้ คือผลไม้พื้นเมืองและผลไม้ทั่วไป ผักสดไม่เห็นอย่างอื่น นอกจากสะตอสด เครื่องต้มมี น้ำเปล่าและน้ำอัดลม

อาหาร ขนม ผลไม้และผักที่ใช้เลี้ยงพระและผู้ร่วมงาน ในงานเป็นอาหารพื้นเมืองและอาหารทั่วไป เช่น แกงหน่อไม้สะตอ ผัดเผ็ดสะตอ ผัดสะตอเปรี้ยวหวาน ยำมะม่วง ยำมะพร้าวกุ้งสด กุนเชียง ไช้ลูกเขย ไข่พะโล้ ผักกาดดองผัดไข่ ผัดหมี ปลาทุทอด ทอดมัน แกงหน่อไม้ แกงส้ม หมูย่าง หมูทอด กุ้งปลาหมึกหวาน ผัดผักเห็ดหูหนู ไช้ต้ม ไช้ดาว คั่วกลิ้ง บวบผัดไข่ น้ำพริกกะปิ ผัดแกงต่างๆ

ขนม เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวเหนียวแก้ว และขนมชั้น เป็นต้น

ผลไม้ เช่น ผลไม้พื้นเมืองและผลไม้ทั่วไป เช่น จำปาตะ ลำแค ละคร้อย ลองกอง ทุเรียน ส้มโอ สละ แตงโม องุ่น แอปเปิ้ล แตงโม เงาะ และอื่นๆ

ผัก เช่น สะตอสด สะตอดอง ข้าวโพดอ่อน แตงกวา มะเขือเปราะ ลูกเนียงนก ถั่วพู เป็นต้น

สิ่งที่ขาดไม่ได้อย่างหนึ่งในงานสงเปรต คือ กำพริกและคันทาม

กำพริก คือ สิ่งที่ใช้โปรยหรือโยนให้ผู้ร่วมงานแย่งกัน เชื่อว่าเป็นสิ่งมงคล กำพริกมีหลายรูปแบบ เช่น เอากระดาษสีมาห่อเหรียญบาท อภินันท์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2552) กล่าวว่าสมัยก่อน จะเอาลูกหมากผ่าแล้วเอาเหรียญใส่ด้านใน นอกจากนี้มีปลาและนกसान ลูกบอลसान ตะเพียนसान ที่सानด้วยใบไม้ เช่น ทางมะพร้าว ใบเหมรง และสานด้วยริบบิ้น

คันทาม ใช้สำหรับประกอบงานแหในพิธีสงเปรต ลักษณะและการตกแต่งประดับประดาไปตามความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละกลุ่ม แต่โดยรวมแล้วมักทำเป็นพื้นที่เหลี่ยมมีคานไม้ไผ่ยื่นออกมาเพื่อแบกขนาดกว้างยาวประมาณ 1 – 1.5 เมตร และน้ำหนักอยู่ในระดับที่คน 6 – 8 คนแบกได้สบาย ในคันทามนั้นมีเครื่องเล่นต่างๆ เช่น ขนmlา ต้ม ข้าวพองสี ข้าวเกรียบสี ผักผลไม้ต่างๆ เช่น สะตอ จำปาตะ ละคร้อย บางทีก็มีการตกแต่งด้วยธนบัตร ดอกไม้ต่างๆ บางทีเอาขนมลามาก่อเป็นภูเขาหรือกรวยที่ยอดอาจประดับด้วยยอดพีชหรือธนบัตรเสียใบไม้ บางทีเอาต้นกล้วยต้นเล็กๆ ขึ้นคันทาม บางทีเอาคนมาแต่งตัวเป็นเปรตขึ้นคันทามก็มี

ร้านเปรต คือ โต๊ะวางเครื่องเช่น ผู้ร่วมมาแย่งของกันที่ร้านเปรตนี้

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 41 พิธีรับ - ส่งเปรต

การปลูกบ้าน การขึ้นบ้านใหม่

เสน ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า การปลูกบ้านใหม่ ต้องดูฤกษ์ ไขว้เจ้า ที่ ทำเสาเอก มีกล้วย อ้อย มะพร้าว รวงข้าว การไหว้เจ้าที่บ้าน มีกับข้าว มีไก่ ชั้นหมาก เหล้าขาว เทียน ไม่มีหัวหมู และไม่มีรูป การขึ้นเสาบ้านใหม่ ต้องเอาไข่เจาะรูกับข้าวเหนียวข้าวเจ้าเอากะลาปิด ฝัง กลางคานระหว่างเสา จากนั้นเอามืออังจุมูก แล้วจึงลงเสาต้นแรกของบ้านหรือเสาเอก

กัลยา ไชยรัตน์ (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2554) กล่าวว่า การขึ้นบ้านใหม่ไม่ได้มีพิธีกรรมอะไร นอกจากการเลี้ยงพระเพล ฤกษ์เข้าบ้านดูกันเอง ซึ่งมักจะเป็นคนละวันกับวันจัดเลี้ยง

พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพ

ทำขวัญข้าว

การทำขวัญข้าวคือพิธีการเอาข้าวกอแรกออกจากนา ปัจจุบันการปลูกข้าวมีน้อย การทำขวัญข้าวก็มีน้อยตามลงไปด้วย การทำขวัญข้าวจะทำก่อนการเก็บเกี่ยวคือ ช่วงมีนาคม - เมษายน (พิณ พรเพชร. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552)

วิษณุ จันท์แจ้และคณะ (2549 : 18 - 20) กล่าวว่า เมื่อข้าวเริ่มสุกก่อนการเก็บเกี่ยว จะหาฤกษ์ ยามงามดีทำพิธีเชิญขวัญข้าวมาสู่ยุงฉาง เริ่มด้วยหาสิ่งของประกอบพิธี ได้แก่ ผ้าขาว 1 ผืน หมาก 1 คำ เทียน 1 เล่ม เชือกด้าย 2 เส้นเส้นละ 7 เส้น แหวน 1 วง เมื่อได้ของครบแล้วจะไปประกอบพิธีที่ทุ่งนา สังเกตดูว่า มุมใดมีข้าวประชุมกัน (รวงข้าวหันเข้าหากันตั้งแต่ 3 กอขึ้นไป มีรวงข้าว 3 รวงขึ้นไป) จากนั้น จะทำพิธีโดยจุดเทียนและตั้งหมาก 1 คำ ระหว่างกอข้าวทั้ง 3 กอและโน้มรวงข้าวเข้าหากัน และเอาเชือก ด้ายดิบมัดคอข้าวทั้ง 3 กอไว้ แล้วเกี่ยวข้าวทั้ง 3 กอให้หมดมัดรวงข้าวด้วยเชือกด้ายดิบ และเอาแหวนห่อผ้า ใส่เข้าไปในรวงข้าวที่มัดไว้แล้ว และนำรวงข้าวกลับบ้านเชื่อว่าเป็นการนำแม่โพสพ “ขวัญข้าว” มาบูชา ใช้ ผ้าขาวม้าหรือผ้าขาวห่อรองรับข้าวทั้ง 3 กอไว้โดยอุ้มเหมือนอุ้มเด็กทารก จะเดินอย่างระมัดระวังและเดินช้าๆ ห้ามพูดคุยกันและห้ามกระแทกกระเทือน เพราะเชื่อว่าขวัญแม่โพสพจะหนี เมื่อมาถึงยุงฉางแล้วแก้ห่อผ้าออก เอาแหวนที่ใส่ในคอรวงข้าวออก แล้ววางลงที่ยุงฉางจากนั้นจุดเทียน เอาข้าวสุกครึ่งถ้วยกับน้ำผึ้ง 1 แว่นไปตั้ง ไว้ข้างๆข้าวที่เอามาใหม่ กลับออกมาแล้วปิดประตูยุงฉางเป็นอันเสร็จพิธี

สุนิตย์ จันท์เล็ก (สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) กล่าวว่า เมื่อเอาขวัญข้าวไปแล้วห้ามใช้เงินบนบ้าน 3 วัน อาจจะทำเงินไว้ที่อื่น พิณ พรเพชร (สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2554) กล่าวว่า ก่อนจะทำขวัญข้าว 2 - 3 วัน ต้องงดใช้เงิน

หลังจากทำขวัญข้าว วันถัดไปต้องนำข้าว 3 เรียงเล็ก มาวางรอบกระบุงหรือที่เรียกกันว่า “กระสอบ” ในยุงข้าว

วันที่สองต้องเอามาวางข้างกระบุงอีก 2 เรียง

วันที่สามเก็บเกี่ยวตามปกติ

แต่ปัจจุบันมักใช้วิธีลัด คือ นำข้าวจากนา มา 3 เรียง นึ่งรอสักสิบนาที่เข้าไปเอามาอีก 2 เรียง และ นำเข้ายุงไว้ข้างๆกระบุงหรือกระสอบ (ต้น ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2554)

การตั้งเจ้าที่

วิชฌุ จันทรแจ้ และคณะ (2549 : 6 - 7) กล่าวว่า เป็นพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ จะทำพิธีในวันข้างขึ้นเดือน 6 เป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าที่เจ้าทางเจ้าป่าเจ้าเขาและปู่ย่าตายายบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะจัดเครื่องเซ่นไหว้ ส่วนใหญ่จะประกอบด้วย ไก่ต้มสุก(หรือครึ่งดิบครึ่งสุก), ข้าว, ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวเหลือง, แกง, ขนมโค, ขนมแดง, น้ำพริกผัก, กล้วย, อ้อย, เหล้า, หมากพลู รวมถึงดอกไม้ธูปเทียน หมอหรือคนที่ทำพิธีจะเชิญเจ้าที่เจ้าป่าเจ้าเขาปู่ย่าตายายบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วให้มารับเครื่องเซ่น หมอจะบอกให้ช่วยดูแลปกป้องรักษาตนเองและลูกหลาน รวมถึงที่สวนที่นาที่บ้านที่เรือน

เสน ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ตั้งเจ้าที่นากับตั้งเจ้าที่สวนก็ต้องทำที่นาที่สวน ซึ่งเป็นพิธีเกี่ยวกับการทำกิน ต้องประกอบพิธีช่วงข้างขึ้นที่เป็นวันเลขคี่ คือ วันที่ 1, 3, 5, 7 ... ส่วนเจ้าที่บ้านหรือศาลพระภูมิไม่ค่อยมีใครทำพิธี

การตั้งเจ้าที่ที่เฉพาะสวนผลไม้ สวนยางพาราไม่มีพิธีกรรมใดๆ (กิตติศักดิ์ ลายเจียร. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2554, เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, อ่างแล้ว, อุบล จินตายน. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2554,)

อุบล จินตายน (สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า การตั้งเจ้าที่สวนนิยมไหว้ในวันเลขคี่ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่นิยมข้างขึ้นมากกว่า และไหว้ในช่วงที่ทุเรียนใกล้หมด

สุนิตย์ จันทรเล็ก (สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2554) กล่าวว่า ไหว้เจ้าที่นา ไร่ สวน ต้องไหว้ด้วยไก่ต้มใส่หรือทาขมิ้น ข้าวเหนียวเหลืองและขาว น้ำพริกกะปิ แกงคั่ว และข้าวเจ้า เจ้าที่บ้านต้องมี ขนมโค ขนมแดง ขนมขาว ส่วนเหล่านั้นเป็นเหล้าอะไรก็ได้ เบียร์ก็ได้ ส่วนหมากพลูและเทียนต้องมีทุกงาน นอกจากนี้มีข้าวสารโปรย และดอกไม้ ซึ่งใช้ดอกอะไรก็ได้

เซ่นเจ้าที่เจ้าทาง

เซ่นเจ้าที่เจ้าทาง เป็นพิธีกรรมที่จะทำก่อนการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การเอาไก่เข้าเล้า เครื่องเซ่นคือ ของคาวหวานต่างๆ ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวเหลือง ขนมโค ขนมแดง หมากพลู เหล้าจตุรูบเทียน และเอาใบพลูจุ่มเหล้าสลับไปที่ของเซ่น

การตั้งครุหมอ

การตั้งครุหมอ คือ การไหว้ครูด้านอาชีพ ถึงบางบ้านที่ไม่ได้ประกอบอาชีพนั้นๆแล้ว ก็มักประกอบพิธีนี้ เพราะเคยเป็นอาชีพของบรรพบุรุษ โดยประกอบพิธีในช่วงเดือน 6 ทางจันทรคติ วันที่เป็นเลขคี่ (เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2554)

อภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า การตั้งครุหมอหรือไหว้ครุหมอนั้นขึ้นอยู่กับบ้านนั้นๆว่ามีวิชาชีพอะไร เช่น ช่างฝีมือ แพทย์ นักดนตรี โห่ เป็นต้น

การตั้งครุหมอ ส่วนใหญ่ไม่มีการทรง (เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, อ่างแล้ว) โดยมากเป็นเรื่องเฉพาะในครอบครัว มักประกอบพิธีกันที่บ้าน บางบ้านที่ไม่สามารถประกอบพิธีได้เอง ก็จะเชิญหมอพิธีมาประกอบพิธีให้ ซึ่งใช้เวลาไม่นาน บางที่หมอก็ไปประกอบพิธีในหลายๆบ้านในวันเดียวกัน

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

การเกิด

อุบล จินดาหยล (สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554) กล่าวว่า “เด็กสมัยก่อนคลอดออกมาจะเอาธาตุทองเหลืองรับ” คือ เอาใส่ถาดทองเหลืองเมื่อคลอดออกมาใหม่ๆ ส่วนพิธีกรรมอื่นๆไม่มี

โนราโรงครู

โนราโรงครู จะประกอบพิธีช่วงเดือน 6 ทางจันทรคติ เป็นพิธีกรรมสำหรับลูกชายหัวปีหรือลูกชายคนแรกของครอบครัว จะประกอบพิธีในตระกูลหรือครอบครัวที่ “รับโนรา” และรับสืบทอดกันมาเรื่อยๆ ส่วนครอบครัวและตระกูลที่ไม่เคยรับโนราก็ไม่ต้องประกอบพิธีนี้ ฉะนั้นจึงไม่ใช่พิธีที่ทุกครอบครัวที่มีบุตรชายคนแรกต้องทำ เด็กที่เข้าพิธี อาจจะรวมกันทำหลายๆคนก็ได้ แต่ต้องเป็นเครือญาติกัน พิธีโนราลงครูทำตอนเด็กอายุเท่าไรก็ได้เมื่อมีความพร้อม เพราะมีค่าใช้จ่ายสูง อาจถึงแสนบาท ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการจ้างคณะโนรา ค่าเช่าหรือสร้างโรงโนรา ค่าเครื่องเช่น ค่ากินเลี้ยง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ พิธีนี้บางปีอาจมีหลายงานหรือบางปีอาจไม่มีเลย

วสันต์ ศรีพุทธทอง (สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ห้ามรับปากว่าจะทำเมื่อไหร่ เพราะถ้าทำไม่ได้ตามที่บอกอาจมีเรื่องไม่ดีตามมา เชื่อกันว่าหากทำไม่ได้ตามที่บอกโนราจะแรงมาก แม้แต่เจ้าที่เจ้าทางก็ไม่สามารถช่วยได้

ส่วนคณะโนราที่จ้างมาประกอบพิธี มักเป็นคณะโนราในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะหนึ่งมีสมาชิกราวๆ 15 – 20 คน

หนึ่งในพิธีกรรมนี้ คือ การประทับทรงหรือ “คลุม” คนทรงเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ แต่ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง และต้องเป็นญาติกับเด็กที่มาทำพิธี ถ้าไม่ใช่ญาติจะ “ไม่ลง” (คลี จันทรดำ. สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2554) การประทับทรงนี้คือการติดต่อกับเครื่องญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว

นงลักษณ์ จินดาหยล (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2554) กล่าวว่า เด็กที่มาประกอบพิธี ห้ามเป็นจำนวนเลขคู่ คือ ห้าม 2, 4, 6, ... การช่วยทำบุญตอนที่มอบเงินให้เจ้าภาพ ต้องพูดว่า “ปล่อย”

โรงโนรา มีทั้งทำเองด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ มุงจาก หรือโรงเช่าแบบสำเร็จรูป ส่วนที่ประกอบพิธีกรรมไม่มีพื้น เพียงแค่ปูเสื่อ มีส่วนที่ปักโนรายกพื้นจากพื้นดินเล็กน้อย และอีกส่วนหนึ่งคือพาไลคือ ยกเป็นชั้นสูงประมาณ 150 ซม. ที่ส่วนประกอบพิธีมีคอน (ท่อนไม้แนวนอน ประกอบกับเสา 2 เสา ที่ปักกับพื้นดิน) ขนาดให้คนนั่งได้ ที่หลังคาด้านใน ชิงผ้าขาวสีกุหลาบผืนผ้า ขนาดโรงโนราทั้งหมดโดยทั่วไปมีขนาดประมาณ 6 X 8 เมตร

โนราโรงครู เป็นพิธีกรรมที่ใช้เวลา 4 วัน ประกอบด้วย การเตรียมงาน 1 วัน และประกอบพิธีกรรม 3 วัน การประกอบพิธีมีรายละเอียดวิธีการเชิงสัญลักษณ์ต่างๆมากมาย ในงานพิธีบางวันมี 2 รอบคือ รอบเช้ากับรอบค่ำ พิธีกรรมบางวันจบช่วงดึก บางวันจบในช่วงเช้าวันรุ่งขึ้น บางช่วงของพิธีกรรมมีการแสดงแบบตลกขบขัน

เครื่องเช่นมีหลายอย่าง อาหารคาวหวาน โดยทั่วไปเฉพาะไก่ที่ใช้ในพิธีต้องใช้ 63 ตัว (เสน ศรีพุทธทอง. สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2554) และเหล้า

เจ้าภาพจะเตรียมอาหารให้ผู้ร่วมงานรับประทานตลอดงาน มักมีเพื่อนฝูงญาติพี่น้องจำนวนมากมาช่วยงาน เช่น ประกอบอาหาร จัดสถานที่ และบริการผู้ร่วมงาน โดยไม่มีค่าจ้าง

การบวช

เมื่อผู้ชายมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป มักบวชตามประเพณี เพื่อศึกษาธรรมะ และเพื่อทดแทนคุณบุพการี

การบวชในปัจจุบันโดยทั่วไป มี 3 วันติดต่อกัน คือ วันแรกจัดเตรียมอาหาร วันที่สอง บวชนาค และวันที่สาม บวชพระ มีอาหารเลี้ยง 3 วัน 2 ค่ำ ระหว่างงานญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจำนวนมากมาช่วยงาน เช่น ประกอบอาหาร จัดสถานที่ และบริการผู้ร่วมงาน โดยไม่มีค่าจ้าง

การบวชนาคนิยมบวชช่วงเดือน 8 บวช พระจะบวชช่วงก่อนเข้าพรรษา และระหว่างพรรษาจะไม่บวชหรือสึก ซึ่งการบวช และสึก ต้องเลือกไม่ให้ตรงกับวันมรณะ (อุบล จินตฉายล สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553 และพระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554)

พระไพศาลคุณากร (สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2553 และ 1 กุมภาพันธ์ 2554) กล่าวว่า สมัยก่อนถ้าบวชระยะสั้นๆ จะไม่ให้บวช นาคจะต้องอยู่ในวัดท้องหนังสือ หัดสวดมนต์ 9 – 10 วันถึงจะบวชได้ การบวชสมัยนั้นเข้าโบสถ์ประมาณบ่ายโมง บวชเสร็จประมาณห้าหกโมงเย็นหรือกว่านั้น บวชครั้งหนึ่งอาจมี 5 – 10 ราย ต้อง “ต่อคิว” กัน ปัจจุบันเข้าโบสถ์ประมาณ 9.30 น. เสร็จประมาณ 11.00 น. หรือถึงเพลก็บวชเสร็จ ปัจจุบันคนบวชน้อยกว่าสมัยก่อน จึงบวชเสร็จเร็วกว่าเพราะไม่ต้อง “ต่อคิว” ยาว

ระหว่างพิธีบวชในโบสถ์ ผู้ร่วมพิธีเมื่อเข้าโบสถ์แล้วห้ามออก ต้องนั่งอยู่ในโบสถ์จนกว่าจะเสร็จพิธี (สุนิตย์ จันทรเล็ก. สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554)

อภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554) กล่าวว่าสมัยก่อน ก่อนบวชต้องไปบอกหรือขออนุญาตหลวงพ่อก่อนที่สถูปหรือเขื่อน ซึ่งอยู่บริเวณที่เรียกว่า “วัดใน” หมู่ 2 แต่ต่อมาได้อัญเชิญอิฐที่นำมาไว้ที่วัดลำพะยา

การแห่ นาค เรียกว่า “แห่เจ้านาค” คือ ให้นาคนั่งบนคันทาม บางที่คันทามกระดอนจนนาคที่อยู่บนคันทามกระเด็นตัวลอย คันทามมักจะทำเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น สิงโต หมู หงส์ วัว ซึ่งตกแต่งอย่างสวยงาม (สายัณห์ จินตฉายล และสิทธิโชค หมอเล็ก. สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2554)

อภิรักษ์ คัญทะชา (สัมภาษณ์, อ้างแล้ว) กล่าวว่า ในสมัยก่อนแห่ นาคมาจากศาลาโรงอิฐ (อยู่ในเขตหมู่ 5) หรือไม่ก็แห่มาจากพานายเค็ม (สะพานๆหนึ่งที่เรียกชื่อตามเจ้าของบ้านที่อยู่ใกล้สะพาน)

เนาวรัตน์ รัตนเสถียร (สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2554) กล่าวเสริมในเรื่องการแห่ นาคว่า การบวชเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมามีการแห่ นาคด้วยคันทาม ในสมัยก่อนจะแห่ นาคจากวัดไปที่ศาลาโรงอิฐและจากศาลาโรงอิฐแห่กลับมาที่วัด การแห่ นาคด้วยคันทามในปัจจุบันมีน้อยลงมาก แต่สมัยก่อน พ.ศ. 2520 จะแห่ นาคด้วยคันทามทุกนาค ในสมัยโบราณบางที่จะแห่ นาคด้วยช้าง ส่วนรุ่นที่ตนเองบวช คือราวๆ 30 กว่าปีที่แล้ว ไม่ทันแห่ นาคด้วยช้าง และแต่ก่อนนี้บางที่มีนาคบวชพร้อมๆกัน 5 – 6 นาคต้องทำทับ (โรงครัว) เพิ่ม

พิธีบวชนาค หมอพิธีพาผู้บวชไปหาเจ้าอาวาสให้ท่านตัดผมเป็นท่านแรก ต่อด้วยญาติที่อาวุโสกว่าตัดผมให้ผู้บวช การตัดผมจะตัดเพียงเล็กน้อย เอาเศษผมใส่ในใบบัว เมื่อตัดผมครบทุกคนแล้วจะนำเอาใบบัวที่ตัดต้นไม้ ต่อด้วยการโกนผม เมื่อโกนเสร็จเรียบร้อย ต่อด้วยอาบน้ำให้ผู้บวช จากนั้นผู้บวชเปลี่ยนชุดเป็นนาค เพื่อบวชนาคหรือทำขวัญนาคโดยหมอพิธี เสร็จพิธีประมาณก่อนเที่ยง

พิธีบวช ในช่วงเช้าหมอพิธีพานาคไปที่สถูปหลวงไกรเพื่อสักการะและขออนุญาติบวช จากนั้นหมอพิธีพานาคเข้าโบสถ์ ต่อด้วยการโยนกำพริก และต่อด้วยพิธีบวช ประมาณ 10.00 – 10.30 น. จบพิธี ส่วนพิธีกรรมการบวชในโบสถ์นั้นเหมือนกันทั่วประเทศ (พระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2554)

การแต่งงาน หรือ “กินเหนียว”

การแต่งงานเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัว ในลำพะยาหนุ่มสาวที่แต่งงานกัน มักเป็นเรื่องของความรักและความพึงพอใจ ผู้ใหญ่อาจมีส่วนร่วมในการกลั่นกรองคู่สมรสบ้าง แต่ไม่มีการ “คลุมถุงชน” หรือการบังคับให้แต่งงาน ที่เรียกงานแต่งงานว่า “กินเหนียว” เนื่องจาก “เหนียวหัวพร้าว” และ “เหนียวหัวไซ” เป็นขนมที่ขาดไม่ได้ในงานแต่งงาน โดย “หัวพร้าว” หน้ำมีสีน้ำตาลเข้มมีส่วนผสมของมะพร้าว ส่วน “หัวไซ” มีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวสังขยา และมีเม็ดเล็กๆในส่วนผสมอาจเป็นงา

การแต่งงานมี 2 วัน วันแรกเตรียมงาน และวันที่สองประกอบพิธีแต่งงาน งานแต่งงานมักมีเพื่อนฝูงญาติพี่น้องจำนวนมากมาช่วยงานกัน เช่น ประกอบอาหาร จัดสถานที่ และบริการผู้ร่วมงาน โดยไม่มีค่าจ้าง ทั้ง 2 วันนี้มักเลี้ยงอาหารตั้งแต่เช้าจนถึงกลางคืน บางงานมีการแสดงดนตรี บางงานเช่าตู้คาราโอเกะให้ผู้ร่วมงานร้องเพลง

การแต่งงานมักจัดที่บ้านเจ้าสาว สิ้นสุดขึ้นอยู่กับสถานะทางสังคม ฐานะทางบ้านและระดับการศึกษาของฝ่ายหญิง เช่น หากหญิงสาวสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สิ้นสุดประมาณ 1 สัปดาห์

ฤกษ์แต่งงาน อุบล จินตฉาย (สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า นิยมแต่งงานเดือน 4 และ 9 ไม่นิยมเดือน 3, 5 และ 6 ตามปฏิทินจันทรคติ และต้องเลือกวันแต่งงานไม่ตรงกับวันมรณะ (พระไพศาลคุณากร. สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2554) ซึ่งมักให้หมอบทอาวัญเป็นผู้ดูฤกษ์

การ “บอก” หรือ เชิญแขก แต่ก่อนให้หมอบทอาวัญหรือบุหิรมวสองมวน แต่ปัจจุบันมักแจกการ์ด มีบางงานที่บอกปากเปล่า (ไพฑูรย์ แก้วทอง. สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2552)

ของชำร่วย มักเป็นของที่ระลึกเล็กๆ สำหรับตั้งโชว์ที่ไม่สามารถใช้งานได้ เช่น แก้วที่มีดอกไม้พลาสติกอยู่ข้างใน ห่อด้วยผ้าตาข่าย มีสติ๊กเกอร์ติดชื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาว และวันที่แต่งงาน เป็นต้น

ขบวนขันหมาก มักจุดประทัด ขบวนแห่มาจากบ้านเจ้าบ่าวหรือจากที่ใดที่หนึ่ง มาที่บ้านเจ้าสาว ในขบวนมีคนหลายสิบคน ถือพานสินสอด ดอกไม้ ผลไม้ ของประกอบพิธีต่างๆตามประเพณีมาในพาน จริฎเพ็ชรพวง (สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2553) กล่าวว่า ขบวนขันหมากบางที่มีวงกลองยาว ไม่เกี่ยวกับฐานะขึ้นอยู่กับเพื่อนฝูงมากกว่า ส่วนตรงไม่มี

สถานที่แต่งงาน โดยทั่วไปนิยมแต่งงานที่บ้านเจ้าสาว หรือที่สาธารณะในตำบล ส่วนการจัดเลี้ยงที่โรงแรมเคยได้ยินว่ามีบ้าง และไม่เกี่ยวกับฐานะ เพราะหลายๆงานผู้ที่มีฐานะดีก็แต่งงานในตำบล

การจัดสถานที่ นิยมทำซุ้มดอกไม้หน้าบ้าน ตั้งแต่นั้น บางงานอาจปรับพื้นที่ เช่น ถมทราย การจัดเวที โดยมากจะมีเวทียกพื้น มีป้ายผ้า มีชื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาว โดยเอาชื่อเจ้าสาวขึ้นหน้าเจ้าบ่าว ขึ้นด้วยรูปหัวใจ และเขียนวันที่ ตอนกลางคืนเจ้าบ่าวเจ้าสาวบางคู่อาจร้องเพลงคู่บนเวที และกล่าวขอบคุณผู้ร่วมงาน

พิธีแต่งงาน เจ้าบ่าว นำแห่ขันหมากมาที่บ้านเจ้าสาว และต้องผ่านประตูเงินประตูทอง มีพิธีรับบ่าว เมื่อเข้าไปตัวบ้านก็ประกอบพิธีแต่งงาน ซึ่งมักเป็นแบบทำขวัญ ส่วนแบบรดน้ำสังข์ไม่เป็นที่นิยม

การตาย

เมื่อมีผู้เสียชีวิต ครอบครัวจะแจ้งข่าวให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงทราบ และจากนั้นจะนำศพไปที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จะไม่ประกอบพิธีศพกันที่บ้าน ตลอดงานมักมีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจำนวนมากมาช่วยงาน เช่น ประกอบอาหาร จัดสถานที่ บริการแขกที่มางาน และฯลฯ โดยไม่มีค่าจ้าง ซึ่งเจ้าภาพจะเตรียมอาหารให้แก่ผู้ร่วมงานตลอดวันตั้งแต่เช้าถึงค่ำ

ในงานศพมักมีผู้มาร่วมพิธีเป็นจำนวนมากเกือบตลอดวัน เกือบทุกงานจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งแผงขายของในวัด ส่วนมากเป็นข้าวของเครื่องใช้ ขนมหรืออาหารแห้ง ไม่มีเครื่องดื่มและอาหารสด

การทำศพ มีหมอปิธีมาช่วยในการทำศพ การทำศพของหมอปิธีในส่วหนึ่ง คือ การฝากฝังผู้ตายไว้กับยมทูต (เคร้า หมวกมาก. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553)

การจัดที่ตั้งศพ ตั้งศพไว้ที่ศาลาสวดศพ ตั้งโลงศพบนฐานสูง ประดับประดาด้วยดอกไม้ ฟ้าสี และมีสายแพรโยงจากโลงมาที่พาน โลงชั้นนอกทำเป็นยอดปราสาท 3 ยอด ศพที่เป็นชายเป็นสีทอง ผู้หญิงเป็นสีเงิน มีรูปถ่ายผู้เสียชีวิต เขียนวันเกิดและวันเสียชีวิต ชาตะ (วันเดือนปี) - มตะ (วันเดือนปี) แตกต่างจากที่ผู้วิจัยเห็นที่กรุงเทพฯ ที่ใช้คำว่า “มรณะ”

วัดมีศาลาสวดศพศาลาเดี่ยวกรณีที่มีผู้เสียชีวิต 2 รายพร้อมกัน ก็จะสวดศาลาเดียวกันได้โดยตั้งโลงศพไว้เคียงกัน

การ “บอก” หรือ เชิญแขก มักบอกหรือเชิญด้วยปากเปล่า บางคนถึงเจ้าภาพไม่เชิญหรือไม่ได้บอกก็ยังมีมาร่วมงาน

ของที่ระลึก มักเป็นยาหรือของใช้ เช่น น้ำมันทิพย์ของวัดลำพะยา(คล้ายยาหม่อง) แก้วน้ำ และ ร่ม ส่วนหนังสือที่ระลึกในงานศพมีการทำกันบ้างแต่ไม่มากนัก

การสวดศพ มักสวด 3 - 5 วัน เริ่มเวลาประมาณ 16.30 น. และสวดจบหรือเสร็จพิธีประมาณ 17.30 น. จำนวนพระที่สวดศพไม่จำเป็นต้องเป็นจำนวนคู่ (ปาน ไชยอ่อน. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552)

การนอนเฝ้าศพ กลางคืนญาติพี่น้องจะนอนเฝ้าศพ 5 - 6 คนหรือมากกว่า โดยเฝ้าที่โรงทาน ไม่ได้เฝ้าที่ศาลาสวดศพ

การเผาศพ ปาน ไชยอ่อน (สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552 และ 3 กันยายน 2552) กล่าวว่า สมัยก่อนวัดยังไม่มีเมรุ ต้องนำศพไปเผาที่สุสานหรือป่าช้าหมู่ 2 การเผาศพอาจนิมนต์พระจากที่อื่นมาร่วมด้วย และเผาศพเวลาประมาณ 13.00 น. ถ้าศพเป็นลูกเสือชาวบ้านจะมีพิธีมอบผ้าผูกคอพระราชทานให้กับทายาท นอกจากนี้งานศพมีการใส่บาตร ซึ่งที่อื่นไม่มีการใส่บาตรในงานศพเหมือนที่ลำพะยา การใส่บาตรนั้นใส่เวลาพระเพล และใส่บาตรในวันเผาศพ (อุบล จินดาหยล. สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2553) นอกจากนี้ ก่อนการเผาศพไม่มีการเวียนศพ เพียงนำศพเข้าเมรุที่อยู่ด้านหลังศาลาตั้งศพ

การเก็บอัฐิ วันรุ่งขึ้นหลังเผาศพ ญาติๆจะมาเก็บอัฐิ ซึ่งเป็นพิธีกรรมภายในครอบครัวและญาติสนิทไม่กี่คน อัฐิอาจเก็บไว้ที่ “บัว” ในป่าช้า หรือ กำแพงแก้วรอบโบสถ์ หรือที่อื่นๆตามญาติพี่น้องตกลงกัน

แผนภาพ 44 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

แผนภาพ 45 งานศพ

พิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน

ตรุษจีน

เป็นวันขึ้นปีใหม่ของจีน และเป็นวันทำบุญให้แก่ญาติพี่น้องที่เสียชีวิต และบรรพบุรุษ ซึ่งประกอบพิธีที่บ้าน และเป็นพิธีกรรมของครอบครัว ตรุษจีนมี 3 วัน วันแรกชื่อของ วันที่สองไหว้ วันที่สามเที่ยว (อุบล จินดาหยล. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2554) แต่ทุกบ้านที่มีเชื้อสายจีนจะประกอบพิธีตรุษจีน (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2554) ทุกบ้านที่มีเชื้อสายจีนจะประกอบพิธีนี้ (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2554)

การไหว้ โดยจุดธูปและ “ยก” เครื่องเซ่นต่างโดยลูกชายคนโตของครอบครัว เริ่มจากไหว้เจ้าที่โดยหันโต๊ะเครื่องเซ่นออกไปทางหน้าบ้าน และไหว้บรรพบุรุษ โดยหันโต๊ะเครื่องเซ่นไปที่หิ้งบรรพบุรุษ หลังจากไหว้เสร็จก็จุดประทัด

เซ็งเม้ง

เป็นวันทำบุญให้แก่ญาติพี่น้องที่เสียชีวิต และทำบุญให้บรรพบุรุษ โดยประกอบพิธีที่ป่าช้า เป็นพิธีกรรมของตระกูลหรือเครือญาติ บ้านที่มีเชื้อสายจีนบางบ้านก็ไม่ได้ทำพิธีนี้ (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

สุสานจีนในตำบลมี 2 แห่ง คือ สุสานไทย - จีน และสุสานเหมืองบน โดยสุสานเหมืองบนมีหลุมศพจำนวนมากว่าที่สุสานไทย - จีน

ช่วงเช้าที่สุสาน ญาติพี่น้องช่วยกันประดับหลุมศพด้วยกระดาษสีต่างๆ สายรุ้ง “แบ็งกงเต็ก” และอื่นๆ จากนั้นเริ่มไหว้ เริ่มจากไหว้เจ้าที่ ต่อด้วยหลุมศพที่อาวุโสที่สุดไล่มา โดยการจุดธูป “ยก” เครื่องเซ่นต่างๆ โดยลูกชายคนโตของครอบครัวนั้นๆ เผากระดาษเงินทองและเครื่องเซ่นต่างๆ อุบล จินดาหยล (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2554) กล่าวว่า อาหารที่ใช้เช่นมักเป็นอาหารที่คนตายชอบในสมัยที่มีชีวิต นอกจากนี้ต้องมีไก่ต้ม หัวหมู และเหล้าตามธรรมเนียม เหล้ามีมีจอกเดียวก็ได้ แต่ถ้าให้ดีควรมี 3 จอกหรือจะ 5 จอก เมื่อไหว้เสร็จก็จุดประทัด และร่วมกันรับประทานอาหารที่สุสาน ซึ่งมักเสร็จสิ้นก่อน 12.00 น. จากนั้นแยกย้ายกันกลับบ้านหรือสังสรรค์กันต่อที่บ้าน

สารทจีน

ไม่มีการประกอบพิธีกรรมใดๆในตำบล (อุบล จินดาหยล. สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2554)

แผนภาพ 46 พิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน

พิธีกรรม และกิจกรรมของไทย

วันสงกรานต์

เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย ในวันที่ช่วงเช้ามีพิธีรดน้ำพระพุทธรูป รูปปั้นหลวงพ่อกุโธ รูปปั้นอดีตเจ้าอาวาส ต่อด้วยสงกรานต์เจ้าอาวาส และผู้สูงอายุของตำบล ซึ่งมีผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมากทะเลาะเพศวัย ในช่วงกลางวัน แต่ละบ้านสงกรานต์ผู้ใหญ่ในครอบครัวหรือเครือญาติ และมีการเล่นน้ำสงกรานต์ในตำบล โดยตั้งจุดสาดน้ำตามถนนเส้นหลักของตำบล บางกลุ่มใช้รถบรรทุกน้ำสาดเล่นกัน มีเล่นน้ำสีและแป้งบ้าง แต่เป็นที่เมื่อติดเสื้อผ้าแล้วสามารถล้างออกได้ด้วยน้ำเปล่า ในวันที่ช่วงเช้าถึงกลางวัน บริเวณหน้าวัดมีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งร้านมากมายทั้งของกินของใช้ ในบางปีจัดงานรื่นเริงของตำบล โดยปิดถนนช่วงหน้าวัด และมีการแสดงดนตรี

วันลอยกระทง

ในวันลอยกระทงของทุกปี แต่ละหมู่บ้านที่มีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ ทางผู้นำท้องถิ่นจะจัดสถานที่ให้ลอยกระทง หมู่ 4 จัดที่ลอยกระทงบริเวณ “พานยายเค็ม” ผู้มาร่วมงานส่วนใหญ่มาเป็นครอบครัว พ่อแม่ลูก แทบไม่มีวัยรุ่นและคนชรา นอกจากจัดสถานที่ให้ลอยกระทงแล้วยังมีการจุดดอกไม้ไฟ มีเด็ก ๆ ชาวไทยมุสลิมมาชมนับสิบคน ก่อนสถานการณ์ความไม่สงบงานลอยกระทงจัดเป็นงานของตำบล มีการละเล่น การแสดง และกิจกรรมมากมาย

งานวันพ่อแห่งชาติ

ในวันนี้ชาวลำพองจะร่วมกันแสดงความจงรักภักดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และระลึกพระคุณบิดา ทุกวันที่ 5 ธันวาคม มีงานถวายพระพร แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สุธรรม ดวงสุวรรณ. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2553) และบางปีอาจมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์และกิจกรรมการกุศล เช่น การบริจาคโลหิต ชาวบ้านรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2554) กล่าวว่า ก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ จะออกมาจุดเทียนชัยถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่หน้าบ้าน ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบบางคนก็จุดกันในบ้าน ส่วนเวลาที่ประกอบพิธี นั้นทำพร้อมๆกับการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ คือ เวลาประมาณ 19.30 น.

งานวันแม่แห่งชาติ

ในวันนี้ชาวลำพองจะร่วมกันแสดงความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และระลึกพระคุณมารดา การจัดงานวันแม่ มี 2 งานคือ จัดโดยโรงเรียนวัดลำพอง และจัดโดยตำบล งานวันแม่ที่จัดโดยโรงเรียนวัดลำพอง จะจัดก่อนวันที่ 12 สิงหาคมเล็กน้อย เพราะวันที่ 12 สิงหาคมวันหยุดราชการ ซึ่งโรงเรียนหยุด โดยในงานมีการถวายพระพร พิธีมอบดอกมะลิให้แม่ การมอบรางวัลเขียนเรียงความ และวาดภาพเนื่องในวันแม่ ส่วนงานวันแม่ของตำบลจัดตรงวันคือวันที่ 12 สิงหาคม มีหน่วยงานภายใน และภายนอกตำบลร่วมงาน ในวันนี้มีการกล่าวคำปฏิญาณและลงนามถวายพระพร รวมถึงร่วมประกอบกิจกรรมสาธารณะประโยชน์หรือการกุศล

แผนภาพ 47 วันสงกรานต์

แผนภาพ 48 พิธีกรรม และกิจกรรมของไทย

การแพทย์และสาธารณสุข

การแพทย์แผนปัจจุบัน และสาธารณสุข

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลลำพะยา

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลลำพะยาหรือสถานีอนามัยเดิมมี 1 แห่ง ที่ตั้ง หมู่ 4 เหมืองล่าง โรงพยาบาลสามารถตรวจรักษาโรคเบื้องต้นและปฐมพยาบาลได้ มีพยาบาลและเจ้าหน้าที่ให้การตรวจรักษา แต่ไม่มีเภสัชกร มีห้องทันตกรรมมีทันตภิบาลประจำ เจ้าหน้าที่ 5 คน เป็นหญิงล้วน ประกอบด้วย 1) หัวหน้าสถานี 2) พยาบาล 3) ทันตภิบาล และพนักงานสาธารณสุขชุมชน 2 คน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

หน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุข คือ การดูแลและให้ความรู้ทางด้านสุขอนามัยของประชากรในตำบล เช่น ดูแลผู้สูงอายุ คนพิการ เด็กเล็กที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี และดูแลเรื่องลูกน้ำยุงลาย (อรุณ โกวิทยา. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2553) อสม. เป็นคนพื้นที่และมีบางคนที่ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ (ปทิวา ศรีสุวรรณ. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม) อสม. มีประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง ไม่รวมโครงการพิเศษ (รุ่งทิพย์ ศรีระที. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2552)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีจำนวนประมาณ 50 กว่าคน เฉลี่ยหมู่บ้าน 7 - 8 คน (รุ่งทิพย์ ศรีระที สัมภาษณ์, อ้างแล้ว) ส่วนหมู่ 4 มีอสม. 10 คนในจำนวนนี้ 2 คนเป็นชาวไทยมุสลิม (พรคทน. สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2553)

การแพทย์พื้นบ้านหรือการแพทย์แผนไทย

ในปัจจุบันการแพทย์แผนไทยยังมีอยู่ในตำบล เช่น ยาไทยตำรับท่านเจ้าอาวาสวัดลำพะยา ส่วนแพทย์แผนไทย ที่เป็นที่ยึดกันทั่วไปมี 2 ท่านคือ ท่านเจ้าอาวาสวัดลำพะยาหรือพระไพศาลคุณากร และนางพิศมัย คัญทะชา

ยาไทย และแพทย์แผนไทยของท่านเจ้าอาวาส

ยาไทยของท่านเจ้าอาวาส เป็นที่นิยมไม่เฉพาะในตำบล แต่ยังมีชื่อเสียงไปถึงตำบลข้างเคียงและจังหวัดอื่นๆ ยาไทยตำรับเจ้าอาวาส ได้แก่ ยาลม, น้ำมันทิพย์ คล้ายยาหม่อง บางคนบอกว่าราคาสูงกว่ายาหม่องทั่วไป แต่มีสรรพคุณและคุณภาพดีกว่า , ยาคลายเส้น, ยารักษาโรคกระเพาะ, อัมพฤกษ์ อัมพาต และยารักษาโรคผิวหนัง เป็นต้น

ยาลมมีด้วยกันหลายชนิด คือ ยาลม 26 ยาลม 108 และยาลมธรรมคุณ แต่ละชนิดมีกลิ่นสีแตกต่างกัน โดยแบบแรกมีสีเข้มที่สุด และอ่อนลงไปตามลำดับ ยาลมธรรมคุณเป็นที่นิยมมากที่สุด ยาลม 26 ใช้สำหรับคนเป็นลมชัก ส่วนยาลม 108 ใช้แก้อาการลมแบบครอบจักรวาล (นำ ชำระ. สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552)

ยาแผนไทยตำรับเจ้าอาวาส นอกจากจำหน่ายที่วัดแล้ว ยังจำหน่ายทางไปรษณีย์ด้วย ลูกค้าบางคนอยู่ไกลถึงเชียงใหม่ ยาเหล่านี้ เป็นยาตำรับที่ท่านเจ้าอาวาสได้รับตกทอดมาจาก “โยมผู้ชาย” (บิดา) ซึ่งเป็นแพทย์แผนไทย สมัยก่อนถ้าใครเจ็บป่วยโยมผู้ชายของท่านเจ้าอาวาสจะขึ้นเขาไปเก็บสมุนไพรลงมารักษา

พระไพศาลคุณากร (สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า ราคายามีตั้งแต่ไม่กี่สิบบาท จนถึง 600 – 700 บาท ขึ้นกับโรคที่เป็นและตัวยา เช่น ยารักษาโรคกระเพาะ ราคา 80 บาท โรคที่ยาแพง ได้แก่ ยารักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

ผู้ซื้อยาแผนไทยคนหนึ่ง (สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2554) กล่าวว่า เธอมาจากตำบลตาชี บิดามารดาของเธอรู้จักกับท่านเจ้าอาวาส ตั้งแต่ครั้งที่ท่านเจ้าอาวาสจำวัดอยู่ที่ตำบลตาชี คุณย่าของเธอใช้ยาของท่านเจ้าอาวาสแล้วทำให้อาการเจ็บป่วยดีขึ้น เธอมาซื้อยาที่วัดให้คุณย่า 2 – 3 เดือนครั้ง พระไพศาลคุณากร (สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2554) กล่าวว่า ยาที่ซื้อไปนั้นไม่ใช่ยาหอมหรือยาลม แต่เป็นยาคลายเส้น ที่แปลงมาจากยาหม้อ เพราะยาหม้อกินยากเลยต้องแปลงมาเป็นผง

การรักษาบางอย่าง มีการใช้คาถากำกับ เช่น มีเด็กชายคนหนึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับลูกอัณฑะ ครอบครัวยุติไม่ยอมให้ผ่าตัดเพราะสงสารที่ยังเล็ก จึงพามาให้ท่านเจ้าอาวาสรักษา การรักษา คือ ท่านเจ้าอาวาสเอาหัวแม่เท้ากดเบาๆบริเวณที่มีอาการ และว่าคาถากำกับ

นางพิศมัย คัญทะชา แพทย์แผนไทย

มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการรักษา เส้นเอ็น กระดูก ต้อหิน และกล้ามเนื้อ เช่น ไหล่ติด นิ้วล็อค อัมพฤกษ์ เป็นต้น โรคที่ไม่ได้รับการรักษา เช่น โรคกระเพาะ และต่อกระຈก เป็นต้น การรักษาใช้คาถากำกับด้วยผู้ป่วยที่มารักษาส่วนใหญ่มาจากที่อื่น ไม่ใช่คนในตำบล

พิศมัย คัญทะชา (สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554) กล่าวว่า วันพระงดไม่รักษาคนไข้ คนไข้ที่มาหา มักเป็นคนนอกตำบล คนไข้ที่มารักษามักบอกต่อกัน ทำให้เป็นที่รู้จัก การรักษาปกติจะหายในการรักษา 3 ครั้งๆหนึ่งใช้เวลาราวๆ 1 ชั่วโมง ถ้าหากเป็นมากอาจจะรักษาถึง 6 ครั้ง เช่น รักษาติดต่อกัน 3 วันและอีก 2 – 3 วันค่อยมารักษาต่อเนื่องอีก 3 วัน

ตัวอย่างการรักษา ต้อหิน ต้องรักษาที่บริเวณบันไดเวลาตีห้า หมอ และผู้ป่วยไม่ต้องล้างหน้าและล้างปาก

การรักษาโดยทั่วไปมักหาย มีบ้างที่ไม่หาย หรือหายตอนมาหาหมอ แต่กลับบ้านอาการเหมือนเดิม หรือปวดบางเวลา เช่น หัวค้ำกับรุ่งเช้า ปวดเหมือนถูกกัด ลักษณะแบบนี้อาจ “ถูกของ” ซึ่งต้องทำพิธีเสียเงิน จึงจะหายเป็นปกติ

แผนภาพ 49 การแพทย์และสาธารณสุข

แผนภาพ 50 การแพทย์พื้นบ้านหรือการแพทย์แผนไทย

การสื่อสารและการคมนาคม

การสื่อสาร

โทรศัพท์เคลื่อนที่และสัญญาโทรศัพท์

โทรศัพท์เคลื่อนที่ในตำบลมีมาประมาณ 8 – 9 ปี (นับจาก พ.ศ. 2552 หรือราวๆ พ.ศ.2543) เป็นระบบ 900 สัญญาณอ่อน เพราะตัวเสาอยู่ที่ตำบลลำใหม่ เพิ่งมีเสาของลำพะยาประมาณ 5 – 6 ปี (นับจาก พ.ศ. 2552 หรือราวพ.ศ. 2545) มานี้ (สายัญ จินดาชล และเนาวรัตน์ รัตนเสถียร. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2552)

สัญญาโทรศัพท์มือถือมี 2 เครือข่ายคือ GSM และ DTAC แต่ GSM สัญญาณครอบคลุมกว่า เข้าเขตหมู่ 2 ไม่ค่อยมีสัญญาณ DTAC เมื่อพอเข้าเขต หมู่ 6 เป็นหมู่ที่อยู่ลึกมากที่สุดของตำบล สัญญาณโทรศัพท์ GSM จะมีเพียงบางพื้นที่

การใช้โทรศัพท์มือถือใช้กันอย่างแพร่หลาย อาจมีเพียงผู้สูงอายุบางคน และเด็กเล็กเท่านั้นที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือใช้ ระบบที่ใช้กันมากที่สุดคือ GSM ส่วน DTAC อาจจะมีคนใช้บ้าง แต่ไม่มีใครใช้ True Move เพราะไม่มีสัญญาณในตำบล

โทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์พื้นฐาน

โทรศัพท์สาธารณะมีครั้งแรกราวๆ พ.ศ. 2535 (อภิรักษ์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2554) ปัจจุบันมีหลายจุดกระจายทั่วไปในตำบล เช่น หน้าวัด หน้าอบต. บ้านกุล นานโน เป็นต้น แต่ไม่ค่อยมีผู้ใช้บริการ โทรศัพท์พื้นฐานหรือโทรศัพท์บ้านปัจจุบันมีใช้กันโดยทั่วไป มีหลังจากมีโทรศัพท์สาธารณะ 2 -3 ปี รหัสขึ้นต้นคือ 073 และมีเลขหมาย 6 ตัว รวม 9 ตัว

อินเทอร์เน็ต

มีร้านบริการอินเทอร์เน็ต 2 แห่ง บางบ้านก็มีอินเทอร์เน็ตใช้ ในภาพรวมการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นที่แพร่หลายพอสมควร

วิทยุสื่อสาร

มีวิทยุสื่อสารนักร้อยเครื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากสถานการณ์ความไม่สงบ เพราะมีความจำเป็นในการติดต่อสื่อสาร และแจ้งเหตุ (ทอง ไหมเหลือง. สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2552)

การไปรษณีย์ของตำบล

รหัสไปรษณีย์ 95160 ไปรษณีย์ตำบล เริ่ม พ.ศ. 2534 (ฉลอง ทองงาม. สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2553) ตั้งอยู่ที่ ที่บ้านกำนัน หมู่ 4 ซึ่งกำนันเป็นตัวแทน และส่งไปรษณีย์เอง มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน 1 คน ให้บริการลักษณะเดียวกับที่ทำการไปรษณีย์ทั่วไป แต่การส่งแบบลงทะเบียน และไปรษณีย์ด่วนพิเศษ EMS จะไม่ได้รับใบเสร็จและเลขหมายพัสดุทันที เพราะกำนันต้องนำไปส่งต่อไปที่ทำการไปรษณีย์ลำใหม่

การคมนาคม

ถนน

ถนนส่วนใหญ่สภาพดีถึงดีมาก แต่มีบางเส้นที่เป็นหลุมเป็นบ่อ

มีถนนทั้งหมด 32 สาย ได้แก่ ถนนคอนกรีต 11 สาย ถนนลาดยาง 5 สาย ถนนลูกรัง 8 สายและ ถนนดิน 8 สาย (ข้อมูลทั่วไปตำบลลำพะยา, 2552)

ถนนย่อย และ ถนนย่อยขึ้นเขา เป็นทางย่อยจากถนนเส้นหลัก ทิวทัศน์ตำบลมีทางย่อยลักษณะนี้หลายสาย เป็นถนนเข้าสวนเข้าไร่ ลักษณะเป็นทางแคบๆ ขนาดกว้างพอที่รถจักรยานยนต์วิ่งได้ แต่ถ้าสวนกันต้องมีคันหนึ่งหลบ ถนนย่อยขึ้นเขาบางเส้นหรือบางช่วงเทพื้นปูน กว้างราวๆ 40 ซม. ถนนบางช่วงบางเส้นชันมาก แต่สำหรับชาวลำพะยาโดยทั่วไปจะสามารถขับขึ้นลงได้สบาย นานๆจะมีอุบัติเหตุสักครั้ง

ยานพาหนะ

ยานพาหนะได้แก่ รถยนต์นั่งส่วนบุคคล, รถกระบะ, รถจักรยานยนต์, รถโซลาร์ และจักรยาน ไม่มีรถรับจ้าง หรือรถสาธารณะ มีแต่รถรับ-ส่งนักเรียน

พาหนะหลักในตำบล คือ รถจักรยานยนต์ หรือที่เรียกกันว่า “รถเครื่อง” ถึงบางบ้านมีรถนั่งยนต์ส่วนบุคคลหรือรถกระบะ แต่เกือบทุกบ้านต้องมีรถจักรยานยนต์

รถยนต์นั่งส่วนบุคคล รถยนต์นั่งส่วนบุคคล หรือ “รถเก๋ง” ส่วนมากเป็นรถญี่ปุ่น ส่วนรถยนต์ยุโรปมีบ้าง รถส่วนใหญ่มีสภาพดี มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นรถใหม่ หรือ “ป้ายแดง” บางคนบอกว่าจำนวนรถป้ายแดงขึ้นกับราคาขาย ถ้าขายราคาดีจะมีรถป้ายแดงจำนวนมาก

รถกระบะ ใช้กันโดยทั่วไป ทั้งใช้แทนรถยนต์ส่วนบุคคลและรถใช้งานหรือทั้งสองอย่าง รถบรรทุกไม่ยวบียงคันจะมีสภาพเก่าโทรมมาก แทบไม่น่าเชื่อว่าจะวิ่งได้ รถที่มีสภาพดังกล่าวนี้จะวิ่งเฉพาะในตำบลหรือไปไม่ไกลจากตำบล

รถจักรยานยนต์ หรือ รถเครื่อง เป็นพาหนะหลักในตำบล เครื่องหมายการค้าที่นิยมมากที่สุดคือ ฮอนด้า รุ่นเวฟ (HONDA Wave) รถจักรยานยนต์สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ รถจักรยานยนต์ผู้ชาย และรถจักรยานยนต์ผู้หญิง ซึ่งจำแนกย่อยได้ 2 แบบ คือ แบบธรรมดา และแบบออโตเมติก

รถจักรยานยนต์ผู้ชาย มีเกียร์และคลัชท์ เครื่องยนต์มีกำลังมากกว่ารถจักรยานยนต์ผู้หญิง

รถจักรยานยนต์ผู้หญิง จำแนกได้ 2 แบบ คือ แบบธรรมดา และออโตเมติก

แบบธรรมดา มีเกียร์ แต่ไม่มีคลัชท์ เครื่องยนต์มีกำลังมากกว่าแบบออโตเมติก

แบบออโตเมติก ไม่มีเกียร์ และไม่มีคลัชท์ เครื่องยนต์มีกำลังน้อย และบรรทุกของหนักไม่ได้

รถจักรยานยนต์ที่นิยมที่สุดคือ รถจักรยานยนต์ผู้หญิง แบบธรรมดา

สายัณห์ จินดาเยล (สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553) กล่าวถึงเหตุผลที่จักรยานยนต์ผู้หญิง แบบธรรมดา เป็นที่นิยมว่า เพราะประหยัด (และสิ้นเปลืองน้ำมันน้อยกว่า แบบออโตเมติก) ทนทาน ขับง่าย ขับมือเดียวได้ มือที่ว่างใช้ถือของได้ เช่น เครื่องตัดหญ้า เป็นต้น

สายัณห์ จินดาเยล ขยายความคำว่า “ขับง่าย” ว่า บางบ้านมีรถจักรยานยนต์คนเดียว แต่ขับได้ทั้งบ้าน คือ พ่อ แม่ ลูก จักรยานยนต์ผู้ชายมีคลัชท์ ทำให้ขับยากกว่าและต้องขับ 2 มือ

จักรยานยนต์แบบไม่มีเกียร์ (ออโตเมติก) บรรทุกของไม่ได้ มีล้อหลังใช้ค้อพ้อนเดียว จึงไม่เหมาะกับการใช้งานหนัก

จักรยานยนต์สามารถจำแนกตามการใช้งานได้ 2 ประเภท คือ รถทั่วไป และรถใช้งาน

รถทั่วไป คือ รถที่ใช้สัญจรทั่วไปในชีวิตประจำวันมีทั้ง รถจักรยานยนต์ผู้ชาย รถจักรยานยนต์ผู้หญิง แบบธรรมดา และแบบอโตเมติก สำหรับกลุ่มวัยรุ่นนิยมรถจักรยานยนต์ผู้หญิงแบบอโตเมติกในที่สุด

รถใช้งาน คือ รถที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ใช้ขับเข้าสวนเข้าไร่ ขนยางพารา หรือบรรทุกไม้ ยาง มักใช้รถจักรยานยนต์ผู้ชาย และรถจักรยานยนต์ผู้หญิง แบบธรรมดา แบบอโตเมติกไม่มีใครใช้ขับเข้าสวนเข้าไร่ รถบางคนเห็นสภาพภายนอกแล้วแทบไม่เชื่อว่าจะวิ่งได้ รถใช้งานมักจะตกแต่งให้เหมาะกับการขึ้นเขาและการบรรทุกหนัก สำหรับรถใช้งาน รถจักรยานยนต์ผู้หญิง แบบธรรมดา เป็นที่นิยมที่สุด

คนที่มีรถใช้งานแล้ว ก็จำเป็นต้องมีรถแบบทั่วไปด้วย เพราะรถใช้งานไม่เหมาะสมกับการขับขี่ทั่วไป

การตกแต่งรถจักรยานยนต์ใช้งาน มี 2 ประการ ประการแรก การเพิ่มความสามารถในการบรรทุก และประการสอง การเพิ่มกำลังแรงขับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการแรก การเพิ่มความสามารถในการบรรทุก มีด้วยกันหลายแบบหลายวิธี โดยตกแต่งต่อเติมบริเวณที่นั่งคนซ้อน เช่น นำลึงมายึด, ทำตะแกรงเหล็กคร่อมบริเวณที่นั่งคนซ้อน รถที่ตกแต่งแบบนี้มักใช้ชนไม้ ยาง บางคนนอกจากมีตะแกรงแล้วยังมีแกนเหล็กแนวตั้งโผล่ขึ้นมา แกนที่ว่านี้ไว้สำหรับยึดไม้คาน กล่าวคือ การบรรทุกของแบบหนึ่งทำโดยใช้ไม้คานวางขวางบริเวณที่นั่งคนซ้อน ที่ปลาย 2 ข้างของไม้คานใส่ขี้ียง ขี้ียง หรือผลไม้, อีกลักษณะคือ ทำช่องเหล็กโปร่งแนว 2 ข้างบริเวณที่นั่งคนซ้อนไว้สำหรับใส่แกลลอนน้ำยาง

นอกจากนี้ บางคนเสริมระบบช่วงล่าง(ใช้ค้อพ) จาก 2 ตัวเป็น 3 ตัว เพื่อสามารถรับน้ำหนักในการบรรทุกได้มากขึ้น

ประการสอง การเพิ่มกำลังแรงขับ มักใช้เฉพาะรถที่ใช้งานบนเขาที่ต้องไต่ทางชัน โดยการเปลี่ยนสเทอ(เฟืองหลัง) สายเอ็นท์ จินตายล (สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2553) กล่าวว่า สเทอ (เฟืองหลัง) ขนาดมาตรฐานมีขนาด 34 เฟือง แต่รถที่แต่งหรือปรับสภาพให้เหมาะสมกับการขึ้นเขาใช้งานหนัก สเทอจะต้องใหญ่ขึ้นเป็นขนาดประมาณ 45 เฟือง ซึ่งทำให้เส้นรอบวงของสเทอใหญ่ขึ้น ฉะนั้นจะต้องเปลี่ยนโซ่ให้โซ่ยาวขึ้นด้วย การเปลี่ยนขนาดสเทอนี้ทำให้เพิ่มกำลังแรงขับให้กับรถ แต่จะเสียความเร็วลงบ้าง

รถโซ่

คือ รถจักรยานยนต์ต่อเติมพวงข้างมีล้อเพิ่มอีก 1 ล้อ ทั้งตำบลมีอยู่จะมีน้อยกว่า 10 คัน เท่าที่เห็นมักใช้ชนสัมภาระ หรือ ผลผลิตทางการเกษตร ไม่ค่อยใช้บรรทุกผู้โดยสาร และไม่เคยพบโซ่แบบมีประทุน และโดยทั่วไปรถโซ่ของปัตตานีคันจะใหญ่กว่าที่ยะลา (สายเอ็นท์ จินตายล. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2554)

รถจักรยาน

ผู้ใช้มักจะเป็นเด็ก เช่น ขี่ไปโรงเรียนหรือเพื่อนันทนาการ ผู้ใหญ่บางคนอาจใช้เพื่อการออกกำลังกายหรือนันทนาการ ผู้ใหญ่ที่ใช้จักรยานยนต์เป็นยานพาหนะประจำน่าจะมีไม่เกิน 3 - 4 คน

ศิลปะ

ศิลปะในลำพวยามักเป็น งานหัตถกรรม เช่น การสานตะกร้า การทำผ้ามัดย้อม การทำดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น และศิลปะที่แฝงมากับพิธีกรรม เช่น การทำคันทามในงานสงกรานต์ การทำร้านเทวดาในงานรับส่งเทวดา เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 52 ศิลปะ

การนันทนาการ

นันทนาการทั่วไป

การชมโทรทัศน์

แล้วแต่เพศและวัยของผู้ชม ตัวอย่างเช่น มวยไทยทางโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 เป็นที่นิยมกันมากในหมู่ผู้ชาย ช่วงปลายปี พ.ศ. 2553 ละครเรื่องวนิดา ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 3 นำแสดงโดย เจริญภรณ์ ผลดี และทักษอร ภักดิ์สุขเจริญ ได้รับความนิยมมาก และช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 ละครเกมร้าย เกมรัก ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 3 นำแสดงโดย ณเดชน์ คูกิมิยะ และ ญาญ่า อุรัสยา ได้รับความนิยมมาก (รังสิมา คัญทะชา. สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2554)

การฟังเพลงร้องเพลง

ตามงานเลี้ยงต่างๆ ทั้งการเปิดเพลง การร้องคาราโอเกะ หรือดนตรีแสดงสด แทบไม่เคยได้ยินเพลงเพื่อชีวิต ถ้าคิดเป็นคำร้อยละ จะได้ยินเพลงเพื่อชีวิตในงานเลี้ยง รวร้อยละ 1 - 2

วัยรุ่นมักชอบเพลงเพื่อชีวิต แต่คนวัยกลางคนอาจชอบทั้ง 2 แนวหรือไม่ก็ชอบเพลงลูกทุ่งมากกว่า (รังสิมา คัญทะชา. สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2554) คนวีรย์ ยอดรัก (สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2553) กล่าวว่า ตนเองชอบเพลงเพื่อชีวิตกับเพลงลูกทุ่ง ส่วนในงานต่างๆมักเปิดเพลงลูกทุ่งเพราะเพลงลูกทุ่งเหมาะสมกับโอกาสมากกว่า (จังหวะ ทำนอง เนื้อร้องสนุกสนาน) ในการร้องคาราโอเกะ จะได้ยินร้องแต่เพลงลูกทุ่งส่วนหนึ่งเพราะคาราโอเกะไม่ค่อยมีเพลงเพื่อชีวิตน้อย (อนนท์ เพ็ชรพวง. สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

ร้านบริการอินเทอร์เน็ตและเกมส์

ส่วนมากเป็นเด็กเข้าไปใช้บริการ วัยรุ่นอาจมีบ้าง ส่วนวัยกลางคนหรือสูงวัยไม่เคยเห็นใช้บริการ เด็กชายที่ใช้บริการโดยมากจะใช้บริการเกมส์ออนไลน์

การแสดงดนตรีในวาระต่างๆ

ในวาระโอกาสต่างๆ เช่น งานเลี้ยงในพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ในวันสงกรานต์ และเฉลิมพระชนมพรรษาบางปี เป็นต้น

การแสดงสัญจรและงานรื่นเริงประจำปี

การแสดงสัญจร คือ การแสดงที่เข้ามาแสดงในตำบลในวาระที่ไม่แน่นอน เช่น ร้านเล่นเกมส์ปาเป้า ปาลูกโป่ง การแสดงจรเข้ และการแสดงช้าง งานรื่นเริงประจำปี เช่น งานประจำปีของตำบล ช่วงฤดูผลไม้ และงานการแสดงและกิจกรรมวันลอยกระทง ซึ่งปัจจุบันงดจัด เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ

การเลี้ยงนกกรงหัวจุก

การเลี้ยงนกกรงหัวจุก เพิ่งเป็นที่นิยมเมื่อ 2 - 3 ปี (นับย้อนหลังจาก พ.ศ. 2552 หรือราวๆ พ.ศ. 2549 - 2550) มาנייםเอง (เจตน์ หมอกมา. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2552) อาหารนกที่สำคัญคือ กล้วยหิน กล้วยหินราคาหวีละ 20 - 30 บาท นก 1 ตัว กินกล้วยลูกละประมาณ 2 วัน (สายัณห์ จินตยาล. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2552)

กีฬา

กีฬาสากล

เห็นบ่อยที่สุด คือ การเต้นแอโรบิก เริ่มต้นที่ลานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลลำพะยา (สถานีอนามัยเดิม) ในแต่ละวันมีคนเต้นราวๆ 15 – 20 คน เกือบทั้งหมดเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนขึ้นไป สมาชิกชมรมเต้นแอโรบิกมีประมาณ 40 – 50 คน โดยมากเป็นผู้หญิง ชมรมตั้งมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2549 (ขวัญจิรา ศรีวิโรจน์, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2553)

การขี่จักรยาน เคยเห็นการขี่จักรยานเพื่อการออกกำลังกายบ้าง แต่มีจำนวนน้อยไม่กี่ปัน ส่วนเด็กๆที่ขี่จักรยานเที่ยวเล่นในตำบลที่มีจำนวนมากพอสมควร

กีฬาพื้นบ้าน

กีฬาพื้นบ้านในงานสงกรานต์ ในช่วงบ่ายของวันนี้ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านวันหมู่ 7 จะมาเล่นกีฬาพื้นบ้านกัน เช่น วิ่งกระสอบ และชักเย่อ เป็นต้น เป็นการแข่งที่เน้นความสนุกและสามัคคีเป็นสำคัญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 ได้เลิกไป

เตะกร๊อวง สถานที่ที่มีคนเล่นประจำเกือบทุกวัน คือ ที่ลานโรงเรียนบ้านเหนือ คนเล่นราว 7 – 8 คน เป็นชายวัยกลางคนล้วน

การชนไก่ คือ การนำไก่มาต่อสู้กัน และมีการเดิมพัน เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงก่อนวันสงกรานต์ของทุกปี มีคราวละ 3 วันโดยทางการผ่อนผันให้ ในปีพ.ศ. 2554 การชนไก่ เริ่มจากวันที่ 10 เมษายน ส่วนวันที่ 11 เมษายน ตรงกับวันพระจึงงด เท่ากับว่าปีพ.ศ. 2554 มีไก่ชน 2 วัน คือวันที่ 10 และ 12 เมษายน (ชาวบ้านคนหนึ่ง, สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2554)

เจ้าของไก่ชนรายหนึ่ง (สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า ไก่ชนมีแต่ตัวผู้เท่านั้น และเป็นไก่ชนพันธุ์หางใต้ ที่นิยมมีอยู่ 4 – 5 พันธุ์ ไก่สามารถชนได้ตั้งแต่อายุ 3 เดือนจนถึง 6 ปี

การนำไก่มาชนกัน ต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เจ้าของบ่อน นำไก่มาเปรียบกันและอาจจะมีการต่อน้ำหนัก ที่ช้อเท้าไก่พันผ้าสีเขียวและสีแดงเพื่อแยกฝ่าย ไก่ชนยกละ 20 นาที และพัก 20 นาที ไก่พันเดียวชน 6 ยก ไก่เดียวชน 3 ยก การต่อรองการต่อสู้มักอยู่ในหลักพันบาท ไก่เมื่อชนครั้งหนึ่งจะพักประมาณ 2 – 3 เดือน

ลูกเจี๊ยบอาจมีราคาหลักพัน ลูกเจี๊ยบต้องแยกกับแม่ไก่ และใช้หลอดไฟให้ความอบอุ่น อาหารที่ให้ ได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวโพด และอาหารสำเร็จรูป ยารักษาโรคใช้หลักการเดียวกับบนกรงหัวจุก การฟิตไก่ อาจจะใช้วิธีเอาผ้าพันที่ปาก ไก่ก็จะพยายามเอาผ้าออกจากปากตัวเอง ทำให้ไก่ได้ออกกำลัง

สังเวียนชนไก่ล้อมเป็นวงเส้นผ่าศูนย์กลางราวๆ 6 เมตร ยกขอบสูงประมาณ 50 - 60 ซม. ขอบเวทีมีเก้าอี้ให้นั่ง แต่หลายคนก็ยืน

การแพ้นะ ตัดสินโดยไก่อีกฝ่ายไม่สู้ คือ เดินเลี้ยงไม่เผชิญหน้า เจ้าของ (หรือแม่กีกรรมการ) จะอุ้มไก่ฝ่ายที่ไม่สู้เอาวางหน้าไว้หน้าไก่คู่ต่อสู้ ถ้ายังหลีกเลี่ยงการต่อสู้ก็จะทำเช่นเดิม 2 – 3 หน ถ้ามันยังเลี่ยงการต่อสู้อีก ก็ถือว่าฝ่ายนั้นแพ้

การชนไก่ ความรู้สึกเหมือนดูมวย คือ คนจะเชียร์ตามจังหวะการโจมตีของไก่ ผู้วิจัยรู้สึกว่าเป็นกีฬาที่ดูยาก ในการชนไก่คู่หนึ่ง ดูตอนแรกไก่ที่แพ้ดูเหมือนจะได้เปรียบหรือ “เป็นต่อ” ในช่วงแรกของการต่อสู้ แต่พอมันไม่สู้ มันก็ไม่สู้เอาตื้อๆ ถ้าเป็นภาษามวยจะเรียกว่า “ไปไม่ลา มาไม่ไหว”

วัฒนธรรมด้านอื่นๆ

การแต่งกาย

ในที่นี้จำกัดเฉพาะการแต่งกายของชาวลำพะยาที่แต่งกายอยู่ในตำบลเท่านั้น

ผู้ชาย ใส่เสื้อยืดมีปกและไม่มีปก หรือเสื้อเชิร์ต แล้วแต่โอกาส บางคนถ้าอยู่กับบ้านก็ไม่ใส่เสื้อ นิยมใส่กางเกงขาวาวทั้งยีนส์และผ้าธรรมดา ส่วนขาสั้นใส่กันบ้างแต่จะใส่น้อยกว่าผู้หญิง ถ้าใส่ก็ไม่สั้นมาก หรือเป็นกางเกงสามส่วน สำหรับรองเท้า โดยมากใส่รองเท้าแตะ รองเท้าหุ้มส้นในโอกาสทั่วไปมักไม่มีใครใส่ รองเท้าบู๊ทแทบไม่เคยเห็นใครใส่ นอกจากบู๊ทยางใส่เข้าสวน

ผู้หญิง ใส่เสื้อยืดมีปกและไม่มีปก หรือเสื้อเชิร์ต แล้วแต่โอกาส โดยมากไม่ค่อยเคยเห็นใครนุ่ง กระโปรงหรือใส่รองเท้านุ่ง นอกจากเป็นครูบาอาจารย์หรือไปธุระนอกตำบล ส่วนผู้หญิงสูงวัยบางคนก็นิยมนุ่งผ้าถุง สำหรับรองเท้าโดยทั่วไปมักใส่รองเท้าแตะเหมือนผู้ชาย หรือใส่บู๊ทยางเข้าสวน

นอกจากนี้ถ้าไปสวนผู้ชายก็มักมีผ้าขาวม้า โดยคาดเอวหรือศีรษะ ในพิธีกรรมโดยเฉพาะพิธีกรรม ท้องถิ่น ผู้ร่วมพิธีมักมีผ้าขาวม้าพาดบ่า แต่ไม่ได้พาดทุกคนที่ร่วมงาน คือ พาดเฉพาะคนที่เข้าประกอบพิธี

งานบวช งานแต่งงาน หรืองานพิธีกรรมทางศาสนา แต่งกายเหมือนกับโอกาสทั่วไป ไม่จำเป็นต้องแต่งเรียบร้อยเป็นพิเศษ เพียงแต่ไม่นุ่งกางเกงขาสั้น งานศพแต่งสีดำหรือสีเข้มหรือสีที่ไม่ฉูดฉาด วันสงกรานต์บางคนใส่เสื้อสีสลายดอก

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2553 คนที่ไปทำบุญที่วัดในวันพระเริ่มใส่ชุดขาว ก่อนหน้านั้นในการทำบุญในวันพระแต่งกายปกติ และมีผ้าพาดบ่า (พิศมัย คัญทะชา. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554)

บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

บ้านในลำพะยามีทั้งหมด 3 ยุค ยุคแรกเป็นยุคบ้านใต้ถุนสูง ยุคที่สองเป็นยุคบ้านทรงจีนมีบ่อน้ำ กลางบ้าน และบ้านยุคปัจจุบัน (อภินันท์ คัญทะชา. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2554)

ในปัจจุบันบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านปูนชั้นเดียวไม่ยกพื้น ส่วนใหญ่ไม่มีรั้ว บางบ้านมีขนาหน้าบ้าน มีไม้กั้นหลังที่เป็นบ้าน 2 ชั้น และมี 1 หลังที่มี 3 ชั้น ลักษณะเป็นตึกสูง บ้านที่อยู่ในบริเวณชุมชนมักมีหน้าแคบแต่ ลึก ส่วนหลังคา มุงด้วยกระเบื้องแบบลอน และกระเบื้อง “ซีแพคโมเนีย” น้อยมากที่มุงสังกะสี ในปัจจุบัน ไม่มีหลังไหนที่มุงด้วยใบจากหรือใบ “เหร่ง” (ใบของต้นลิเหร่ง) นอกจากขนาหน้าบ้านหรือขนาในสวน

บ้านเก่าเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง มีดินเสา ซึ่งปัจจุบันยังมีเหลืออยู่หลายสิบหลัง บ้านโบราณมักมุง ด้วยกระเบื้องเล็กๆแบบโบราณหรือใบจาก ส่วนบ้านโบราณที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน ไม่มีหลังใดมุงด้วยใบจาก หรือใบไม้อื่นๆ มักมุงกระเบื้องเล็กๆแบบโบราณ หรือเปลี่ยนมุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอน

มีบางบ้านปลูกเป็นเรือนแถว มีทั้งที่สร้างด้วยไม้และปูน บางบ้านสร้างบ้านใหม่โดยทำให้บ้านเก่า เป็นส่วนหนึ่งของบ้านใหม่ที่สร้าง

การตั้งบ้านเรือน จะหันหน้าเข้าหาถนน บ้านกับสวนหรือที่ทำกิน มักอยู่คนละที่กัน บ้านมักปลูกอยู่ ติดๆกัน เป็นลักษณะกลุ่มบ้าน และบ้านที่อยู่ใกล้ๆกันมักเป็นญาติพี่น้องกัน บางกลุ่มบ้านอาจจะใช้ขนา รวมกันเป็นส่วนกลาง

ขนา มักปลูกที่บริเวณหน้าบ้าน หรือในสวน โดยทั่วไปมีขนาดกว้างยาวราวๆ 2 - 3 เมตร ไม่มีฝา ผนัง ส่วนมากยกพื้นสูงราวๆ 1 เมตร หรือสูงประมาณที่ขึ้นขนาได้โดยไม่ต้องใช้บันได เสาและพื้นทำด้วยไม้

มักใช้วัสดุธรรมชาติในการสร้าง ส่วนหลังคามีทั้งมุงกระเบื้องลอนและมุงด้วยจากหรือใบ “เหรง” ขน้าที่หน้าบ้านใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือต้อนรับเพื่อนฝูงและแขกที่มาเยือน ส่วนขน้าในสวนใช้เป็นที่พักผ่อน และรับประทานอาหาร ในเวลาพักในการทำสวน

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพ 54 บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

บ้านที่บ้านพรุ

บ้านที่บ้านออก

บ้านที่ปากหลา

ดินเส้า

บ้านที่หน้าวัด

บ้านที่หน้าวัด

บ้านที่เหมืองบน

ชาน้ำหน้าบ้าน

บรรยากาศภายในชาน้ำ

ภาษา

ไพฑูรย์ แก้วทอง (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552) กล่าวว่า สำเนียงภาคใต้แต่ละส่วนมีความแตกต่างกัน พอฟังออกว่ามาจากท้องถิ่นไหนของภาคใต้

คำส่วนใหญ่ในภาษาไทยถิ่นใต้ ยะลา ตรงกันหรือใช้คำเดียวกันกับภาษาไทย กรุงเทพฯ เช่น แกง กินข้าว อ่านหนังสือ ฟัง แขน ขา แก้อื้อ ไก่ เป็ด หมู ปลา ยิง เพลง เหล้า เดิน พระ ดี มีด หนึ่ง (ภาพยนตร์) เงาะ และ ฯลฯ

แต่ยังมีคำบางส่วนที่นิยมใช้คนละคำ และคำที่ใช้แตกต่างกัน

1) คำที่ใช้คนละคำ คือ ใช้คำที่มีในภาษากลาง แต่นิยมใช้คนละคำกัน ดู - แล, หุ่น - ร่าง, โมง - ตี, เอา - พา, กล้า - หาญ, กรีด - ตัด, หน้า - หัว, อยู่หรือมี - ยัง ,แบบ - พรรค์, มอเตอร์ไซด์(จักรยานยนต์) - รถเครื่อง และวางหรือทิ้ง - ตั้ง เป็นต้น

ตาราง 18 เปรียบเทียบคำที่ใช้คนละคำ ระหว่างภาษาไทยถิ่นใต้ ยะลา กับ ภาษาไทย กรุงเทพฯ

คำ		ประโยค/วลี/คำ (ตัวอย่าง)	
กรุงเทพฯ	ยะลา	กรุงเทพฯ	ยะลา
ดู	แล	ไปดูหนัง	ไปแลหนัง
หุ่น	ร่าง	คนนี่หุ่นดี	คนนี่ร่างดี
โมง	ตี	8 โมงเช้า หรือ สองทุ่ม	ตี 8
เอา	พา	เอามิดไปด้วย	พามิดไปด้วย
กล้า	หาญ	ผมไม่กล้าไป	ผมไม่หาญไป
กรีด	ตัด	กรีดยาง	ตัดยาง
หน้า	หัว	ข้าวเหนียวหน้ามะพร้าว	เหนียวหัวพร้าว
อยู่หรือมี	ยัง	มีน้ำร้อนไหม	น้ำร้อนยังไหม
แบบ	พรรค	ทำแบบนี้	ทำพรรคนั้น
วางหรือทิ้ง	ตั้ง	อย่าเปิดไฟทิ้งไว้/วางหมอนไว้ตรงนั้น	อย่าเปิดไฟตั้งไว้/ตั้งหมอนไว้ตรงนั้น
มอเตอร์ไซด์	รถเครื่อง	ขี่มอเตอร์ไซด์มาเองหรือ	ขี่รถเครื่องมาเองหรือ

2) คำที่แตกต่างกัน คือ ใช้คำที่ไม่มีในภาษากลาง เช่น ไข่ – หมั่น, พุด-แหลง, กลับ – หลบ, นิด – หีด, ภูเขา – ควน, โง่ – เคอะ, เบ่ง – เอ็ด, ชะมด – มุสัง, ข้าวหมาก – ตาแป และแปลงนา - ป้อง เป็นต้น

ตาราง 19 เปรียบเทียบคำที่ใช้แตกต่างกัน ระหว่างภาษาไทยถิ่นใต้ ยะลา กับ ภาษาไทย กรุงเทพฯ

คำ		ประโยค/วลี/คำ (ตัวอย่าง)	
กรุงเทพฯ	ยะลา	กรุงเทพฯ	ยะลา
ไข่	หมั่น	ไข่ทั้งหมด	หมั่นเพ
พุด	แหลง	พุดฟังไม่เข้าใจ	แหลงไม่รู้ฟัง
กลับ	หลบ	ผมกลับบ้าน	ผมหลบบ้าน
นิด	หีด	ขอสักนิด	ขอสักหีด
ภูเขา	ควน	ขึ้นภูเขา	ขึ้นควน
โง่	เคอะ	โง่โง่	โง่เคอะ
เบ่ง	เอ็ด	อย่ามาเบ่ง	อย่ามาเอ็ด
ชะมด	มุสัง	วันนี้ได้ชะมดมา	วันนี้ได้มุสังมา
ข้าวหมาก	ตาแป	ข้าวหมากนี่อร่อย	ตาแปนี่อร่อย
ตะกวด	แลน	แกงตะกวด	แกงแลน
แปลงนา	ป้อง	แปลงนານี้ปลูกข้าวลูกขาว	ป้อนี้ปลูกข้าวลูกขาว

คำที่มีหลายความหมาย

เช่นเดียวกับภาษาไทย กรุงเทพฯ ในภาษาไทยถิ่นใต้ ยะลา มีบางคำมีหลายความหมาย แล้วแต่บริบท เช่น พร้อ หรือย และโล๊ะ

พร้อ แปลว่า ไร เป็นไร อย่างไร ตัวอย่างเช่น ทำพร้อ - ทำอะไร , ไม่พร้อ โดยทั่วไปแปลว่า ไม่เป็นไร บางบริบท เช่น เราเดินเข้าบ้านใคร และมีสุนัขเดินออกมา ถ้าเราถามว่า ไม่พร้อ ในบริบทนี้ จะเป็นประโยคคำถามว่า (สุนัข)ไม่กัดใช่ไหม, ทำพลันพร้อ - ทำอย่างไร เป็นต้น

หรือย แปลว่า อร่อย ดี แจ๋ว เก่ง ตัวอย่างเช่น แกงนี้หรือย - แกงนี้อร่อย, คนนี้ขี้รถไม่หรือย - คนนี้ขี้รถไม่เก่ง เป็นต้น

โล๊ะ แปลว่า การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในเวลากลางคืนหรือเวลามืดที่ต้องใช้ไฟส่อง ไฟทูร์ย แก้วทอน (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552) อธิบายว่า คำว่า “โล๊ะ” ใช้กับการส่องไฟ เช่น โล๊ะยาง - กรีดยาง, โล๊ะกบ - จับกบ หมายถึง การกรีดยางและจับกบในเวลากลางคืนหรือเวลามืดที่ต้องใช้ไฟส่อง

ลักษณะของภาษาไทยถิ่นใต้ ยะลา

ความเร็วในการพูด คนจังหวัดยะลา มีระดับความเร็วในระดับใกล้เคียงกับคนกรุงเทพฯ

สำเนียงในการพูด สำเนียงภาษาไทยถิ่นใต้มีเสียงสูงเสียงต่ำมากกว่า สำเนียงภาษาไทย กรุงเทพฯ อักษรบางตัวออกเสียงต่างกัน เช่น ฟ.พัน มักจะออกเสียง ค.ควาย เช่น ไฟฟ้า - ไควคว่า คำบางคำออกเสียงต่างกัน เช่น หมด จะออกเสียงว่า เม็ด เป็นต้น

การตัดคำให้สั้น มักตัดคำหน้าหรือคำที่มีสระอะ เช่น กระทบ – ับ, มะพร้าว – พร้าว, ลำพะยา – ลำยา แต่ก็ไม่เสมอไป เช่น “ยะลา” จะไม่ตัดคำว่า “ยะ” ออก และการตัดคำหน้าคำที่ไม่ใช่สระอะในบางคำ เช่น ทุเรียน – รียน, ข้าวเหนียว – เหนียว เป็นต้น

คำอุทานและคำสร้อย คำอุทาน เช่น อะไฉ่ และอือ(ออกเสียงสั้นและหนัก) เป็นคำขึ้นประโยค, ส่วนคำว่า “ไอลยา” ไม่ค่อยได้ยิน คำสร้อย คือ “ที” ตัวอย่าง เช่น ไม่เป็นไรที (ไม่เป็นไรหรอก) และ คำนี้ไม่หยาบที (คำนี้ไม่หยาบนะ) เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus